

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : IV

Ocak — Haziran 1953

Sayı : 13 — 14

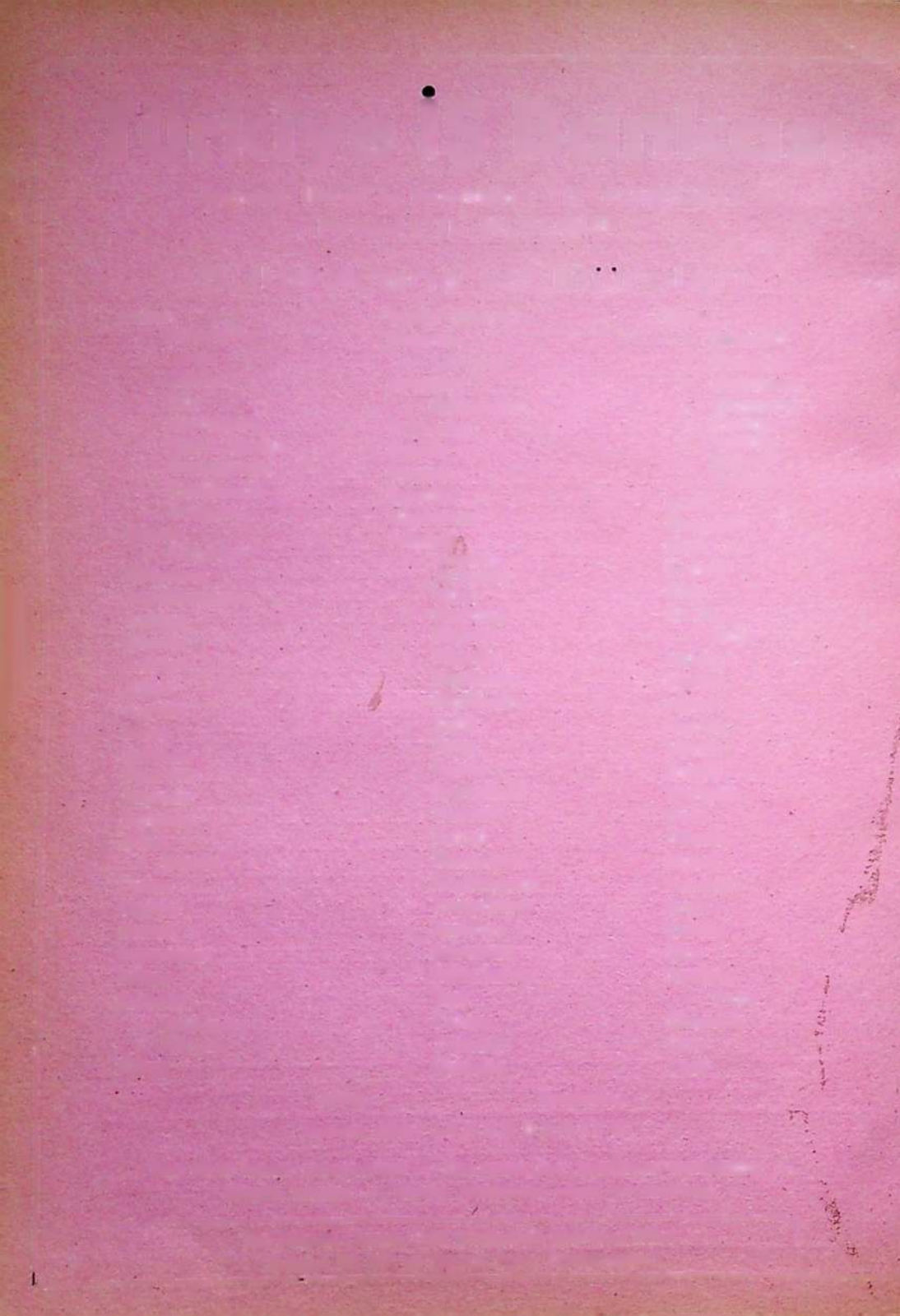
İÇİNDEKİLER

Dördüncü yıla girerken ve Yeni vazifelerimize başlarken	Hikmet KEYMAN
Kaydi Para (Banka Parası)	Namık Zeki ARAL
Çek ile ödeme sistemi	Doğ Dr. Feridun ERGİN
Dış tediyelerde Milletlerarası Bankaların yeri Doğ. Dr. Süleyman BARDA	
Türkiyede Küçük Tasarruf Problemi ve Posta Bankaları . Cahit KAYRA	
İtalyan Bankacılık sistemi	A. Muzaffer DEMİRAY
(Transferabl) Akreditifler	Orhan GÜLEN
Müesseselerin Trezoröri durumu ve Banka Kredisi	Hasan ERDİNÇ
Vesikah senetler	Turhan TUMAY
Belçikada Tevdiat Şakilleri	Rahmi ULUDAĞLI
Nakit Karşılıkları ve Umumi Seyyaliyet Nisbetlerinin	
İsviçre Bankalarında hesap şekli	Memduh GÜPGÜPOĞLU
Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Zirai	
Kredi müesseseleri	Şakir AGANOĞLU
İngilterede Zirai Kredi Mevzuatı II	Veddi ÜNAY
Hesap, Muhasebe ve Tarihçeleri	Fethi AKTAN
Muhasebe mefhumu ve Muzaaf Sistem	Hikmet KEYMAN
Millî Plânlama (Çevirme)	Menteş ERTAY
Dünyada ve Türkiyede Bankacılığı İlgilendiren	
Haberler	S. ALSON M. GÜRSU

T. BANKACILAR CEMİYETİNE AIT HABERLER

TÜRKİYE BANKACILAR CEMİYETİNİN YAYIN ORGANLIĞINI YAPAR

EKONOMİ - BANKACILIK : (Bankacılık Siyasi, Banka Muameleleri ve İşletme Tekniği,
Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BİBLİYOGRAFYA
AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

Türk Ticaret bankası

1953 İkramiye Plânı

350,000 Lira

EV

PARA

ALTIN

TRAKTÖR

OTOMOBİL

Tasarruf hesaplarında
her **150 Lirası** bulunan
müşterilerimiz ikramiye
çekilişine iştirak ederler.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Sahip ve Müessisleri: Hikmet KEYMAN - İshak TURANOĞLU - Mesud ERDA
Neşriyatı Fiilen İdare Eden: Hikmet KEYMAN

Sayısı 1.25 Yılığ 500 Kuruştür
Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur
İdare ve Yazı yeri:

Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenışehir - Ankara — Posta Kutusu (11) Ankara
Banka hesabı: T. C. ZIRAAT BANKASI 49/4898 Ankara

Yazı İşleri : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka dergilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Derneğimize gönderilen yazılar derç edilsin edilmesin iade edilmez. Mesleki eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kont-radüsü yapılır.

İlân İşleri : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

Müracat : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne müracaat edil-melidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu adresi ile yapılması, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi, abone paralarının banka havaeleri ile gönderilmesi rica olunur.

☐ Türkiye | Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar ☐
☐ Ankara : Posta kutusu 315 ☐

BANKA DERGİSİ'NE

ABONE OLUNUZ!..

«Banka» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen memurların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alâkalı herkesin ve her münevverin kitaplığında bulunacak vedaima müracaat edebileceği, mesleki müs-külleri çözebileceği eserdir.

İ L Â N V E R İ N İ Z ! ..

«Banka» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklıklarının, ticaret evlerinin, Banka-kalara ait türlü büro levazımı, demirbaşları ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmî ve mesleki yayınların en elverişli ve esaslı ilân ve reklâm yeridir.

Değerli Bankacılarımızdan Sayın Medeni BERK

T. Emlak Kredi Bankası Umum Müdürü ve Türkiye Bankacılar
Cemiyeti Reisi

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : IV

Ocak — Haziran 1953

Sayı : 13 — 14

Dördüncü Yıla Girerken ve Yeni Vazifemize Başlarken

«Banka» bu sayısı ile, yayın hayatının üçüncü yılını da tamamlayarak Dördüncü Yıla girmiş ve Bankacılık Kütüphanemize «Banka»nın yeni bir cildini daha ilâve etmiş bulunuyor. Herhangi bir ilmi dergi için neşir hayatında bu merhaleye ulaşmak ehemmiyetsiz bir hâdise sayılmaz. Bununla beraber, memleketimizde neşir hayatının bilinen ve mukadder olan gayri müsait ve müşkil şartları müvacehesinde, dergimiz için de bu sadadaki zorlukları kalkmış ve geçirilmiş saymak, henüz güç ve mevsimsizdir. Buna rağmen, «Banka»yı yıldan yıla daha mütekâmil ve begenilir bir hale getirmek yolundaki cesur ve azimli mesaimizle, memleket ve meslek hesabına küçük ve mütevazı de olsa kayde değer bir hizmet görebildiğimizi düşünerek bahtiyarlık duyarken; bu netice ve başarının okuyucularımızın, yazarlarımızın ve millî müesseselerimizin alâka ve müzaharetleriyle elde edilmiş olduğunu bilhassa belirtir ve şükranlarımızı sunmağı ifası gereken bir borç sayarız. Yeni yıldaki çalışmalarımızda, programımıza sadık kalarak dergimizi her bakımdan mükemmelleştirmeye matuf bulunacaktır. Bu hususu teyit ve tekrardan büyük bir zevk duyarken, tahakkununun yakın ve ciddi alâka ve müzaharetinizin devamına bağlı bulunduğuna

na dair düşüncemizin de ilgi ile karşılanacağından emin bulunmaktayız.

**

Dergimiz bu yıl mesleğimiz için yeni ve şerefli bir vazifeye daha başlamış bulunuyor. Okuyucularımızın hatırlayacakları veçhile dergimizin birinci sayısında Sayın Prof. İsmet Alkan'ın değerli ve vukufu bir yazısıyla banka işletmeciliğimiz ve bankacılarımız için memleketimizde de bir «Bankacılar Birliği veya cemiyeti»nin kurulması lüzumunu önem ve hararetle ileri sürmüştük. İşte bu gün memleket umumî efkârına ve bankacılarımıza; değerli meslekdaş ve bankacılarımızın kıymetli teşebbüsleriyle «Türkiye Bankacılar Cemiyeti»nin kurulduğunu ve dergimizin de cemiyetimizin yayın organlığı vazifesini deruhte eylediğini müşahede ve teşhir eylemekle hakikî bir sevinç ve bahtiyarlık duymaktayız. Okuyucularımız dergimizin bu ve gelecek sayılarında cemiyetimize ait haberleri alacak ve takip edebileceklerdir. Bu suretle mesleğimiz ve meslekdaşlarımız, dergisinden sonra çok mühim ve esaslı organlarından bir yenisine daha kavuşmuş bulunuyor. Mesleğimizin dört gözle beklenen bu mühim boşluk ve ihtiyacını karşılayacak olan bu kıymetli teşebbüs

ve başarıyı hararetle tebrik eder; muvaffakiyetler diler; memleketimiz mesleğimiz ve meslekdaşlarımız için hayırlı ve faydalı olmasını candan temenni ederiz.

••

Yine okuyucularımızın hatırlayacakları veçhile dergimizin dördüncü sayısında Sayın Prof. İsmet Alkan'ın değerli ve vukufu bir yazısıyla Türkiye Bankacılık Enstitüsünün kurulmasının da memleketimiz ve mesleğimiz için çok zarurî ve ehemmiyetli bir ihtiyaç olduğunu ortaya atmışdık. Bu kere Türkiye Bankacılar Cemiyeti de, nizamnamesinin ikinci maddesinin (d) fıkrasında, Bankacılık Enstitüsünün kurulmasına çalışacağı da gayelerinden başlıcası olarak belirtmiş bulunmaktadır. Her çeşit banka personelinin formasyonunu sağlaması ve dolayısıyla her çeşit bankacılık mesele ve teşekküllerinin taazzuv ve tekâmülüne mesnet olması bakımından Bankacılık Enstitüsü banka işletmeciliğimiz için her şeyden fazla ehemmiyeti haiz bir mevzu addedilmeğe lâyıktır. Bu sebeple yakın bir atide mesleğimizin başında gelen bu ihtiyacın hükümetimizin de gereken alâka ve yardımını görerek muvaffakiyetle başarıлып tahakkuk ettirilebileceğini kuvvetle ummakta ve temenni eylemekteyiz.

••

Bu konudaki sözlerimizi tamamlarken, memleketimizde uzun bir maziye sahip i-

leri ve muvaffak bir meslek sayılmasına rağmen teşkilatlanma bakımından bir hayli geç ve geri kalmış olduğumuzu, acıda olsa bir hakikat olarak kabul ve itiraf etmek zorundayız. Bu vesileyle keyfiyeti teyid ve BANKA'nın nasıl çıkabildiğini anlatacak bir hatıradan bahsetmek yerinde olur. Bankacılığa intisabımızın üçüncü yılına tesadüf eyleyen 1929 senesinde takip eylemeğe başladığımız ecebebi mecmualara bakarak memleketimizde de böyle bir meslek mecmuasını çıkarmağı düşünmüş; imkânsızlığımız karşısında hayıflanarak teşebbüsü başkalarına terketmiştik. Kendimizi bu imkânla mücehhez hissettiğimiz zaman, hemen teşebbüse geçip arkadaşlarımızın da iştiraklerini sağlayarak, memleketimizde BANKA'yı ilk defa çıkarmağa muvaffak olduğumuz zaman, aradan tam yirmi sene geçmişti ki buda mesleğimiz için büyük bir kayıptı. Binaenaleyh bundan sonra kaybolan bu zamanı telâfiye çalışmak, süratli ve başarılı adımlar atarak mesleğimizin her yönden inkişaf ve tekamülüne alâka ve yardım göstermek, hükümetimiz ve bankalarımız, bilgin ve meslekdaşlarımız için şerefli bir meslek ve memleket vazifesi olduğuna işaret eylemek yerinde olur. Biz yirmi senelik bir iman ve inanla bu sahadaki hizmetlerimizi ifaya itinayla devam eylemek azmindeyiz.

Hikmet KEYMAN

KAYDI PARA

(Banka Parası)

Yazan : Namık Zeki ARAL

Trampa dediğimiz aynı mübadele bir tarafa bırakılıp nakdi mübadele devrine girildikten sonra bu ikinci şekli ihtiyar eden câmialar hatıra hayale gelir veya gelmez bir takım maddeleri «para» diye kabul edip kullanmışlar ve en son olarak madeni paralarda karar kılmışlardı. Yine en son merhalede bu madeni paralar altın ile gümüş iken nihayette altın gümüşe tercih edilmiştir. Müşahedeyi zaman ve mekân itibariyle bütün insan cemiyetlerine teşmil etmek şüphesiz doğru düşmez. Medeniyet merhalelerinin en ilerilerine varmış cemiyetlere bakmak suretiyle dir ki bu müşahede de isabet görülebilir. Öyle ki umumî heyeti dahilinde nakdi mübadele devrine girmiş memleketlerin bazı muntakalarında bile aynı mübadelenin nakdi mübadeleye hakimiyet gösterir hallerine tesadüf edilmez değildir.

İnsan denilen mahlûk iktisadi sahada madde veya maden olarak kabul ettiği paradan mümkün olabildiği kadar şu üç hizmet beklemiştir: Kıymet ölçülüğü, mübadele aletliği, tasarruf vasıtahğı!.. Maden ve bilhassa altın bu hizmetleri -dediğimiz gibi mümkün olabildiği kadar- ifa edip gidiyordu. Fakal cemiyet veya cemiyetler adeta farkında olmadan madeni para hududunu da aşip «kâğıttan para» sahasına intikal etmişlerdir. Nasıl?..

Mahdut ve hele pek mahdut miktarda kullanıldığı müddetce madeni paranın sayılıp alınması, kalpının sağlamından ayrılması, sirkatten, ziya'dan vesaireden mesun tutulması... kolay ise de muayyen miktarlar aşılmca gerek ameli hayatta ge-

rek ticarî hayatta bir çok zorluklarla karşılaşmak imkânı yoktur. İşte bu müşkilât karşısındadır ki gün gelmiş, fertler ve tacirler madenden paralarını bankaya vermişler, teslim ve tesellüm keyfiyetini bankadan aldıkları bir makbuz ile tevsik etmişler veya ettirmişlerdir. Bankaların az çok geniş bir muhitte temin etmiş buldukları şöret ve itibar dolayısıyla yine gün gelmiş, o madeni paranın sahibi birine şu veya bu vesile ile nakden bir tediye veya tesviyede bulunmak lüzümü hasıl oldumu elindeki makbuzu alacaklısına devretmeyi gidip bankadan parasını alarak tesviye veya tediyeye girişmekden daha kolay görmüş ve bu şekilde muamele -parayı sayma vesaire gibi cihetlerden temin ettiği kolaylıklar dolayısıyla- alacaklının da işine gelmiştir. Yeni vaziyet müvecehesinde banka veya bankalar nakdi tesviyeleri biraz daha kolaylaştırmak üzere tesellüm ettikleri madeni paralar için müsavi kıymetlerde makbuzlar tanzim ve ihdas etmek yolunu tutmuşlardır. Ve Banknot dediğimiz kâğıddan para da işte böylece doğup meydana çıkmıştır.

İlk zamanlar banka makbuz mukabili tesellüm ettiği madeni parayı aynen veya mislen kasalarında saklıyor, mevduatı kendi işlerinde kullanmıyordu. Fakat bankalar bakmışlar ki muhafaza etmek üzere alıp kasalarına koydukları paraların hepsini sahipleri hiç bir vakit birden gelip kendilerinden aramıyorlar. Mütemediyen hareket görmekten geri durmayan kasalarda her zaman için az çok kalın tabakalı bir tortu halinde para kalıyor. Bunun üzerine bankalar o tortu halindeki paralardan muayyen bir müddet için aranma-

yaçağına kuvvetle hükmettikleri bir mikdarını kullanmağa başlamışlardır. Böylelikle de kâğıttan para devrinde «Temsili para» dan «İtibârî para» ya geçilmiş oluyordu. İtibârî para tabiri şuradan geliyor: bankanın kasasında kalan paralar tedavüldeki makbuz veya banknotları yüzde yuz karşılamaz. Bilfarz kasada 60 bin lira varsa tedavüle 100 bin liralık banknot olunur. Demek tedavüldeki banknotların 40 bin lirası itibara, bir başka ifade ile itimada istinat ediyor.

Şu ve bu zaruretle devlet günün birinde banknotun karşılığını eda etmek mecburiyetinden bankayı vareste ad ve ilân ediyor. Böylelikle de «kâğıt para» ya geçiyoruz. Bilindiği gibi kâğıt para da ne karşılık tutma, nede kâğıdı madenî para ile ödeme mecburiyeti vardır.

İşte nakdî mübadele devrine ait olarak tedavüle evvelâ madenî para diye bir çeşit para varken ortaya kâğıttan para diye ikinci çeşit bir para daha çıkıyor. Yukarılardaki izahattan da anlaşılacağı gibi kâğıttan para dediğimiz zaman burada hem kusmen veya tamamen karşılığa sahip banknotu veya devlet kâğıdını, hem de karşılıkla alâkadar tutulmayan veyahut tam manasıyla mecburi tedavüle tabi bulunan kâğıt parayı kasdediyoruz.

Fakat yine gün gelmiş, kâğıttan para istimaline de hacet bırakmayan bir üçüncü nev'i para çağa meyğana çıkmıştır. Şöyle ki:

Fert veya tacir madenden veya kâğıttan elinde mevcut parasını veya paralarını bankaya tevdi etmiş ve banka da bu paraları bir taraftan kasasına koyarken öbür taraftan defterlerinde de usulen, vadesiz mevduat, diye kayıtlar yürütmüştür. Böylelikle banka tesellüm ettiği miktarda bir meblâğı o ferde veya tacire artık «kayden» borşlu oluyordu. Mevduat sahibi, yani bankada parası alan şahıs alacaklısına veyahut herhangi bir kimseye nakden teslimatta bulunmak lâzım geldimi bankaya hitaben ya alelâde bir tediye mektubu yazıyor veyahut mütâden (çek) denilen ma-

lûm varakanın boş yerlerini doldurup bununla kendi hesabından o kimseye şu miktarda bir meblâğın tediyesini bankadan talep ediyor. İşte bu şekilde muamele görmek üzere bankalarda (vadesiz mevduat) hesaplarında veyahut (alacaklı hesaplar) da matlup bakiyesi olarak mukayyet bulunan paraların hepsinedir ki kaydî para (Monnaie scripturale) veyahut öteki adıyla banka parası (Monnaie de banque) denilmektedir. Devletlerin kâğıttan para ihdasını inhisarları altına almaları bu üçüncü nev'i paranın geniş mikyasla istimalinde mühim bir âmil olmuştur.

Madenî parada ve kâğıttan parada el ile tutulur ve göz ile görülür bir maddiyet vardır. Fakat şu yukarıda izahını verdiğimiz üçüncü nev'i parada böyle bir maddiyet yoktur. O, sadece defterlerde kayıtlıdır. «Kaydî para» adını da alması bundandır. Kaydî para maddiyetten tamamen tecerrüt etmiş bir paradır. Madenî paranın ve kâğıttan paranın elden ele tedavül etmesi kabilinden banka parasının veyahut kaydî paranın da kendisine mahsus bir tedavül şekli vardır: Bu tedavül çek (veya münakale emri denilen bir başka nev'i çek) vasıtasıyla hesaptan hesaba intikal etmek suretinde olur.

Çeki bizzat kaydî para gibi görmemeli veya bizzat kaydî para diye tutmamalıdır. Çek kaydî para değildir, ancak kaydî parayı hesaptan hesaba nakleder bir vasıtaadır. Zira kaydî para çek ihdas edilmezden de evvel defterlerdeki kayıtlarda zaten mevcuttur. Bankalarda vadesiz mevduat hesaplarının veya alacaklı hesapların matlup bakiyeleri diye kayıtlarda yatmış uyuyan vadesiz alacaklardır ki bizzat kaydî paradırlar.

Madenî para meskûkat idaresinde darbedilip, kâğıttan para matbaada basılıp tedavüle çıkarılmakla tekevvün derler. Ya kaydî para nasıl tekevvün eder?.. iki şekilde:

Biri, bankalara madenî para veya kâğıttan para ile doğrudan doğruya vadesiz tevdiat yapılmak suretiyle, diğeri,

bankalarca müşterilere ikrazat yapılmak suretiyle!.. Müşterinin doğrudan doğruya bankaya teslimatta bulunmasıyla tekevvün eden vadesiz mevduat izaha muhtaç değildir. Ya banka ikrazat yaparken mevduat nasıl tekevvün eder?.. Basit bir sûretle: ikraz hasılnı müşteri kâğıttan para veya madenî para şeklinde bankadan tesellüm etmez, bankada kendi namına küşade bir alacaklı hesaba kayıt ve naklettirir. Muameleyi izah edelim :

A — Müşteri gişeye 10 bin liralık bir iskonto senedi getirmiştir. Banka senedi kırar, müşterinin şifahi veya tahriri talebi üzerine iskonto hasılnı banka alacaklı bir hesaba geçirir. İşte size arada kâğıttan veya madenden para oynamasızın mevduat! İkrazat mevduat doğurur, sözü de buradan gelir.

B — Müşteri bankaya kefil vermek suretiyle teminat göstermiş veyahut bir takım tahvil, hisse senedi, emtia, altın... ve mümasil rehinerle teminat getirmiş veyahut şahsî ve maddî teminat da göstermeksizin açık kredi mahiyetinde bankadan 300 bin liralık bir kredi temin etmiştir. İşte bu krediye istinaden müşteri şu veya bu cihetten herhangi bir alacaklısının emrine tediye edilmek üzere bankaya hitaben 50 bin liralık bir çek doldurur. O çekin bedelini muhatap banka, yani çeki çeken müşterinin bankası bir taraftan müşterisinin hesabına zimmet, yani borç kaydederken öbür taraftan çekin hamili -çek üzerinde yazılı meblâğı madenî veya kâğıttan para ile istifa etmek istemeyip de kendisine ait bir alacaklı hesaba yatırmak niyetini gösterdiği takdirde- ya o muhatap bankada veyahut bir başka bankada mevduat doğar. Nasıl?..

Çek hamili muhatap bankada hesap sahibi ise muhatap banka çekde yazılı olan meblâğı çeki çeken müşterinin hesabından çıkarıp çek hamilinin alacaklı hesabına nakleder ve böylece muamele tamam olarak mevduat bizzat o bankada doğmuş olur. Yok eğer böyle değil de çek hamilinin hesabı bir başka bankada ise o hamil veya alacaklı elindeki çeki kendi bankasına verip bedelini onun vasıtasıyla muhatap bankadan tahsil ettirerek

kendi hesabına kaydettirir ve böylece mevduat bu başka bankada doğmuş olur (Büyük piyasalarda bu tahsil muamelesi mutaden takas odaları marifetiyle olur ki odaların hikmeti vücudu madenî olsun kâğıttan olsun bilfiil para teatisine elden geldiği kadar mahal bırakmamak, yani fiilen para teatisini asgari hadde indirmek-tir).

..

Haddi zâtinde para nedir?.. para denilince bundan hakiki veya mutlak manasıyla kıymet ölçüsü veya kıymetler ölçüsü anlamamalıdır. Şimdiye kadar insan oğlu bu mahiyette bir ölçü bulmağa muvaffak olamamıştır. Bir top kumaşı metroya, bir yığın buğdayı kiloya vurup da on iki metro kumaş, yirmi beş kilo buğday dediğimiz zaman o on iki metro ve yirmibeş kilo sizin için de benim için de, bu gün için de yarın için de, Türkiyede de Amerika'da da 12 metro ve 25 kilodurlar. Fakat bir somun ekmeğin, bir kat elbisenin, bir elmas parçasının kıymeti size göre başka bana göre başka, bu gün başka, yarın başka, Türkiye'de başka Amerika'da başkadırlar ve başka olabilirler. Bunun içindir ki insanlar ferde göre, zamana göre, mekâna göre değişmekten azade tam ve mükemmel bir kıymet ölçüsü bu lup hizmetlerine alamamışlardır. En mütekâml ve en mütekemmil şeklinde «para» diye, yani kıymet ölçüsü diye kabul ettikleri altının dahi kıymeti zemine zamana göre mütehavvildir. Altının para diye kabul edilmesine bir sebep de kıymetinin en az değişir olarak görülmesidir. Bir da en az kıymet değiştirir olmasından dolayıdır ki altını insanlar kendilerine kıymet ölçüsü olarak seçmişler ve onu kendilerine aynı zamanda mübadele vasıtası ve tasarruf aleti ittihaz eylemişlerdir

Fakat biz «Altın» diyerek bir tek çeşit para karşısında değiliz. Yukarılarda ki izahattan da anlaşılacağı gibi üç çeşit para karşındayız: Madenî para, kâğıttan para, kaydı para!.. Madenî paradan mağdasına, yani ötekilere «para» demek ne dereceye kadar yerindedir?.. Dikkat edilirse görülür ki madenî paradan kâğıt şeklindeki paraya geçerken adeta farkında olmadan «para» sahasından «kredi» sa-

hasına aşılıyor. Para başka, kredi başka-
dır. «kâğıt para» itimat üzerine teda-
vül eder. Hele «kaydı para» büsbütün iti-
mat üzerine tedavülde gezer. Kaydı para-
da müşteri yaptığı tevdiat ile bankaya iti-
mat ediyor, banka da açtığı kredi ile müş-
teriye itimat gösteriyor.

Zaman ile para mefhumu genişlemiştir. Bu genişleme karşısında paraya bir tarif verilmek istenilirken ona şu vasıfta bir «iştirâ vasıtası» denilmiş ve mefhum gayet geniş bir tarifin kalıbı içine sokulmak mecburiyeti hasıl olmuştur. Yalnız para ile kredi arasındaki bu mahiyet farkı dolayısıyla de üç çeşit para arasında bir nev'i silsile-i meratib görmekten hali bu-

lunmıyoruz. Kaydı para tutunabilmek için kâğıttan para şeklinde az çok bir miktar karşılığa, kâğıttan para da ayakta durabilmek için az çok madeni paradan bir karşılığa ihtiyaç göstermekten kurtulmuyor. Tatbikatta da müşahade ediyoruz: vadesiz mevduat hesabında bulunan parasını Kâğıttan para ile çekmek isteyen müşteriye banka kâğıttan para tesviye ediyor. Kâğıttan para sahibi olan kimse de icabında mecburi tedavül devrinde bile o kâğıdı bankaya ibraz ederek -banka için hamilin eline değilse de hamil hesabına karşı memlekete altın tesviyesine müncer olur şekilde- maden aramakta ve almaktadır.

**ÇİFTÇİNİN HER TÜRLÜ İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK İÇİN
KURULMUŞ OLAN**

Türkiye Ziraî Donatım Kurumu

1 4 1

Satış Yerinde

ÇİFTÇİNİN HİZMETİNDEDİR

- ★ Pulluktan Traktöre kadar her çeşit ziraat âleti
- ★ Kimyevi gübreler
- ★ Mücadele ilâç ve âletleri

A D A P A Z A R I

Z İ R A A T A L E T L E R İ F A B R İ K A S I

Mamüli

- ★ Hayvanla çekilir âletler, Tınaz makinaları
- ★ Yayık, Araba, Arı kovanları

T Ü R K İ Y E

TEK SATICISI OLDUĞU

Keçiborlu Saf ve Korsantre

K Ü K Ü R T L E R İ

DAİMİ BAKIM

SÜRATLİ VE EMNİYETLİ TAMİR

BOL YEDEK

ÖDEMELERDE AZAMI KOLAYLIK

İ ç i n

Z İ R A İ D O N A T I M

ÇEK İLE ÖDEME SİSTEMİ

Çek'in tanımı — Çek nasıl tanzim edilir? — Çek keşidesi —
Ciro — Çek'in ödenmesi — Başlıca çek nevlere — Çek is-
timallinin pratik falde ve mahzurları — Çek ile banknotun
fonksiyonları arasında mukayese — Çek istimalinin tarih
inkışafı ve iktisadî hayattaki ehemmiyeti — Çek istimalinin
inkışafında kliring sisteminin rolü — Çek tedavülünün
bankacılık üzerindeki tesirleri

Doçent Dr. Feridun ERGİN

I. — Çek'in tanımı :

Çek kelimesinin menşei ve manası hakkında müellifler tarafından kabul edilen iki izah şekli vardır (1) :

Bir izah şekline göre, çek tâbirinin etimolojideki kökü, Fransızcada satranç manasına gelen «écheque» kelimesidir. Vaktile İngilterede, han ve meyhane gibi umumî yerlerde satranç oynaması mutad-
dı. Bu mahallerin kapılarına, içeride satranç oynandığına alâmet olarak, satranç tahtasına benzeyen bir işaret asılırdı. Aynı tarihlerde, resmî dairelerdeki veznedarlar da, üzeri satranç tahtası şeklinde ter-
sim edilmiş masalarda para sayarlardı. Bu sebeple satranç tahtası (Echiquier-exchequer) tâbiri, maliye nazırlığının resmî unvanı olarak lisana yerleşmiştir. Maliyeye veya maliyeden yapılan tediyeler için kullanılan senetlere de «check» veya «cheque» denilmiştir.

Diğer bir izah şekline göre, on sekizinci asrda, hususî kredi müesseselerinin banknot çıkarmak salâhiyeti bir kanunla tahdid edilmiştir. Kasalarındaki altın stokunu karşılık tutarak banknot çıkarmak imtiyazından mahrum kalan bankerler, iş hacimlerini muhafaza edebilmek için, aynı fonksiyonu görebilecek bir «ersatz» for-

mülü aramışlardır. Mevduat sahipleri-ne, ibrazında karşılığı altınla ödenecek banknotlar yerine, tediyesi istenilen miktarın kayd yeri boş bırakılmış kuponlar vermişlerdir. Bu kuponlar mevduat sahibi tarafından doldurulmak ve imzalamak suretile, tediyeye emri gibi kullanılmıştır. Bankalar, kendilerine ibraz edilen sened üzerindeki imzayı ve mevduat hesabını kontrol ettikten sonra, mukabilini altınla ödemişlerdir. İngilizcede «doğruluğunu kontrol» manasına gelen «check» kelimesi, bu senedlerin tâbi tutulduğu muameleyi ifade eden bir tâbir olarak bütün lisanelara girmiştir.

Çek, iktisadî mahiyeti itibarile, diğer tüccar senedlerinden ayrılmakta ve banknot fonksiyonu görmektedir. Eassen çek ile ödeme sisteminin yayılması da, banknot ihraç serbestisinin kanun vazı tarafından tahdid edilmesine karşı, kendi müesseselerinin gösterdikleri aksülâmel neticesinde olmuştur. Fakat hukukçular, bu hususiyetine rağmen çeki tüccar senedleri arasında tasnif etmektedirler.

Çek hakkında, muhtelif tarifler yapılmıştır. Thaller'e göre, «çek, mevcut ve emre hazır bir karşılık üzerine çekilmiş bir poliçedir» (2) İngilizlerin 1882 tarihli «Bill of Exchange» adlı kanununda da, çek'in «bir bankere hitaben çekilmiş ve ib-

(1) Thomson's Dictionary of Banking, R. W. Jones, C. J. Shlmins and F. T. King, London 1932.

(2) Albert Buisson, Le chèque et sa fonction économique, Paris 1923.

razında tediyesi gereken» bir poliçe olduğu belirtilmektedir. Fransada, çek tedavülünü tanzim eden 1865 tarihli kanunda ise, daha etraflı bir tarife rastlanmaktadır: «Çek, kullanılmaya hazır bir hesap matlubunda kayıtlı bir meblâğın kısmen veya tamamen hesap sahibi veya üçüncü bir şahıs lehine tahsilini sağlayan ve ödeme vekâleti şeklinde tanzim edilmiş bir yazıdır.» (3)

Çek'in bütün hukukî vasıflarını bir araya tophyan diğer bir tarifi, Namık Zeki Aral'ın notlarında bulmaktayız. Mevzuatımıza da uygun düşün bu tarifi, ana hatlarına sadık kalarak nakledeyim: «Mukavele icabı, emrine bağlı akçenin muayyen bir miktarını, muayyen bir mahalde gerek kendi emrine, gerek başka bir şahıs emrine veya hamile, ibrazında derhal tediye edilmek üzere (alacaklının) borçluya hitaben kayıtsız ve şartsız vereceği vekâleti natik, ihdas yerini ve gününü gösteren ve çek tâbirini taşıyan imzalı senede çek denir» (4)

II. Çek nasıl tanzim edilir?

Çek tanzim ederken, kanun tarafın - dan konulmuş bazı kayıtlara riayet mecburiyeti vardır.

1) 1912 Lahey anlaşması mucibince, bir senedin çek sayılabilmesi için, bunun metin üzerinde zikredilmesi lâzımdır (5). Lahey anlaşması esas tutan Türk Ticaret Kanunu da (6), sened metninde çek kelimesinin bulunmasını mecburî tutmuştur. Ticaret hukukumuzda göre, üzerinde çek kelimesi yazılı olmayan bir ödeme emri, çek muamelesi göremez.

Metin içine çek kelimesini (veya lisan-daki karşılığını) koymak mecburiyeti, 1931 Cenevre anlaşmasında da kabul edilmiştir. 1931-39 Senelerinde, takriben yir-

mi devlet, Cenevre anlaşmasını tasdik etmiş ve kanunlarında anlaşma esaslarına uygun olarak değişiklikler yapmışlardır. Fakat aralarında İngilterenin de bulunduğu bazı memleketler, böyle bir mecburiyeti mevzuatlarında zikretmeğe lüzum görmemektedirler.

2) Türk Ticaret Kanunu, çek'e muayyen bir meblâğın kayıtsız ve şartsız ödenmesine dair bir vekâletname gözü ile bakmaktadır. Kanun, ödenecek meblâğın da sened üzerinde gösterilmesini mecburî kılmıştır. Lâkin miktarın yalnız yazı veya rakam ile mi, yoksa her ikisinin birden mi gösterileceğine dair bir hüküm mevcud değildir. Cenevre Konferansı esnasında bu husus müzakere edilmiş ve ödenecek meblâğın yalnız yazı veya rakam ile iraesinin kâfi geleceği kanaatine varılmıştır (7). Fakat tatbikatta, meblâğın aynı zamanda yazı ve rakamla kaydolması teamüldendir.

Sened üzerinde yazı ve rakamla gösterilen miktarlar arasında uygunsuzluk bulunduğu takdirde ne olacaktır.

Bu mesele hakkında, müteaddid sistemler göze çarpmaktadır. İngiliz hukukunda, böyle bir vaziyet karşısında, yazı ile gösterilen miktar senedin hakiki değeri olarak itibar görmektedir. Alman hukukuna göre ise, çek üzerinde yazılı miktarlardan hangisi daha az ise, o kabul edilmektedir. Türk hukuku (8), İngiliz sistemine yaklaşmakta ve yazı ile gösterilen miktarı muteber saymaktadır. Fakat çekin üzerine yalnız yazı veya yalnız rakam ile müteaddid meblâğlar kaydolmuş, ise, o vakit en az olan miktarın tediyesi lâzım gelmektedir.

3) Çek üzerinde, ihdas yeri ve günü gösterilmelidir.

Tarihin harf veya rakamla gösterilmesi hususunda, muhtelif memleketler mevzuatı arasında fark bulunduğu göze çarpmaktadır. Meselâ 1936 senesine kadar, Fransız hukukuna göre, tarihin imza

(3) Joseph Hamel, Banques et Opérations ve Banque, Paris 1933.

(4) Namık Zeki Aral, Sıyasal Bilgiler Okulu ders notları.

(5) Comptes rendues de la Conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettre de change, billet à ordre et chèque, Genève 1931.

(6) Türk Ticaret Kanunu, madde 608.

(7) Glaninl, Percereau, Eckerberg, Quasowski, Sulkowski; Rapport au comité de Rédaction, Genève 1931.

(8) Türk Ticaret Kanunu, madde 532.

sahibi tarafından el yazısı ile ve rakam kullanmamak suretiyle yazılması lâzımdır. Türk Ticaret Kanununda, böyle bir mec-buriyet göze çarpmamaktadır. 1931 Ce-nevre Konferansı kararlarına göre, tarih yazı veya rakamla konulabilir. Tatbikatta, tarihin sened üzerine lâstik damga ile tes-bit edildiğine de rastlanmaktadır.

Çek üzerinde, ihdas yerinin de kayıd-
lı bulunmasına ihtiyaç vardır. Fransız hu-
kukuna göre, çekildiği mahal gösterilmi-
yen veya yanlış gösterilen çekler hakkın-
da para cezası tatbik edilmektedir. Türk
Ticaret Kanununda ise, ihdas yeri göste-
rilmeyen çeklerde, imza sahibinin adı ya-
nında yazılı mahal, ihdas yeri olarak ka-
bul edilmektedir. Eğer imza yanında da
bir mahal ismi yazılı değilse, ibraz edilen
sened hakkında çek muamelesi yapılmam-
maktadır.

4) Çek'in nerede ödeneceği, sened ü-
zerinde kayıtlı bulunmalıdır.

Lahey anlaşması mucbince, tediye e-
dileceği yer yazılmamış ise, çeklerin ihdas
mahallinde ödenmeleri gerekmektedir.

5) Sened metni üzerinde, çeki kimin
ödiyeceğini de göstermeğe ihtiyaç var-
dır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 608 inci
maddesinin üçüncü fıkrası, çek'in tediye
edileceği kimsenin adını yazmak gerekliliği
şeklinde bir hüküm koymaktadır (9). Bu
maddenin metni, bir tercüme hatasıyla
malûldür. Aynı metnin aslını teşkil eden
Lahey Konferansı kararlarında, üçüncü
fıkra, muhatap adını, yani çeki ödiyecek
kimsenin sened üzerinde zikredilmesi lü-
zumunu belirtmektedir. Tediye edilecek
kimsenin gösterilmemiş olduğu bir çek,
hamile muharrer sayılabilir. Fakat sened
üzerinde tediye edecek şahıs gösterilmez-
se, çekin en esaslı unsurundan mahrum
kalacağı aşikârdır. Ticaret Kanunu, Tür-
kiye Büyük Millet Meclisince madde mad-
de müzakere edilmeyerek küll halinde rey
vazedildiğinden, bu tercüme hatâsını tas-
hihe fırsat bulunamadan metin mer'iyet
mekviine girmiştir. Tabikatta üçüncü

fıkra hükmünde tercüme hatâsı bulundu-
ğunu dikkate almak lâzımdır.

6) Türk Ticaret Kanunu, çek'in âdi
kâğıd veya matbu formül üzerine tanzim
edilmesi gerektiği hakkında bir hüküm
koymamıştır. Cenevre Konferansında ay-
nı mesele görüşülmüş, senedin matbu for-
mül veya el ile hazırlanmış bir vesika ola-
bileceğine, yalnız imzanın muhakkak su-
rette el yazısı ile atılması gerektiğine ka-
rar verilmiştir. Fakat tatbikatta, banka-
lar, müşterilerin hususî surette bastırılmış
çek karneleri kullanmalarını temine çalış-
maktadırlar.

Mevzuatın verdiği müsaadeye rağ-
men, Fransız bankalarının âdi kâğıd üze-
rine tanzim edilmiş senedleri ödemedikle-
ri görülmüştür. «Tribunal Correctionnel
de Seine» tarafından 9 haziran 1926 tari-
hinde verilen bir kararla, âdi kâğıd üze-
rine tanzim edilen bir çeki ödemiye bir
banka, mahkûm edilmiştir. Lâkin Fransız
bankaları, mahkeme içtihadının aleyhle-
rine tecelli etmesine rağmen, müşterileri
münhasıran kendilerinden alacakları çek
karnelerini kullanmakla mükellef tutmak-
ta ısrar etmişlerdir.

İngiltere Bankası da, kendi verdiği
karneleri üzerine tanzim edilmemiş çekle-
ri ödememektedir. Diğer İngiliz kredi mü-
esseselerindeki tatbikat ise, şüpheyi davet
edecek mahiyette olmamak şartıyla, âdi
kâğıd üzerine yazılmış çeklerin ödenebile-
ceğini göstermektedir. Ancak bankalar,
müşterilerine, mutlak bir zaruret olmak-
sızın bu yolu ihtiyar etmemeleri lâzım gel-
diğini bildirmektedirler.

Büyük Britanyada, son senelerde, çek
formalitelerinin yeknasaklaştırılması isti-
kametinde bir cereyan başlamıştır. 1946
Haziranında, «British Bankers Associati-
on», çek kuponlarının standardize edilme-
si ve bütün çeklerin şekil ve muhteva iti-
barile aynı formüle uydurması kararlaş-
tırılmıştır. İngilterede, aynı zamanda, kul-
sun kalem, tükenmez mürekkepli kalem
ve daktilo ile yazılmış çekler makbul sa-
yılmamaktadır. Müşterilerin bu şekilde
hareketi bankalar tarafından tasviple
karşılanmamaktadır.

(9) Resmî Gazete, 28 haziran 1926, sayı
406. Düstur, cilt 7, 2383

III. — Çek keşidesi :

Çeki tanzim eden ve tedavüle çıkarılan şahsa keşideci denir.

Çek, fiilen tanzim edildiği anda, İhdas edilmiş sayılır (10). Keşideci, tediye makamına kaim olmak üzere, çeki lehine tanzim ettiği şahsa (lehdara) verir veya gönderir. Çek, lehdara tevdi edilmek suretile keşide olunur (11.)

Çek, emra hazır bir karşılık hesabına dayanarak çekilebilir. Fakat muhtelif memleketlerin mevzuatında, karşılığın ihdasında mevcut bulunup bulunmaması gerektiği hususunda birlik yoktur. Bazı kanunlar karşılığın ihdası anında, diğeri ise ibraz edildiği vakit emre hazır bulunması lâzım geldiğini kabul etmektedirler. Türk Ticaret hukuku, keşide anında karşılığın hazır bulundurulmasını prensip olarak kabul etmiştir.

Çek, her hangi bir alacağa dayanarak çekilemez. Meselâ bankada tasarruf hesabı bulunan bir şahıs, bu hesaba dayanarak, çek keşide edemez. Çek tanzim edebilmek için, keşideci ile ödiyecek şahıs arasında açık veya zimni bir mukavele bulunması lâzımdır (12). Böyle bir mukavenenin mevcudiyeti, emre hazır karşılığın muhakkak surette bir alacak hesabı olmak mecburiyetini kaldırmaktadır. Muhatabın rızasıyla, borçlu bir cari hesap üzerine de çek keşide olunabilir.

Çek nama, emre veya hamile olmak üzere çekilebilir.

Çek'in muayyen bir şahıs adına veya emrine çekilmesi, karşılık teşkil eden emre hazır hesap üzerindeki mülkiyet hakkının o şahsa veya emrine intikal ettiğini gösterir. Çek'in lehine tanzim edildiği şahıs, Keşidecinin muhatap üzerindeki haklarına sahip olur. Muayyen bir şahıs namına keşide edilen bir çek'in metinde emre ibaresinin bulunup bulunmaması hukukî bakımdan her hangi bir tesir yaratmaz.

(10) Joseph Hamel, zikredilen eser.

(11) Cenevre Konferansı zabıtları, Alman delegesi Albrecht'in müdahalesi.

(12) Türk Ticaret Kanunu, madde 610.

Nama ve emre yazılı çekler, tek bir kategori teşkil ederler. (13)

Eğer çek hamile çekilmiş ise, mülkiyetin intikali anonim karakter taşır. Çeki elinde bulunduran her hangi bir şahıs -bankaya hüviyet ibrazına dahi mecbur tutulmaksızın- senedin temin ettiği haktan faydalanabilir.

Keşidecinin çek'i bizzat imzalaması lâzım gelmez. Keşideci tarafından kendisine salâhiyet verilen bir vekil de imza atabilir. Anglo-Sakson hukuku, hastalık veya sakatlık gibi bir sebeple keşideci imza atamazsa, kendisinin koyacağı bir işaretine hüviyeti bankaca bilinen bir şahidin şerh vermesi muteber sayılmaktadır (14).

IV — Ciro :

1) Çek, keşide olunmakla tedavül sahasına girer. Keşide amelîyesi, çek'in lehine tanzim edildiği şahıs eline geçmekle tamamlanır. Çek'in lehine tanzim edildiği şahsa, lehdar denir.

Lehdar, çeki bizzat tahsil edebilir veya üçüncü şahıslara devredebilir. Lehdarın çeki bir üçüncü şahsa devretmesine ciro denir. Ciro, senedin yüzüne veya arkasına lehdar tarafından muayyen bir şahsa intikal ettirildiğine dair konulan bir şerhle yapılır. Cironun kayıdsız ve şartsız olması lâzımdır. Senedin çek hamiline temin ettiği hakların ciro esnasında tahdidine sebebiyet verebilecek herhangi bir şerh muteber değildir. Ciro neticesinde, çekin ihtiva ettiği haklar bir bütün halinde intikal eder.

2) Yalnız nama ve emre muharrer çekler ciro edilebilir. Hamile yazılı bir çeki tasarrufu altında bulunduran bir şahıs, bunu ciro etmek salâhiyetini haiz değildir. Kanun yazının iradesi, hamile yazılı çeklerin anonim tedavül statüsüne sahip olmalarını mutazammındır. Hamile yazılı çeklerin hiçbir kayıd ve formaliteye tâbi olmaksızın bir elden diğerine geçmeleri gerekir. Halbuki ciro, tedavüli hüviyetlendiren bir muameledir. Kanun, hamile tanzim edilen ve anonim bir teda-

(13) Cenevre Konferansı, zikredilen rapor, paragraf: 86

(14) Thomson's Banking Dictionary.

vül vasıtası teşkil eden bir çekin statüsünü değiştirmek hakkını lehbara tanıma-
mıştır.

Fakat bir yanlışlık veya kasd neticesi, hamile yazılı bir çek ciro suretile hüviyetlendirilirse, ne olacaktır? **Lahey anlaşması kararlarına ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre (15), hamile yazılı bir çek üzerine imza koyan kimse aval vermiş addolunur.** Diğer bir ifade ile, çeki ödemesi gereken şahıs taahhüdünü ifa etmediği takdirde, aval veren kimse keşideci yerine mesuliyet deruhte edebilmek mevkiine geçer.

3) Nama veya emre yazılı çeklerin hamile cirosu, prensip itibarile uygun görülmektedir.

Çekin tedavül kabiliyetini tayin hususunda, en geniş salâhiyetle keşideci sahiptir. Cırantalar, yalnız keşidecinin kullanmadığı haklardan istifade edebilirler. Keşideci çeki nama veya emre yazmış ise, bunu hamile çevirmek suretile senedin hüviyetini ve tedavül şartlarını değiştirmemek lâzımdır. Bu itibarla, Türk Ticaret konunu mucibince, **hamile ciro** batıldır.

Ancak mevzuatımız, çek ve poliçe esaslarında ahenk tesis etmek maksadile, **beyaz ciro** yapılmasını kabul etmektedir. Türk Ticaret kanununun beyaz ciro yapılabileceğine dair bir hüküm koyması, hamile ciro hakkında mevcut memnuniyetin kıymetini hiçe indirmektedir.

Beyaz ciro, sened arkasına ismi zikretmeksizin yalnız ciro kesilmesi yazılmak veya buna dahi lüzum görmeksizin sadece imza atmak suretiyle yapılır. **Beyaz ciro** neticesinde bir çeki devralan kimse, bunu üç şekilde başkalarına devredebilir :: (16)

a) Boş bırakılmış kendisinin veya üçüncü bir şahsın adını yazarak senedi nama veya emre cira edebilir.

b) Senedi yine beyaz olarak kendi imzası altında ciro edebilir.

c) Boş bırakılmış yeri doldurmaksız-

zın ve kendi imzasını koymaksızın çeki başka bir şahsa çevredebilir. Bu son şekilde, çek, sanki hamile tanzimedilmiş gibi el değiştirebilmektedir. Diğer bir tâbirle, nama ve emre yazılı çeklerin hamile ciro edilmemeleri lâzım gelirken, beyaz ciro aynı imkânı temin eden bir kamufilâj hizmeti görmektedir.

4) Keşideci, lüzum gördüğü takdirde, çekin ciro ve tedavül kabiliyetini tahdid edebilir. **Lahey konferansı** kararlarına ve ticaret hukukumuzla göre, keşideci **«emre muharrer değildir»** diye iame yazılı bir çok üzerine koyacağı kayıdla ciro imkânını kaldırabilir. Üzerinde **«emre muharrer değildir»** diye kayıd bulunan bir çekin temsilettiği hakı lehdar bir üçüncü şahsa intikal ettirmek isterse, bu ancak borçlar hukukunda **«matlûbun devri»** ne dair mevcut hükümler dairesinde yapılabilir.

Cırantaların da, çek üzerine **«ciro edilemez»** kaydını koydukları görülmektedir. Bir cırantanın sened üzerine bu şekilde kayıd düşmesi, yalnız çekin kendisinden sonra intikal edeceği şahıslar bakımından tesir yaratır. Ve üzerinde cırantadan tarafından **«ciro edilemez»** diye şerh verilmiş bir çek, hakikatte ciro edilebilir. Fakat ciro hakkını kaldıran lehdar, çekin bilâhara ciro edileceği şahıslara karşı mesul tutulamaz.

5) Bir çekin muhataba (ödemekle mükellef şahsa) ciro edilmesi, istifa hükmündedir. Çek muhataba ciro edilmekle, tedavül vetresi tamamlanmış olur. Muhataba, kendisine ibraz edilmiş bir çeki başkasına devredemez. Kanun muhatab tarafından yapılacak ciro muamelelerini batıl addetmektedir.

Yalnız hususî bir vaziyette, muhataba cironun tedavül vetiresine son vermiyeceği kabul edilmektedir (17)

Muhatabın müteaddid müessesese ve şubeleri bulunabilir. Çek doğrudan doğruya çekilmiş bulunduğu müesseseseye değil, onun bir şubesine ibraz edilebilir. Bu takdirde, çekin ibraz edildiği müessesese,

(15) Türk Ticaret Kanunu, madde 616.

(16) Cenevre Konferansı, Lot uniforme, madde 17. Türk Ticaret Kanunu, madde 539.

(17) Cenevre Konferansı, zikredilen rapor, paragraf: 61

karşılığın mevcudiyetini derhal kontrol edebilecek mevkide değildir. Çek karşılığı nı emri altında hazır tutmayan bir şube veya muhabirliğin muhatap mevkiine gemesi doğru görülmemiş ve kendisine leh-dar statüsü tanınmıştır.

6) **Ciro**, çek üzerine veya çeke bağ-lı «allonj» denilen kâğıd üzerine yazılmak suretile yapılabilir. Ancak beyaz ciroda, çekin yüz tarafına imza atılamaz. İmza-nın sened arkasına veya allonj üzerine va-zedilmesi lâzımdır.

Ciro muameleleri, çekin ibraz müd-deti zarfında muteberdir. İbraz tarihi geçtikten sonra bir çek ciro edilirse, hu-kukan matlûbuu devri talâkki olunur.

V. — Çekin ödenmesi :

1) Çek, muhatap tarafından ödenir.

Çek'in, prensip itibarile, bir bankaya hitaben keşide edilebileceği fikri hâkım'dir. Tatbikatta da, umumiyetle, muhatap mevkiinde bir bankanın bulunduğu görül-mektedir.

Fakat çek'in bir banka veya banker üzerine çekilebileceği yakındaki prensip, mutlak bir hüküm ifade etmemektedir. Çekin bankalara hitaben keşidesinin ta-rihe şayan olduğu hususunda doktrin ve mevzuat birleşmekle beraber, birçok memleketlerin hukuk sistemlerinde mu-hataplık sıfatının kredi müesseseleri in-hisarına bırakılmasının zaruret teşkil etmediği belirtilmiştir. Ticaret konunu-muzun 612 inci nuaddesinde, «Çekin bir banka üzerine keşide olunacağı» tasrih edil-mekle beraber, bu hükmün hemen yan-ında «diğer bir şahıs üzerine keşide kı-lınmış ise, (anın) çek olmak vasfına ha-lel gelmeyeceği» de ilâve olunmaktadır.

Anglo-Sakson memleketlerinde, yal-nız bankalar ve kredi işlerle atâkalı diğ-er müesseseler, muhatap mevkiinde buluna-bilirler. Bazı orta Avrupa memleketleri de aynı sistemi kabul etmişlerdir. Avus-turya ve Almanyayı bu arada saymak kabildir. İtalya, Brezilya, Peru ve Port-ekizde ise, çekin hususî şahıslara hitaben keşidesi kabul edilmemiştir' Muhataplık sıfatı, ticaret erbabına inhisar ettirilmiş-tir.

2) Bir çekin ibrazında ödenmesi lâ-zımdır.

Çekin ibrazı, münhasıran ödenmeyi temin maksadile yapılır. Çek, lehdar ta-rafından kabule arz edilmez. Fréderic Jenny'nin belirttiği gibi, bir tüccar se-nedinin kabule arz edilmesi, bir itibar un-suru olarak vazife görmesine sebebiyet verir (18). Halbuki çek, esas itibarile bir tediye vasıtasıdır. Bu sebeple, çek siste-minde, kabul üsulu cari değildir.

Keşideci, çek üzerine, ibrazı ve öde-me mükellefiyetini şarta bağlayan hiçbir kayıt koyamaz.

3) Çek'in ihdas tarihinden itibaren muayyen bir müddet zarfında muhataba ibraz olunması lâzımdır.

İbraz müddeti, her memleketin kendi mevzuatına göre değişmektedir. Gayri mahalli çekler için, mahallî çeklere nisbet-le daha uzun bir ibraz müddeti kabul edil-mektedir. Bu müddetler Belçikada 3 ve 6 gün, İtalyada 8 ve 15 gün (19). Türkiyede 10 gün ve bir aydır.

İngiltere ve Amerika Birleşik Devlet-lerinde ise, kanun vazı, çeklerin ibrazı i-çin müddet tayin etmemiştir. Ancak İn-gilterede, mevzuata ve içtihdlara göre, lehdarın çeki makul ve münasip bir müd-det zarfında ibraz etmesi ve tahsili ku-zumuz yere geciktirmemesi lâzımdır.

Çek Kayıdsız ve şartsız bir vekâlet akdi olduğuna göre, karşılık mevcut ve keşideci tarafından bir itiraz yapılmamış ise - muhatap ibraz müddeti geçtikten sonra da bedelini ödiyebilir. Tatbikatta, müddeti geçmiş çekleri ödemek için, ban-kanın keşideciden muvaffakat istediği gö-rülmektedir.

4) Çekin ödenmesi. üzerinde imzası bulunan kimseler tarafından teminat altı-na alınmıştır. Muhatap çeki ödemediği takdirde, hamil keşideciye ve cırantalara müracaat hakkına sahiptir. Çeki keşide ve ciro eden kimseler, ödemenin yapılma-sından müteselsilen mesuldürler. Çeke keşideciden ve cırantalardan maada üç-üncü şahıslar da kefil olabilirler. Bu su-retle, üçüncü şahıslar tarafından dışarı-

(18) Fréderic Jenny, Le chèque certifié, Le Temps, le 9 Mars 1941

(19) Joseph Hamel, zikredilen eser.

dan verilmiş kefaletle aval denir. Tatbikatta, karşılığın mevcudiyeti hakkında garanti gösterilmesine ihtiyaç duyulan veya keşideci ile cırantaların tanınmamış kimseler buldukları çekler için, aval aranmaktadır. Aval vermiş kimseler de, keşideci ve cırantaları bağlayan müteselsil mesuliyete iştirak ederler.

Elindeki çek ödenmeyen hâmil, mesuliyet, sahipleri aleyhine toplu olarak veya teker teker müracaat hakkına sahiptir. Mesullerden biri aleyhine müracaat, diğerlerine karşı kanun yollarına başvurmamak hakkına tesir etmez. Hukuk yollarına müracaat hususunda, cırantalar, arasında sıra gözetmek mecburiyeti yoktur. Çek, mesullerden biri tarafından ödendiği takdirde, ödemeyi yapan, diğer mesullere müracaat salâhiyetini iktisab eder.

Muhatap, vaktinde ibraz edilen çeki ödemediği takdirde, hamil bu hususu tesbit ettirmek mecburiyetindedir. Tesbit ameliyesi üç şekilde yapılabilir. Çekin ödenmediği (1) resmî bir varaka ile (ademî tediye protestosu), (2) muhatabın ibraz tarihini göstermek suretiler çek üzerine yazılmış beyanı veya (3) takas odasının vereceği bir vesika ile tesbit olunur. Ancak çekin üzerinde (masrafsız iade) veya (protestosuz) kelimeleri yazılı bulunuyorsa, o vakit hamil ademî tediye protestosundan muaf tutulabilir.

Hamil, çekin ödenmediği muayyen bir müddet zarfında (Türk Ticaret Kanununa göre dört iş günü zarfında) keşideciye ve senedi kendisine ciro eden kimseye bildirme mecburdur. (20)

VI. — Başlıca çek neveleri :

Çekin kıymeti, keşide eden şahsın tediye kabiliyetine ve tediye muamelesinin kolaylığına bağlıdır. Dolandırılma, kaybolma ev sahtekârlık ihtimali ne kadar azıy olursa, emniyet o kadar artar. Ödeme ameliyesi ne kadar külfetsiz olursa çek o nisbette rağbet görür.

Emniyet ve kolaylığı temin zarureti, çek ile ödeme sisteminde bazı tedbirlerin gösterilmesini gerektirmektedir. Ancak emniyet zarureti ile kolaylık ihtiyacının

her zaman birbirile telif edilebilmesi mümkündür. Emniyet temini için kolaylıktan ve kolaylık temini için bazen emniyetten fedakârlık lâzım gelmektedir. Pratik zaruretler, bazı ödemelerde emniyeti ve diğerlerinde kolaylığı tercih ettirmektedir. Bu tercihin mahiyetine ve derecesine göre, kullanılan çekin nevi de değişmektedir. Bankacılık tatbikatı, muhtelif ihtiyaçlara göre kullanılan birçok nevelerinin çıkmasına sebebiyet vermiştir.

1) En basit çek nevi, **açık çek** tir. Açık çek muayyen bir şahsa veya emrine yahud da hamile ödemek üzere çekilebilir. Muhatap, ibraz eden şahsın arzusuna göre, çekin bedelini nakden ödiyebilir veya hesaba geçirebilir.

2) İç yüzüne muvazi iki çizgi çekilen çeklere **çizgili çek** denir. Çizgili çeklerin bedeli yalnız bankalara, bankerlere veya resmî müesseselere ödenebilir. Lehdar, çekin bedelini tahsil için, bir bankanın tavassutuna muhtaçtır.

Çizgi, umumî veya hususî olabilir. Muvazi çizgilerin arası boş bırakılmış veya muayyen bir müessesenin adı yazılmıyarak sadece banka, banker veya kumpanya gibi bir kelime konulmuş, ise çizgi umumîdir. Bu takdirde, tediyeenin herhangi bir bankaya yapılması mümkündür.

Muvazi çizgilerin arasına muayyen bir müessesenin adı yazılmış ise, çizgi hususîdir. Tahsilât ancak adı yazılı bankanın tavassutu ile yapılabilir.

Çizgili çek, adi çekte üstün bir garanti arzeder. Çünkü çek kaybolur veya çalınırsa, gayri meşru hamil, tahsil, edebilmek imkânından mahrumdur.

3) Türk hukukuna göre, çek üzerine konulacak «**emrê yazılı değildir**» ibaresi veya bu manaya gelen her hangi bir kayıt, çekin tedavül kabiliyetini tahdid etmektedir. Büyük Britanyada, çizgili çekler üzerine konulan «**not negociable**» kaydı da aynı maksadı sağlamaktadır. İtalyada, sirküler çekler üzerine «**non transferibile**» kaydı konulduğu takdirde, çekin bu kayıda devredildiği şahıstan başkasına tediye yapılamamaktadır.

(20) Türk Ticaret Kanunu, madde 571.

4) Kaşideci veya hamil, çekin iç yüzüne ve mailen enine «hesaba geçirilecektir» ibaresini yazdığı takdirde, mahsup çeki denilen bir çek nev'i ile karşılaşırız. Bu tip çekler, nakden değil, hesaba alacak kaydedilmek suretile ödenir.

5) **Tasdikli çekler** bilhassa Amerika ve Fransada rastlanmaktadır. Bankanın sened üzerine «Certified payable at.» ibarelerini koyması, tatbikatta çekin sıhhati-ne en yüksek garantiyi teşkil etmektedir. Kredi müessesesinin bu şekilde bir tahhüde girmesi, çekin itibarını ve tedüvül kuvvetini arttırmaktadır. Bilhassa keşidecinin tanınmamış bir şahıs olduğu hallarda, tasdikli çek tediyelerin ifasını kolaylaştır-maktadır. Vergilerin ödenmesinde, gümrük muamelelerinde ve açık arttırmalarda, tasdikli çek kullanıldığına oldukça sık rastlanmaktadır.

6) İhdas edildikleri yerde ödenen çeklere mahalli çek denir. Bir şehirde ihdas edildiği halde diğer bir şehirde ödenebilen çeklere ise, gayrı mahalli çek adı verilir. Gayrı mahalli çek, itibarı kıymeti üzerinden ödenmiyebilir. Agio veya disagio dolayısıyla, kıymetinin fazlasına veya eksikğine muamele görebilir.

7) Seyahat çekleri, muhtelif memleketleri dolaşmakta olan bir yolcunun gittiği yerde masraflarını karşılamasına yarayan bir çek nevidir. Seyahat çeklerinin mekanizması şöyledir ::

Bankalar, seyahat çeklerini nama yazılı olarak tanzim ederler, Banka çekin lehine tanzim edildiği şahsın imza örneğini çıkarır. Hamil, çeki ibraz ederken, ihdas göstermekle mükelleftir. Muhatap müessesese, çek hamilinin imzasını nümune ile mahallinde çıkartılmış imza örneğini de karşılaştırarak tediyeyi yapar.

Seyahat çeklerinin faidesi, para taşı-mak külfet ve tehlikesini önlemesindedir.

Bu sistem, bilhassa Amerika ve Avrupa bankacılığında büyük inkişafa mazhar olmuştur. Meselâ American Express, Mid-land Bank ve Société Générale çekleri her tarafta kolaylıkla bozdurulabilmektedir. Seyyah bankanın muhbirinden, acente-lerden ve hattâ otel bürolarından çekleri-ni tahsil imkânını bulmaktadır.

VII. —Çek istimalinin pratik faide ve mahzurları :

Çek sisteminin temin ettiği başlıca faide, müesseseleri kasalarında fazla miktarda para muhafaza etmek külfetinden kurtarmasıdır. Çek sistemi sayesinde yangından, hırsızlıktan ve kayıptan doğacak zararlar geniş ölçüde önlenmektedir. İştira kuvvetinin bir mahalden diğerine nakli de, para taşımağa hacet kalmaksızın temin edilebilmektedir. Bir şahsın veya müessesenin yanında veya veznesinde külli-yetli miktarda nakid bulundurmasına veya para almak üzere bankaya müracaat etmesine lüzum kalmaksızın tediyeye ihtiyaçlarını karşılamasına imkân hasıl olmaktadır.

Çek, aynı zamanda, tediyeye muamelelerinde bir rasyonalizasyon unsurudur. Namık Zeki Aral'ın belirttiği gibi(21), gerek kâğıd ve gerek madeni para alıp verirken saymak lâzım gelmektedir. Saymak meselesi, külfetli bir iştir. Zamana ihtiyaç göstermektedir. Piyasaya bazen büyük ve bazen küçük kupürde paralar hücum etmektedir. Sayarken yapılan hatalar, bazen müşterilerin ve nadiren de müessesenin zarara uğramasına mucip olmaktadır. Aynı tediyeler çek ile yapıldığı zaman, muamelenin hatâlı almak ihtimali azalmaktadır. Çek sistemi, vezne hesaplarının rizikosunu hafifletmektedir.

(21) Namık Zeki Aral, Senedatı ticariye, İstanbul 1934.

DIŞ TEDİYELERDE MİLLETLERARASI BANKALARIN YERİ

Yazan :

Doçent Dr. Süleyman Barda

(Milletlerarası tediye münasebetlerinin tanzimi hususunda kurulması gereken bankalar mevzuundaki iktisadî faaliyetin tarihi tekâmül seyrini, yani başka bir ifade ile, bankacılık sahasında Milletlerarası işbirliği fikrinin tekâmülünü evvelki yazımızda hülâsa etmiş bulunuyoruz. (1) Bu defaki yazımızda da Milletlerarası bankalar üzerinde durarak bunlar içinde bilhassa verimli bir şekilde halen faaliyet halinde bulunan ve Milletlerarası tediye münasebetlerinde mühim bir yeri olan iki büyük teşekkülü tetkik mevzuu yapacağız.)

B — MİLLETLERARASI BANKALAR :

Dünya milletleri arasında bu gün tabikatta, tediye imkânlarının kolaylaştırılması mevzuunda ileri sürülen dağınık organizasyonlar, proje ve tekliflerden sonra, birinci ve ikinci dünya harplerini takibeden seneler zarfında, muhtelif memleketlerin sermayeye iştirâk suretiyle iki büyük enternasyonal kredi müessesesini meydana getirdiklerini ve bu Milletlerarası bankaların dünya tediye münasebetlerini, gerek Merkez Bankaları yoluyla ve gerek doğrudan doğruya hükümetlerle temas geçerek halletmek veya kolaylaştırmak hususunda çok isabetli faaliyetler başardıklarını görüyoruz. Bu iki müesse, bilindiği gibi, 1930 yılında kurulan Milletlerarası tediyeler bankası ile, 1945 yı-

linda kurulan milletlerarası İmar ve kalkınma Bankasıdır. Aşağıdaki satırlarda Milletlerarası bankalar mevzuunda bu iki müesseseyi tetkike çalışacağız.

1 — MİLLETLERARASI TEDİYELER BANKASI (B.R.I.) :

İki harp arasındaki devre içinde, büyük buhranın mübadeleleri büsbütün çıkmaz bir hale sokulduğu senelerde, Milletlerarası piyasalardaki malî transferleri sağlama ve paraların kuvvetlenmesini temin etme yolunda ilk adım atıldığını görüyoruz. Bu teşebbüs 1930 ilkbaharında İsviçre'nin Bâle şehrinde kurulan Milletlerarası tediyeler Bankasıyla tahakkuk etmiştir. Mezkûr Enternesyonal kredi müessesesinin kuruluşu, fonksiyonları ve vardığı neticeler hakkında aşağıdaki hususları kısaca gözden geçirelim :

a — B.R.I. yi DOĞURAN MALİ ŞARTLAR :

1929 yılında büyük iktisadî buhranın Amerika Birleşik devletlerinde baş göstermesi ve derhal bütün dünyaya yayılması neticesinde Avrupa kıtası da büyük malî sarsıntıdan müteessir olmakta gecikmedi. Nitekim bilhassa 1929 ve 1930 senelerinde, mevcut istikrarsızlık dolayısıyla, büyük sermayelerin yeni dünyaya doğru kaçtığı görülmekte idi. Bu sermaye kaçışı ceryanını önlemek için, Avrupa memleketlerinde umumiyetle dış kredilere başvurulmuş, bu devredeki en mühim malî meselelerden biri olan Alman tamirat borçları dâvasının halli için de bu yola sapılmıştı. Fakat malî istikrar tamamiyle

(1) Bu hususta «Banka» dergisinin yıl III, Temmuz-Aralık 1952 tarih ve 11-12 sayılı nüshasına bakınız. (Sayfa 30-34).

bozulduğundan dış krediler yoluyla yapılan avansların vadeleri gittikçe daralmış. «hot money» revaç bulması (2) alacaklıları güç duruma sokmuş, neticede Avrupa devletleri piyasalarında kısa vadeli sermayeler çoğaldığından faiz hâdleri arasında muvazene bozulmuş ve kredi kıtlığı çeken Orta Avrupa ile kısa vadeli sermayelerle istikrarsız bir hal alan Batı Avrupa arasındaki tediyeler imkânları tama- miyle sarsılmıştı.

İşte bu istikrarsız duruma bir çare bulmak, paraları sağlamlaştırmak, bilhas- sa Almanya'nın tamirat borçları mes'lesini intizama koymak ve dış tediyeler saha- sında «altın kambiyo sistemi - gold Exchange Standard" nı disiplin altına al- mak için transfer ve kredi mes'elelerini halletmek icap etmekte idi. Bu zaruretlere neticesinde Merkez bankalarının işbirliği yapması ceryanı kuvvetlendi ve bu faali- yetten bir nev'i «Merkez Bankaları Klü- bü» meydana geldi. Hiç şüphesiz transfer mevzuunda ilk önce halledilmesi gereken mes'ele Alman tamirat borçları dâvası idi. Neticede, çok hülâsa olarak tablosunu çiz-diğimiz bu malî şartlar ve zaruretlere altın- dadır ki, Milletlerarası tediyeler bankası- nın kurulması ceryanı büsbütün kuvvet- lenmiş ve bu yolda teşebbüslerde geçil- miş oldu.

b— B.R.İ. nin KURULMASI :

Bu hususta ilk teklifler 1930 tarihli Young plânında belirtildi. Alman borçları için bir «ofis» kurulması şeklindeki proje genişletildi, «Merkez Bankalarının Bankası» mahiyetini alan müessese transfer mes'lesini üzerine aldı. Alman borçları mezkûr transfer probleminin ancak bir kısmını teşkil etmekte idi. 1930 La Hay konferansında müessesenin imtiyazları artırıldı. Nihayet Baden-Baden konfe- ransında müessese kat'i hukukî bünyesi- ni almış oldu.

(2) Amerikalıların hot money dedikleri para nev'i, «sıcak para» yani kısa vadeli kredi şeklinde alınmış olup sığa sığına veya çok kısa bir vade de derhal geri çekilebile- cek olan para cinsidir.

Milletlerarası tediyeler bankası kuru- lurken gönönünde bulunduran en mü- him nokta, bizzat Banka Müdürlerinden Marcel van Zeeland'ın da belirtildiği veç- hile (3) bankayı kabil olduğu kadar en- flasyon yaratan hükümetlerden uzak tut- mak ve aynı zamanda grup ve piyasa ma- nevrallarından da korumak olacaktı.

Ayrıca B. R. İ. bünyesi icabı, bilhas- sa Merkez Bankaları arasında bir işbirli- ği yaratmak esasıyla kurulmuş bir mües- sese idi. Halbuki aşağıda göreceğimiz Mil- letlerarası İmar ve Kalkınma Bankası icabında hükümetlere de kredi verme prensi- bini kabul etmiştir ki, bu nokta iki enter- nasyonal müessese arasındaki açık faali- yet farkını bilhassa belirtmektedir.

Bu şekilde kurulan yeni bankada üç büyük faaliyet şubesi bulunacaktı. Bun- lardan «ekonomik araştırmalar» dairesi banka faaliyetinin fikri temellerini kura- cak, «bankacılık» dairesi müessesenin bü- tün banka muamelelerini başaracak, «ida- re» kısmı ise muhasebe, kâtiplik, hukukî ve idari işlerin tanzimi ile uğracacaktı. Bu husustaki teferruatı bankanın statüsü tesbit etmiş bulunmaktadır.

c — B.R.İ. nin GAYE VE FAALİ- YETLERİ :

Milletlerarası Tediyeler bankasının gayeleri esas itibarıyla, birinci faaliyet yılı raporunda da belirtildiği veçhile, bellibaş- lı iki istikamette toplanabilir (4) : «banka- nın hedeflerinden biri, paraları altın mik- yası veya altın kambiyo mikyası sistemle- rinin pratik neticelerine uyan Merkez Bankaları arasında işbirliğini kolaylaştır- maktır. Bu işbirliğinin ikinci hedefi de, yalnız paraların istikrarını temin etmek değil, aynı zamanda değişik piyasalarda daha iyi bir kredi organizasyonu kura-

(3) Marcel van Zeeland'ın «La Banque des reg- lements internationaux» isimli ufak broşü- rüne bakınız (Synthèse isimli mecmuanın 4 nüçü yılı, 45 sayılı nüshasında neşredilmiş- tir.

(4) Milletlerarası Tediyeler Bankasının 1 nüçü senelik raporuna bakınız (1931 Bâle, sahife 6 ve müteakip)

bilmek ve Milletlerarası sermaye hareketlerini kolaylaştırmaktır». Mezkûr işbirliğini sağlayabilmek için de şüphesiz «karşılıklı bir tanışma ve anlaşma» mefhumu üzerinde durmak icap etmekte idi ki, Milletlerarası Tedyeler Bankası, bilhassa ilk senelerde bu sahada büyük yardımlarda bulunmuştu.

Yukarıdaki gayelerden birincisinin tabii neticelerinden biri de Milletlerarası Tedyeler Bankasının altın esasından hareketle altına tahvil kabiliyetini ön plânda tutmuş olmasıdır. Hatta bu hususta banka birinci faaliyet yılı raporunda da belirttiği veçhile «altın mikyası veya altın kambiyo mikyası sistemlerine bağlı müesseselerle daimi temasdan başka, paralarını daha istabilize etmemiş olan memleketlerin Merkez Bankalarıyla de münasebete girişecekti. Bu hususta banka, paralarına kanunî tahvil kabiliyeti vermek esasını kabul eden müesseselere teknik yardımlarda hulunmak imkânlarını tetkik etmeği prensip itibariyle kabul etmiştir» (5).

Müessesenin faaliyetlerine gince (6).

(5) Aynı rapor, sahife 8

(6) B.R.İ. den bahsedilirken her ne kadar bir çok iktisatçılar tarafından mezkûr müessesenin başlıca vazifesinin Alman tamlrat borçlarını tanzim etmek olduğu ve gayelerinden beklenen arzulara cevap veremediği ileri sürülmüş ise de, katliyetle söylyebilirdiz ki banka zamanın imkânları nisbetinde muhtelif Merkez Bankalarına geniş yardımlarda bulunmuş, tediyelerin kolay transferini mümkün kılmak için elinden gelen gayretli göstermiştir. Esasen Paris'teki Young konferansı müzakerelerinde de belirtildiği veçhile bankanın esas vazifesi, tamlrat borçlarını tanzim etmek değil, bir cephesi tamlrat ve diğer cephesi de altın kambiyo mikyası «Gold Exchange Standard» sistemi olan Milletlerarası tediyeleri dâvasını halletmektir. Esasen aşağıda da göreceğimiz gibi, bankanın ilk harp arasındaki devrede gösterdiği faaliyet ve bu ikinci dünya harbinden ve bilhassa 1950 den sonra Avrupa tediyeleri birliği mekanizması dahilindeki «EPU Bankası» rolü de, yukarıdaki hedefin takbedilmesinden başka bir gaye gütmemektedir.

bunlar umumiyetle muhabeirleri olan Merkez Bankaları kanaliyle yapılır. B.R.İ. de herhangi bir kasa veya gişeye rastlamak kabil değildir, bütün muamelât sadece defterlere kayıtlı tahakkuk eder. Bankanın sermayesinin dağıldığı 22 ihraç müessesesinden 12 Merkez Bankası müessesesinin plâsman piyasalarını meydana getirir ve muhtemel altın hareketleri üzerine muamelelerde bu şubelerde B.R.İ. hesabına yapılır.

Bankanın kuruluşundan itibaren bu güne kadar geçen zaman içindeki faaliyetlerine bakacak olursak, bunları iki karakteristik devrede toplamak kabildir :

i — 1931-1939 DEVRESİNDE. - MİLLETLERARASI TEDİYELER BANKASININ BU DEVREDEKİ BELLİ BAŞLI FAALİYETİ AŞAĞIDAKİ ŞEKİLDE HÜLÂSA EDİLEBİLİR :

Bir kere banka, sonradan ortadan kalan tamirat borçlarının ajanı olarak çalışmıştı. Bu vaziyette 1930 dan itibaren banka Almanya'ya yatırdığı sermayeleri orada muhafaza etmek mecburiyetinde kaldı. Demek ki daha kuruluşunda müessese hazinesinin bir kısmı dondurulmuş oluyordu.

Sonra, bu şartlar altında banka zaruri olarak altın mikyası gayesine doğru kayd. Meselâ İspanya gibi altın esasına meyleden memleketlere malî yardımdan kaçınmadı, kambiyo durumu zarif olan memleketlere döviz göndermeğe çalıştı, sermayeler yatırdı, altın kambiyo mikyasının arızasız işlemlerini temin için emisyon müesseseleri arasında borç ve alacak münasebetlerini finanse ederek tanzim etti.

Nihayet, buhranın artması, piyasaların kapanması, kredilerin dondurularak transferlerin bloke edilmesi neticesinde sterling devalüasyonu ve İngiltere'nin altın mikyasından ayrılması, B.R.İ. nin altın mikyası üzerine teksif ettiği gayeyi de kökünden baltalamış oldu.

Böylece buhranı takibeden seneler içinde, 1939 za kadar, «Merkez Bankaları arasında karşılıklı kredi» sistemini ihya

ederek emisyon müesseselerine kambiyo kolaylıkları yaratmak, bizzat kendi sermayelerinin döviz halinde yatırılmış kısımlarını altına tahvil etmeğe çalışmak, böylece altın üzerindeki muameleleri imkân dahiline koyarak neticede dolayısıyla Bâle şehrinde bir nev'i «altın kliringi» meydana getirmek ve bu sistemi Beretton Woods anlaşmalarına kadar devam ettirmek hedefleri, Milletlerarası Tediye Bankasının 1931-1939 devresindeki başlıca faaliyetinin mihverini teşkil etti.

İşte bu saydığımız kolaylıklarla Milletlerarası Tediye Bankası, altın mikyası sisteminin tamamıyla kaybolduğu ve kliring sistemlerinin revaç bulduğu kapalı bir ticaret ve tediye rejimi devrinde altının Milletlerarası kıymet ölçüsü vasfını idame ettirmiş, teknik sahada başardığı peşin ve vadeli kambiyo muamelelerine müdahale, Swaps, kambiyo ve altın (arbitraj) ilh sistemlerle Milletlerarası sektörde millî paraların -nisbi de olsa- istikrarı çarelerinin tahakkukuna çalışmıştı. (7)

Aktif Kalemlerden

Külçe altın	34 milyon	% 6	(aktif yekûnunun)
Reeskont portföyü	217 "	% 36	" "
Senetler ve plâsmanlar	259 "	% 43	" "
Vesaire	
Yekûn	«607»		

Pasif Kalemlerinden

Kısa vadeli peşin mevduat (paraları)	150 milyon	% 25	(pasif yekûnunun)
Uzun vadeli taahhütler	217 "	% 36	" "
Kısa vadeli peşin altın mevduat	10 "	% 2	" "
Vesaire	
Yekûn	598		

Yukarıdaki rakamlar gözden geçirilirse (8), görülür ki müessenin 1939 yılı

(7) Fazla malûmat için Marcel von Zéetand'ın yukarıda adı geçen broşürü ile, Milletlerarası Tediye Bankasının 1939-1932 devresindeki senelik raporlarına bakınız.

(8) Milletlerarası Tediye Bankasının 1938-1939 yılı senelik raporuna bakınız (9 ncu rapor, Bâle 1939, anexe II)

Yukardaki faaliyeti desteklemek için Milletlerarası Tediye Bankasının yabancılar hesabında külliyetli miktarda altın toplanmış bulunmakta, dünyanın büyük malî piyasaları namına bu altınlar kullanılmakta, ayrıca banka kendi namına Londra, Newyork ve Paris gibi büyük merkezlerde de muhtelif Merkez Bankaları hesabına altın bulundurmakta idi. Bu şekilde, muhtelif merkezler arasındaki birlik neticesinde döviz ihtiyatlarının bir kısmı B.R.İ de toplanmakta, bankalar arası piyasadan geçmeden yapılan transfer ameliyeleri, döviz piyasasında hiçbir aksünel yaratmadan bir banka hesabından diğer banka hesabına nakil suretiyle, Milletlerarası tediye son derece kolaylaştırmakta idi.

O kadar ki, bankanın 1939 yılı mart ayı bilânçosunda görülen mühim kalemler milyon altın İsviçre frangı olarak aşağıdaki rakamlara varıyordu :
(yuvarlak hesap)

Mart bilânçosu takriben 9 milyon liralık bir kârla 607 milyon altın İsviçre frangına yükselmiş ve bu miktarın tahminen %85 şini, bankanın reeskontunun pasif kalemlerinin en kabarık kısmını teşkil eden uzun vadeli taahhütler ve kısa vadeli ve peşin mevduat kalemi ise pasif yekûnunun tahminen %60 na yaklaşmıştı.

II- 1939-1952 DEVRESİNDE.-

İkinci dünya harbinin meydana gelmesi ile biran için, Milletlerarası Tediye Bankasının rolüne nihayet verileceği saunulmuştu. Fakat harbin başında bankadan 62 milyon altın İsviçre franklık bir sermaye çekilmesine rağmen, bütün harp boyunca muhtelif sektörlerden bankanın mali yardıma koşması hususunda talepler artmış, bilhassa altın üzerine muameleler fazlaşmıştı. O kadar ki harp içinde banka, altın ve döviz transferi muamelelerine devam etmiş, alâkadar piyasalardaki plâsmanlarından gelen faizler kesilmemiş, 1945 yılına kadar Merkez Bankaları arasındaki karşılıklı kredi muamelelerinin gelişmesine yardım etmiş, bizzat kendi sermayesiyle Milletlerarası teşekküllerin kasadarlığı rolünü oynamayı ihmal etmemiştir.

Harpden sonraki senelerde de B.R.İ.,

(Milyon altın İsviçre frankı olarak)

Aktif Kalemlerden	1945 de		1952 de	
(Para) külçe altın	114 Milyon	% 25	438,5 milyon	% 43,5
Reeskont portföyü	84	% 18	155,5	% 15
Senetler ve plâsmanlar	198	% 43	198	% 19,5
Vesaire
Yekûn	459		1010	
Pasif Kalemlerden				
Uzun vadeli mevduat	229	% 50		
Kısa vadeli ve peşin mevduat (paraları)	10	% 2	436	% 43
Kısa vadeli ve peşin mevduat (altın)	19	% 4	305	% 30
Muhtelif mükellefiyetler için provizyon			110	% 11
Yekûn	459		1010	

Yukarıdaki rakamlardan anlaşılacağı üzere, bankanın külçe altın mevcudu 1939 dan bu yana hayli artmış (hemen hemen 13 misli), buna mukabil reeskont ve senet plâsmanlar kalemlerinde hafif bir gerileme kaydedilmiş (tahminen % 27 nisbetinde) halbuki muhtelif dövizler şeklindeki kısa vadeli peşin altın mevduat yekûnu kısa vadeli peşin altınmevduat yekûnu hayli kabarmıştır (birinciler takriben 3 misli arttığı halde ikinci kalem 30 misli

Almanya'nın ekonomik kudret olarak ortadan kalkması dolayısıyla büyük bir plâsman kaynağını kaybetmiş olmakla beraber, çok geçmeden Amerika Birleşik devletlerindeki bloke alacaklarını kurtarabilmesi, mevcudiyetinin lüzumuna birleşmiş milletleri inandırmış, likidite vaziyetini düzeltmiş, mevduat yekûnunun yeniden kabarması Merkez Bankalarının müesseseye olan itimadının ifadesi olmuş, harpden sonra bankanın muameleleri hacmi genişleyerek 1945 de takriben 459 milyon altın franka düşen aktif bilânço yekûnunu 1952 de 1010 milyon altın İsviçre frankını aşmıştır. Aşağıdaki rakamlar bu durumu açık bir şekilde göstermektedir (9) :

(9) Teferruat için Milletlerarası Tediye Bankasının 1944-1945 ve 1951-1952 yılları senelik raporlarına bakınız (15 ve 22 nci raporlar, Bâle 1945, 1952, annexes I)

aşmış bulunmaktadır). Bu yekûnlar, bankanın döviz altın bakımından Milletlerarası tediye sahasında oynadığı büyük rolün mahiyeti hakkında geniş bir mâna taşır.

d- B.R.İ'nin VARDIĞI NETİCE :

Bankanın, yukarıda hülâsa olarak çizdiğimiz faaliyetleri dolayısıyla vardığı neticeleri de kısmen anlatmış oluyoruz. Filhakika :

İkinci dünya harbinden evvelki devre-

de, başlangıçtan itibaren Alman tamirat borçlarının ödenmesinin yüklendiği külfetler, büyük paraların 1929 buhranından sonra birbirinin takiben devalüasyonları, yavaş yavaş altın kambiyo miqyası sisteminden ayrılmış, dalgalı kambiyo rayiçlerinin çağlaması, transferlerin blokajı, klining ve otarşi ceryanları ilh.. Bankanın altın miqyası bakımından oynamak istediği rolü son derece tahdit etmiştir.

Fakat bütün bu güçlükler arasında B. R. İ. ikinci dünya habrinden evvelki bütün devre içinde, malî transferler ve Milletlerarası ticaret sahasında ihtiyacı olan Merkez Bankalarına yardımdan geri kalmadı. Bu devrede uzun veya kısa vadeli peşin mevduat kalemlerinin artması ve buna mukabil bankanın reeskont portföyünde ve plâsman kalemlerinde görülen gelişme, müessese bilângosunun aktifini yükseltmiş ve bu vaziyet bahis mevzuu yardımların en bariz alâmetleri olmuştur.

Harpden sonraki devre içinde ise bankanın altın külçe mevcudunun 1939 da 39 milyondan 1945 de 114 milyon altın İsviçre frankına yükselmesi ve 1952 de bu miktarın 438.5 milyonu bulması, müessesenin altın üzerine muamelelerinin gittikçe genişlemiş olduğunu gösterir. Hatta bu vaziyet, dolayısıyla harp içinde Avrupadan Amerikaya geniş miktarda vukubulan altın kaçıışı hâdisesini de kısmen önlemiş olduğu söylenebilir. B.R.İ. nin bilhassa bu bakımdan cynadığı rol inkâr edilemez.

Neticede 1939 dan evvel hareketsiz kalmış olan nakdî krediler harbi takibeden senelerde bilhassa yükselmiş, kısa vadeli veya peşin yatırımlar artmış, Almanya'daki alacaklardan gelecek gelirlerin ek silmesine rağmen, altın idharı neticesinde banka, Merkez Bankaları arasındaki «Clearing hause» rolünü oynamakta devam et-

miş (10), mezkûr altınla B.R.İ. malî yadım faaliyetine iştirâk etmiş, ve nihayet Avrupa Tediye Birliği şumulü dahilindeki çok taraflı takas mekanizmasının işleminde Avrupa iktisadî işbirliği teşkilâtında ajanı olarak da çok faydeli servislerde bulunmuş ve bu gün, Bretton Woods sisteminin yarattığı Milletlerarası teşekküllerin yardımcıları şeklinde, bilhassa Avrupalılar arası tediye sektöründe, Milletlerarası şeklinde, bilhassa Avrupalılar arası tediye sektöründe, Milletlerarası bankalarının yeri ve lüzumunu bir kere daha isbat etmiştir.

Hakikaten bu gün Milletlerarası Tediye Bankası, Avrupa iktisadî işbirliği teşkilâtının alanı olarak birlik fonunun idaresiyle uğraşmakta Avrupa tediye birliğinin hesaplarını tutmakla mükellef bulunmakta, bankanın 1952 yılı raporuna göre, bu mevzuda giriştiği masraflar yarım milyon altın İsviçre frankını aşmaktadır. (11) Bilhassa Avrupa tediye birliği mekanizması dahilindeki aza devletlerin «cumunlatif» durumlarının tesbiti hususunda B.R.İ. nin «ajan» olarak oynadığı rol çok mühimdir (12). Mevzumuzu yaymamak için bu teferrüatın izahına girmiyoruz.

(10) Misal olarak hatırlatalım ki, kuruluşundan 20 sene zarfında B.R.İ. nin ihtiyatları takriben 7,5 milyon altın İsviçre frankından 1215 milyona yükselmiş olup, bu yekûn yatırılan ödenmiş sermayenin hemen hemen % 97 sini temsil etmekte idi (bu hususta Marcel von Zéeland'in zikredilen broşürüne bakınız (sahife 16)

Teferrüat için

(11) B.R.İ. nin 1951-1952 yılı, 22 nci raporuna bakınız (Bâle 1952, sahife 284)

(12) Bu hususta İtals-Belge bankasının yayınlardan olan «Unlon Evrpéene de paiements» ne bakınız (1950, Anevr's sahife 65).

Türkiyede Küçük Tasarruf Problemi ve Posta Bankaları

POSTA TASARRUF BANKALARININ KÂR VE ZARARLARI, İHTİYATLAR

10

Yazan : Cahit KAYRA

Posta Bankalarındaki mevduatın Hazinesinin kefaleti altında bulunması icap eder. Bununla münasebetli olarak bu Bankaların sene sonunda faaliyetlerinin neticesi zararlı kapanacak olursa bu zararın da Hazine tarafından ödenmesi lâzımdır. Kapanacak zararın bütçeye konulacak tahsisat miktarı ile takyit edilmesi gerekeceği tabiidir.

Posta Bankalarının safi kârlarının, ilk senelerde, ihtiyatlar halinde toplanması muvafık olacaktır. Bilâhare bu ihtiyatların kâfi hadleri bulunmasından sonra arta kalacak olan kârların sosyal mahiyetteki teşebbüslere yardım maksatlarına tahsis edilmesi icap ettiği düşünceyim.

Yukarıdaki esasî şu hatlar içinde formüle etmek mümkündür.

Posta Tasarruf Bankasının mevcut ihtiyatlar ile karşılanamayan zararları Hazine tarafından kapatılır. Hazine tarafından zarar karşılığı ödenen paralar müteakip senelerde elde edilen safi kârlardan, her bir senenin safi kârının % 25 ini aşmamak suretiyle, geriye iade olunur.

Posta Tasarruf Bankası tevdiat hacminin % 25 i nisbetinde bir ihtiyat tesisine mecburdur. B1 Bankanın safi kârı işbu haddin tamamlanmasına kadar bu ihtiyata tahsis olunur. % 25 ihtiyat tamamlandıktan sonra elde edilen safi kârlar, Millî Tasarruf Komitesi tarafından tayin ve tesbit edilecek olan hayır teşek-

külterine, sosyal gayelerle tesis edilmiş dernek ve cemiyetlere dağıtılır.

BÜTÇE VE MALİ HESAPLAR

11

Posta Tasarruf Bankalarının masrafları arasında yer almak lâzımdır. Bu masraflardan maaş, ücret şeklinde olanlarla idari masraflar P. T. T. Genel Müdürlüğü bütçesinin ilgili kısımlarında diğer umumî kalemler arasında gösterilmek icap eder. Daireye mahsus hizmetlere ait masraflar ise bütçede ayrı bir kısım halinde ve Posta Tasarruf Bankaları başlığı altında tertiplenmeli ve gösterilmelidir.

Posta Bankaları teşkilâtının bilânço-su ve kâr, zarar cetveli her sene, hesap devresinin hitamından itibaren azami 6 ay içinde hazırlanmalıdır. Hesap devresinin malî yıl olarak kabulü muhtelif bakımlardan arzedeceği kolaylıklar dolayısıyla şayanı tercihtir.

Bilânço ve kâr zarar cetvelleri hazırlandıktan sonra tasdik edilmek üzere Millî Tasarruf Komitesine gönderilmeli, ve tasdik olunduktan sonra neşr ve ilân edilmelidirler.

Posta Tasarruf Bankalarının bütçeye müstenit masrafları hakkında Millî Tasarruf Komitesine malûmat verilmelelerine lüzum görmüyorum' Bilânço ve kâr zarar cetvellerindeki esasların bu ihtiyacı karşılayabileceği düşüncesindeyim.

Umumî Murakabe:

Umumî Murakabe kelimeleriyle Posta Tasarruf Bankalarının umumî murakabesini ifade etmekteyim. Teşkilât kısmında görüleceği veçhile Millî Tasarruf Komitesi bütün politikayı heyeti umumiyesile idare etmek ile vazifelidir. Lâkin tasarruf politikası üzerinde Büyük Millet Meclisinin kontrolünün de temini lâzımdır. Mezkûr Komite her sene Maliye Bakanlığı kanalı ile Meclise bir rapor tevdi etmeli ve bu raporda şu hususlar hakkında icap eden izahatı vermelidir. Bu izahatın bizzat Bakan tarafından verilmesi muvafık olur.

1. — Posta Bankalarına tevdi edilen tasarruf paralarının umumî yekûnu,
2. — O sene içinde bu Bankalara yatırılan ve Bankalardan çekilen mevduat hacmi,
3. — Posta Bankalarında açtırılmış olan hesapların adedi,
4. — O sene içinde yeniden açılan ve kapanan H.
5. — Tevdiata ödenen faizler,
6. — Genel plâsmandan elde edilen faizler,
7. — Bankaların masrafları,
8. — Genel plâsman hakkında malûmat,
9. — Hususî plâsman hakkında malûmat (başlangıçta bahis mevzuu değildir.)
10. — Tasarruf sertifikaları hakkında malûmat,
11. — Kâr ve zarar durumu, kârların tevzi ve tahsis şekilleri,
12. — Diğer müteferrik hususlar hakkında malûmat.

Hususî Murakabe:

Posta Tasarruf Bankaları esas itibarile Millî Tasarruf Komitesinin idaresi altında olduğu kadar kontrolüne de tabi-

dir. Bu komitenin bu kontrolü daha ziyade umumî mahiyette olmak lâzımdır.

Tevdiat işleriyle uğraşan posta şubelerinin kontrolü ise Posta İdaresinin teftiş ve murakabe teşkilâtı tarafından icra edilmek gerekir.

MÜTEFERRİK HÜKÜMLER**13**

1. — Posta Tasarruf Bankalarına yatırılacak paralar Devletin zaman ve kefaleti altında bulunmak icap eder. 1711 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine müşabih bir hükmün Posta Tasarruf Bankaları Kanununda da yer alması zaruridir.

2. — Posta Tasarruf Bankalarına ait her nevi malların Devlet malı olarak kabul edilmesi ve kanunda bu cihetin tarihi lâzımdır. Bunları çalanlar, zimmetine geçirenler, ihtilâs edenler veya bu bakımdan görevlerini kötüye kullananlar hakkında Ceza Kanununun, Devlet malları hakkında ika olunan suçlara mürettep cezaları tatbik olunmak üzere kanunî takibat yapmak lâzımdır.

3. — Hangi Posta Ajanslarında tasarruf tevdiatı kabul ve tediye muameleleri yapılacağından Posta Genel Müdürlüğüne tayin ve tesbit edilmesi lâzımdır.

4. — Posta Tasarruf Bankalarında ki mevduatın hangi şartlar altında müruzamana uğrayabileceği tesbit ve tayin edilmelidir. Bu hususta Bankalar Kanununun 41 inci maddesinde derpiş edilen hükmün kabulü, lâkin 10 senelik sürenin 15 veya 20 seneye çıkarılmasının muvafık olacağı düşüncesindeyim. Bu suretle (Emniyet ve itimat) gayesine hizmet edilebileceği gibi Posta Bankasının malî durumunun takviyesine de imkân verilmiş olacaktır.

5. — Bir malî müessese olmak itibarile Posta Tasarruf Bankalarının hususî hukuk hükümlerine tabi tutulması esasının kabulü lâzımdır. Esasen bu prensip bir taraftan da müdilerin itimat ve emniyet hisleri üzerinde müsbet bir tesirde bulunacağı gibi işin mahiyeti de bunu icap ettirmektedir.

6. — Posta Tasarruf Bankası, faaliyet bakımından mevzuat ile kendisine verilen salâhiyetler haricinde hiç bir muamelede bulunmamalıdır. Yani ipotek mukabili ikrazata, kredi muamelelerine, iktisadî, ticarî müesseselere iştirake ve benzeri faaliyetlerde bulunmamalı, borsa muameleleri yapmamalıdır. Bu cihet de ilgili kanun ve nizamnamelerde tebarüz ettirilmelidir.

POSTA TASARRUF BANKASI VE İLGİLİ MEVZUAT

14

Posta Tasarruf Bankaları, diğer bankalara mevduat kabul eden müesseselere nazaran hususî gayelerle hareket edecekleri için diğerlerinin tabi buldukları hususî hükümlere bağlı olmamaları icap eder. Bu münasebetle Tasarruf sandıkları hakkındaki Kanun, Bankalar Kanunu Ödünç Para Verme İşleri, Merkez Bankası, Halk Bankası ve Halk Sandıkları, Kanunları ile derpiş olunan hususî hükümlerin Posta Tasarruf Bankalarına da şâmil olmasını temin eylemek lâzımdır. Bu hususu kanuna konulacak hususî bir müddet ile tasrih etmenin faydalı olacağı düşüncesindeyim.

TASARRUF VE PLÂSMAN TEŞKİLÂTI III

Tasarruf mevduatının toplanması ve işletmesi işlerini ayrı cihazlara tevdi etmek lâzımdır. Birinci vazife Posta İdaresine, ikinci vazife Hazineye bırakılmalıdır.

1. — Posta Bankaları

Mahalli Teşkilâtı:

Mahallî Teşkilât tabirile posta şubeleri kastedilmiştir. Alelâde postahanelerde Banka muamelâtı için hususî memurlar tefrik ve istihdamına lüzum yoktur. Ancak ilerde büyük posta şubelerinde de Banka küşadı halinde bu şubelerin biraz takviyesi icap edecektir.

2. — Posta Bankaları

Merkezî Teşkilâtı:

Posta, Telgraf Genel Müdürlüğü teşkilâtı içinde bir Tasarruf Bankaları Şubesi kurulmak lâzımdır. Bu departmanın vazifesi Posta Tasarruf Bankalarının umumî sevk ve idaresi ve bununla ilgili hizmetleri ifa etmek olacaktır.

Bu şube de başlangıçta dar ve küçük bir kadro içinde tesbit edilmelidir. Şube fonksiyonlarını pek mahdut miktarda memur ve bilhassa makine kullanmak suretile yerine getirebilir. Başlangıçta bu fonksiyonların ifası için şubeyi iki kısma ayırmak lâzım gelecektir.

1 — Hesap ve kayıt kısmı,

2 — Muamelât kısmı.

Hesap ve kayıt kısmı müdilerin hesaplarını tutmak, gerekli kontrolü yapmakla mükellef olacak, muamelât kısmı şubelerin malî ihtiyaçlarını, genel plâsman işlerini ve bütün sistemin sevk ve idaresi ile alakalı diğer işleri yapacaktır.

Posta Tasarruf Bankalarının mahallerinde teftişi, İdare Müfettişleri tarafından yapılacaktır.

3. — Plâsman Teşkilâtı:

Tasarruf Bankalarında birikecek paraların ihtiyaçtan fazla olan kısımlarının plâsman işleri Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğüne verilmelidir. Bu iş Hazine Umum Müdür Muavinlerinden birisi tarafından idare edilmelidir. İlerde işin vus'atı arttığı zaman sade bu iş için ayrı bir Umum Müdür Muavinliği ihdasına gidilmek mümkündür.

4. — Millî Tasarruf Komitesi:

Posta Bankaları vasıtasile yaratılacak tasarruf hareketinin nâzım organı Millî Tasarruf Komitesi olmalıdır. Bu komite Maliye Bakanı, Posta Genel Müdürü, Merkez Bankası Müdürü ve bu mahiyette mevzu ile ilgili kimseler tarafından teşkil edilmelidir. Plâsman işlerine bakan olan Hazine Genel Müdür Muavini bu Komitenin Raportörlüğünü yapmalıdır.

Komitenin fonksiyonları şöyle tesbit edilebilir:

a. — Posta Bankaları tasarruf politikasını tesbit etmek,

b. — Tasarrufların plâsmanlarına dair esasları kurmak,

c. — Müteferri prensipler ve umumî sevki idare.

Komite 3 ayda bir defa ve lüzumu halinde bu müddetlerin haricinde icap ettikçe içtima etmelidir.

IV.

MUAMELE ve MUHASEBE TEKNİĞİ

1

Posta Tasarruf Bankalarının muamele ve muhasebe tekniği bakımından mevcut sistemler esas itibarile iki gruba ayrılır:

- a.) Tevdiat senetleri usulü,
- b.) Tevdiat cüzdanı usulü.

Bunlardan birincisi Decentralisé edilmiş bir sistemdir. Tevdiat cüzdanı usulü merkezi bir sistemdir. Tevdiat senetleri usulünde hesaplar Posta Ofislerinde tutulur, ve bir müdiin tevdiatı mukabilinde kendisine tevdiat senetleri verilir ve tevdiat geri çekildiği zaman bu senetler de geri alınır. Tevdiat cüzdanı usulünde Posta Ofisleri müdi hesabı tutmazlar. Müdi hesapları merkezi bir Büro tarafından bir tek yerde tutulur. Tevdiat ve geri çekmeler tevdiat defterleri üzerinde gösterilir.

Birinci Usul Birleşik Amerika Devletlerinde ve ikinci usul (bazı farklarla) umumiyetle Avrupa memleketlerinde tatbik edilmektedir.

Tevdiat cüzdanları usulü hakkında yapılan tenkitler umumiyetle şöyle hülasa edilebilir:

Bu usulün icap ettireceği merkezi bir Büro tesis şekli hem çok masraflı olur, hem de pek çok müşkilât arzeder.

Tevdiat cüzdanları usulünün bu mahzurlarına mukabil, diğer usulün çok daha fazla ve daha ciddi mahzurları vardır. Ezcümle bu sulde:

1. — Müdiler için, diğer usulde mevcut olan kolaylıklar mevcut değildir. Mü-

Teşkilât bakımından bir diğer şekil üzerinde de durulabilir. Bu şekilde merkezi idare, P.T.T. Genel Müdürlüğünün muhtelif Başmüdürlükleri arasında dağıtılabilir. Böylece her bir muntıkann hesabı o muntıkann bağlı olduğu Başmüdürlükte toplanabilir.

dilerin elinden para alınır mukabilinde yine muhafazası müdie mürettep bir takım vesaik verilir. Heyeti umumiyesile sistem pratik değildir.

2. — Posta Şubeleri için bu usul çok daha fazla müşkilât doğuracak çapraşık bir usuldür. Posta Şubeleri müdilere, tevdiat mukabilinde verecekleri senetleri, teslim etmek saymak, müdie vermek, te-diye karşılığı aldığı senetleri merkeze göndermek ilâh.... dolayısıyla pek çok müşkilât içinde kalacaklardır.

3. — Bu usulde faiz hesaplarının da Bankalarda yapılması lâzım gelmektedir. Bilhassa memleketimiz için bu mecburiyetin doğuracağı mahzurlar sistemin idamesini pek çok hırpalayacak vaziyetlere sebebiyet verebilir.

4. — Senet sisteminde müdiler birden fazla hesap açtıramazlar. Cüzdan sisteminde müdiler için böyle bir kolaylığı tatbik imkânı da vardır.

5. — Senet sistemi, bunların kaybolması, elden ele geçmesi, tahrif, suiistimal imkânlarının fazlalığı dolayısıyla diğerinden daha mahzurlu bir sistemdir.

6. — Tasarruf politikası her şeyden evvel içtimai bir politikadır. Cüzdan usulü küçük tasarruf erbabına, Banka ve mevduat fikrini vermek bakımından daha avantajlıdır. Müdiin parasile temasının kabil olduğu kadar kesilmesi icap eder. Senet usulü bu bakımdan daha mahzurludur.

Yukarıda yaptığım bu kısa münakaşa neticesinde cüzdan usulünün daha uy-

gun bulunduğu kanaatine varıyorum. Muhasebe sistemi üzerinde vereceğim izahat da bu esasa göre tertiplenmiştir. Maamafih Posta Bankaları kurulması fikri kabul edildikten sonra bu hususta takip olunacak teknik sistemlerden herhangi birisi intihap edilebilir.

CUZDAN USULÜNE GÖRE MUHASEBE ve MUHASEBE TEKNİĞİ

2

Posta Tasarruf Bankalarında kurulacak muhasebe tekniği hakkında aşağıda basit malûmat verilecektir: Esas itibarile bu bahiste, müdiler, Postahaneler, merkez teşkilâtı ve Hazinesin bu mevzua müteallik muamelâtını inceleyeceğim. Bu arada muhasebeye taallük eden bazı hususlara temâs edeceğim. Ektüde bahsi geçen hususi plâsman, sertifikalar mevzuları şimdilik tatbik mevkiine konulamayacağına göre bunlar hakkında izahat vermiyeceğim.

1 — Posta Tasarruf Bankalarında Yapılacak Muameleler ve kayıtlar;

A — Mevduat kabulü, tediyeler, kayıtlar:

1 — Hesap açtırmak ve beyanname: Hesap açtıracak kimseden imzalı (imza atmasını bilmiyorsa parmak izi veya hususî bir işaret kullanılabilir) bir beyanname alınmak lâzımdır. Müdi bu beyanname hüviyetini beyan etmeli ve başka Bankalarda veya aynı Bankadaki diğer hesaplarını da bildirmelidir. Hesap açtırmanın hüviyeti ayrıca dikkatle tesbit edilmelidir. Müdi Posta Şubesine para tevdi ettiği zaman havaalelerde olduğu gibi kendisine bir makbuz verilmelidir.

Mevduat cüzdanı için icabına uygun bir şekilde tertip ve tanzim edilmek lâzımdır. Bu hususta bir fikir vermek üzere 6 sütunlu bir defterin ihtiyacı karşılayabileceğini söyleyebilirim. Birinci sütun muamele tarihine, ikinci sütun müdiin çektiği paraların, üçüncü sütun yatırıldığı paraların veya faiz dolayısıyla lehine tahakkuk eden meblâğların, dördüncü sütuna neti-

ce bakiyenin kaydına tahsis edilir. Beşinci sütuna vadeli tevdiatın vadesi veya ihbarlı tevdiatın ihbar müddeti ve vadesiz tevdiatta vadesiz kelimeleri kaydolunur. 6 ncı sütun yetkili imzalara ayrılır. Ve bu haliyle defter arzu edilen faydayı temin eder.

2 — Müdi fişleri ve hesapları: Her bir müdi için bir fiş tanzim olunacak ve fiş merkeze Posta İdaresi Tasarruf Bankaları Şubesine gönderilecektir.

3 — Tevdiat Defteri: Müdilere birer tevdiat defteri verilmelidir. Müdiin yaptığı tevdiat ve çektiği paralar bu defter üzerinde imza ve mühür tahtında gösterilmelidir. Bu defterler ilk defa parasız olarak müdie verilmeli, ziyai halinde küçük bir bedel mukabilinde veya maliyet fiyatına yenisi çıkarılabilmelidir. Defterlerin kaybı halinde, vakit zayi edilmeden haber verilmesinin teminine dikkat edilmelidir.

4 — Tevdiatın Merkeze bildirilmesi: Tevdiat ve tediyeler ancak iş saatlerinde yapılmalıdır. Bankalar aldıkları tevdiatı ve yaptıkları tediyeleri, her bir müdi hesabı ile aynı günde merkeze bildirilmelidir.

Büyük miktarlarda yapılan tevdiatın merkeze iş'arı halinde merkezin bu iş'ara ıtlâl hasıl ettiği Bankaya bildirilmelidir.

5 — Tediyeler:

1) Alelûmum tediyelerde müdiin matbu bir form halinde tesbit edilecek olan bir ödeme emri tanzim etmesi ve bu ödeme emrinde hesabının numarasını, istediği para miktarını, bu parayı alacağı Posta Tasarruf Bankasının ismini göstermesi lâzımdır. Posta Bankasına bu ödeme emrinin ibrazı halinde Banka memuru, bu şahsın hüviyetini tesbit eder ve tevdiat defterine gerekli meşruhatı verdikten sonra istediği parayı öder. Ancak vadesiz mevduatın çekilmesinde müdi bir haftada 10 liradan ve bir ayda 40 liradan fazla para çekmek istiyorsa 15 veya 30 gün evvel yaptığı müracaatın mukabilinde kendisine gelen vesikayı ibraz mecburiyetindedir. Bu miktarlardan fazla tedi-

yeler acele yapılmak isteniyorsa, masrafin yarısı müdiin hesabına zimmet kaydedilmek şartıyla, merkezle muhabere telgraf vasıtasıyla temin edilmelidir.

2) İctimai maksatlarla tesis edilmiş bulunan dernekler tarafından yapılan tevdiatın çekilmesi için, tevdiatın başlangıcında ilgili dernekler, Posta İdaresine bir sirküler göndererek, paranın kime tediye edilebileceğini bildirmelidir. Bu müracaat mektubu derneğin başkam ve diğer gerekli memurları tarafından imzalanmalıdır.

B — Fazla Tevdiatın Merkeze Sevki:

Mahalli Posta Telgraf Bankalarında tasarruf tevdiatı olarak biriken paralarından bir kısmı vaki olacak tediye taleplerini karşılamak üzere ayrılarak mütebakisi her gün merkeze gönderilecektir.

Bu merkeze gönderilme işi o mahalde Ziraat Bankası varsa o Banka vasıtasıyla yoksa posta ile yapılacak ve gönderilen para Posta Ajanlığının veya Müdürliğünün hesapları içinde ayrı bir kısım halinde gösterilecektir.

Merkezden ihtiyaca göre para celbi de aynı yolla yapılacaktır.

II. — Posta Telgraf Genel Müdürlüğü Posta Tasarruf Bankaları Şubesinde yapılacak Muameleler:

Posta Tasarruf Bankaları Merkez Şubesinde yapılacak muamele ve kayıt işlerini şöylece sıralayabiliriz:

1) Mevduat kabulü ve tediye hususunda Posta Şubelerine gerekli direktifleri vermek,

2) Müdilerin hesaplarını tutmak ve kontrolünü yapmak,

3) Genel plâsman mevzuuna taallük eden işleri yapmak,

4) Hususi plâsman, tasarruf sertifikaları ve benzeri hususlar hakkında gereken işleri yapmak.

Yukarıdaki mevzulardan 2 ve 3 numaralar tahtında gösterilenler aşağıda kısaca izah edilmiştir:

Müdilerin Hesaplarını tutmak ve kontrolünü yapmak:

Müdiler tarafından yatırılan veya çekilen paralara ait kayıtların Posta Şubelerinde değil merkezde tutulacağına evvelce işaret edilmiştir.

Postahanelerden günlük olarak gönderilecek olan tevdiat ve tediye rakamları merkezde pek mahdut bir personel grubu tarafından kayıtlara geçirilecektir. Bu muamele için hesap ve kayıt makinalarının kullanılması gerekeceği tabiidir. Merkezde tutulacak kayıtlar şunlardır:

1). Müdilerin münferit hesapları,

2). Genel Hesaplar,

3). Kontrol Hesapları.

Bu hesapların ne şekilde tesis edilmesi icap ettiği bilcümle hesap makinaları yapan Şirketler tarafından tesbit edilmiş bulunmaktadır. Lüzumunda bu makinaların alınacağı Şirket ilgili hesapların ne suretle kurulması gerektiğini izah edilecektir.

İtalyan Bankacılık Sistemi

«La Revue de La Banque»den

Derleyen : A. Muzaffer DEMİRAY

— I —

-İtalyan Bankacılık sisteminin tekâmül safhaları.-

1 — İtalyan Bankalarının tarihçesi-ni, hülasaten dahi olsa, böyle küçük bir makale içine sığdırmak mümkün değildir. Bu yüzden yazımızda, İtalyan Bankacılık sistemindeki gelişmenin en karakteristik veçhelerini tebarüz ettirmekle iktifa edeceğiz. Aynı tezakürleri, benzeri âmillerin tesir icra eylediği diğer memleketlerde de müşahede eylemek mümkündür.

a — Banknot emisyonunun merkez Bankası (Tekeline) alınması keyfiyetinin benimsenmesi :

Banca Nazionale del Regno ile Banca Toscand di Credito ve Banca Nazionale Toscana'nın birleştirilmesi suretiyle Banca d'İtalia'yı vücade getiren 10.8.1893 tarihli kanunun çıkarılmasından evvel İtalya'da altı tane Emisyon Bankası vardı. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da Banca di Napoli ve Banka di Sicilia banknot ihraç selâhiyetinden istifadeye devam ettiler ve bu yetki kendilerinden ancak 6. Mayıs. 1926 tarihli kararname ile alınmış oldu. İşte bu tarihten sonradır ki Banca d'İtalia, İtalya'nın banknot ihracına selâhiyetli yegâne müessesesi haline geldi.

21.12.1927 de yayımlanan bir kararname Banca d'İtalia evrak nakdiyesinin tedavül mecburiyetini ve altına tahvil kabiliyetini refederek İtalyan lretine o. 07919 gram safi altın kıymeti tesbit etmiştir. (1913 den evvel 0,29032 gram idi). Mezkûr kararnamenin 4. ncü maddesi gereğince banka, tedavüldeki banknotlarıyla derhal ifası mutazammun diğer angajmanları yekûnunun enaz % 40 na tekabül

edecek kadar altın veya parası altına çevrilebilir memleket dövizini olarak kasalarında ihtiyat bulundurmamak mecburiyetindedir. 1935 de bu % 49 ihtiyat bulundurma mecburiyeti muallakta kaldı ve 1936 Ekiminde lretin kıymeti yeniden 0,04677 gram saf altın olarak tesbit olundu.

b — Emisyon müessesesi memleketteki banka sistemin merkezi olmaya yüneldi:

BANKALARIN BANKASI.

Banca d'İtalia teşekkülünün ilk senelelerinde 1892 - 1893 de vukuagelen banka krizinden tevarüs ettiği ağır hareketsizliklerin zahmetli tasfiyesi ile iştiğale mecbur oldu. Fakat bütün bunlar, klasik iskonto haddi manevralarıyla kredi hacmini ayarlamak, memleket altın ihtiyatını korumak ve lret kurunu sabit tutmak vazifeleriyle mükellef belli başlı bir müessese sıfatıyla bankanın memleket iktisadiyatı lehine daima önemli bir tesir icra etmesine mani olmadı. Merkez Bankasının fonksiyonlarıyla diğer kredi bankalarının vezaifini tefrik hususundaki ehemmiyetli adım bilâhare 12. Mart. 1936 tarihli kararname ile bankalardan gayrı taraflarca talep edilecek iskonto muamelelerinin Banca d'İtaliaya menedilmesi suretiyle atılmış oldu. (Umumiyetle, devlet borçları tahvilleri karşılığı avans muamelesini) Banca d'İtalia, hususî şahıslar lehine de kabul etmektedir.

Bu günkü halde ise, başka memleketlerde müşahede edilen durumun hilâfına, İtalya'da diğer bankalarla reeskont muameleleri mahdut bir önem arz etmektedir zira, büyük bankalar esham ve tahvilât

üzerine avansı tercih etmekte ve reeskonta müracaata temayül göstermemektedirler. 1950 senesi sonunda Banca d'İtalia'nın reeskont yekünü (190) milyar lirete yükseliyordu, fakat bunun hiç değİLse 152 milyarlık kısmı tamamen hususi muamelelerden tevellüt etmekte yani stokların finansmanına ait olmak üzere kredi müesseseleri ile hususi teşekküller tarafından ihdas edilmiş bonoların reeskontunu temsil etmekte idi (10,7 milyar, sanayi bonolarına yardım konsorsiyomundan gelen kısımdır.)

1950 yılı sonunda avanslar 16,4 milyar hususi şahıslara yapılan kısmı teşkil etmek üzere takriben (90) milyara yükselmişti. Merkez Bankasının fertlerle olan münasebatının tamamen tâli bir ehemmiyet arzettiği binnetice görülmektedir.

Yukarıda bahsî geçen 1936 tarihli kanunu müteakip Banca d'İtalia artık hususi bir şirket hüviyetinden sıyrılmış, sermayesi tasarruf sandıkları (umumî sermayesinin % 59 u), umumî teşekküller, Millî bankalar ve sigorta şirketleri tarafından temin edilmiş bir müessese haline gelmiştir. Diğer taraftan Banca d'İtalia'nın diğer kredi müesseseleri üzerinde nazım vazifesini ifa etmekle mükellef bulunması, haiz olduğu önemi bir kat daha artırmaktadır.

C — Emisyon bankasının merkez teşkil ettiği sistem dahilindeki bankalardan bazılarının fonksiyonunda gittikçe büyüyen bir ayrılma.

Yukarıda bahsî geçen 1936 tarihli kanundan sonra kısa, orta ve uzun vadeler ile kredi veren müesseseler arasında husule gelen aşıkâr ayrılma, bunun en bariz misalini teşkil etmektedir.

d — Bankacılık sisteminde devlet müdahalesinin artması.

Devlet müdahalesinin günden güne artması İtalyada da kendini gösterdi. Diğer memleketlerin bir çoğunda müşahade edilen bu temayül, ikinci dünya harbinden sonra daha bariz bir veçhe arz etmeye başladı. Bankalar- yalnız Emisyon bankaları değil, sair kredi müesseseleri de faaliyetlerini icra ederken büyük ölçüde umumî menfaate temas etmekten hali kalamazlar. Bu

itibarlıdır ki, yalnız hususî karakteri haiz müesseseler olarak telâkki edilmeleri de mümkün değildir.

Son çeyrek asır zarfında İtalya'da hükümet hareketlerinin hedefi biraz değişmiştir. Başlangıçta tasarrufu himaye maksadı kâkim oluyordu. Nitekim, daha evvel zikri geçen 1936 kanunu (her ne tarzda olursa olsun millî tasarrufu toplama ve kredi dağıtma hareketleri millî menfaate ilgili faaliyetlerdendir.) diye ifade-sinin bulan bir prensip vazetmişti.

1926 mevzuatı (7. Eylül tarihli kararname, 6 Ekim tarihli kraliyet tebliği) bütün bankalara şamil olmayıp, mevduat kabul edenleri ilgilendirmektedir. Vazettiği prensipler mevduat sahiplerini himaye maksadını istihdaf etmektedir. Herhangi bir kredi müessesesinin mevduat kabul edebilmesi, hükümetce kendisine bu hususta müsaade verilmiş olmasına bağlıdır. Diğer dispozisyonlar yani (sermaye + ihtiyatlar) toplama ile mevduat hacmi arasındaki münasebetler -kanun bütün kredi müesseselerini sermaye ve ihtiyat akçeleri yekününun yirmi mislini tecavüz eden mevduat fazlasını emisyon bankasına nakit veya tahvil olarak yatırmak mecburiyetini vazetmektedir- kredinin, miktarı bakımından bir kontrol ifa. etmek maksadından ziyade bankanın mevduatı ile tahhüdâtını muayyen bir nisbete tabi kılarak, mevduat sahipleri için bir garanti tesis etmek gayesinin istihdaf etmektedir.

Daha sonraları, hükümet müdahalelerinin ikinci hedefi daha aşıkâr bir tarzda meydana çıktı : o da, kredinin kontrolü ve memleket ekonomisinin istikrarını temin gayesine götürülmesidir. Bununla beraber, kredinin kontrolü öyle bir alet daha doğrusu öyle bir kumanda manivelası mahiyetini iktisap etti ki, hükümet onu kendi siyasi gayelerine göre memleket ekonomisini tanzim için kullandı.

12. Mart. 1936 tarihli kanun, vezaifini Banca d'İtalia'nın ifa etmekte bulunduğu nezarete istinad ettirerek ifa eden (Bakanlar Komitesi) ve (mevduatı koruma ve krediyi kontrol müfettişliği) gibi isimler altında meydana getirdiği bir takım idare ve nezaret organları ile kredi müesseseleri üzerinde tesis edilmiş bulu-

nan kontrolün sahasını daha da genişletmek yoluna gitti.

1944 yılında müfettişlik ilga edildi ve fonksiyonları muvakkaten Banca d'Italia'ya devredildi. 1947 senesinde bir yandan bu devre kat'ıyleşirken bir yandanda bakanlar komitesine (Bakanlar A-

rası Kredi ve Tasarruf Komitesi) adı altında yeni bir şekil verildi.

En nihayet, anayasanın 47. nci maddesi ile cumhuriyetin tasarrufu teşvik ve müdafaa ve kredi sektörünü tanzim, ayarlama ve kontrol edeceğinin ilân edilmiş bulunduğunu da hatırlatmak isterim.

II

Banca d'Italia ve banknot tedavülü

2 — Birinci dünya savaşı arifesinde Banca d'Italia'nın durumu, klasik emisyon prensiplerinin, bir kaç nokta müstesna, tam tatbikini arzeder.

Banca d'Italia'nın 31. Aralık. 1913 tarihindeki bilançosu

Aktif	(Milyon Liret)	Pasif	
Karşılıklar kasası	1.218	Sermaye ve İhtiyatlar	300
Senetler cüzdanı	573	Tedavüldeki Paralar	1.764
Tahviller cüzdanı	219	Taahhütler	188
Avanslar	126	Mevduat	59
Sabit Kıymetler	27	Muhtelif	232
Muhtelif	380		
Yekûn	2.543	Yekûn	2.543

Başlıca aktif muameleler «senetler cüzdanı» ve «Avanslar» da görülmektedir.

3 — Her iki dünya savaşının bu durumu tamamen alt üst ettiğini müşahede ediyoruz. Banca d'Italia'nın son olarak yayınladığı raporda mevcut bir tabloyu fikir edinmek üzere aşağıda aynen dercediyoruz :

1928, 1938, 1950 seneleri sonunda Banca d'Italia'nın mukayeseli vaziyeti

Aktif :	1928		1938		1950	
	Milyon Liret	%	Milyon Liret	%	Milyon Liret	%
Kasadaki altınlar, harıçdeki altınlar,) altın alış fiyat farkı)	6.888	31.1	3.674	15.6	102.285	6.2
Harıçdeki alacaklar, dövizler, C/C U I C	6.019	27.2	1.925	8.1	434.645	26.2
(+) IRI Tasfiye müessesesi (2)	1.437	6.5	4.708	20.0	3.940	0.2
Hazineye avanslar, Devlet tahvilleri,) Hazine hesabına tahvil muameleleri)	1.080	4.8	3.769	16.0	804.205	48.5
Senetler cüzdanı	3.720	16.8	3.704	15.7	191.687	11.6
Muhtelif	3.000	13.5	5.818 (1)	24.6	119.730	7.2
Aktif Yekûn	22.144	100.0	23.598	100.0	1.656.492	100.0
PASİF :						
Tedavüldeki paralar Teahhütler (derhal) vaclbüttediye)	18.011	81.3	19.860	84.2	1.183.950	71.5
Muhtelif	4.133	18.7	3.738	15.8	472.542	28.5
Pasif Yekûn	22.144	100.0	23.598	100.0	1.656.492	100.0

(1) Devlet tahvilleri mukabilinde avans hesabının 3,7 milyar'a (bunun 1,13 milyarı % 5 ödemeli borçlanmaya aittir) çıkmış olması dolayısıyla (muhtelif) hesabının hususiytle 1938 senesi için yüksek olduğu müşahede edilmektedir.

(2) Sınai kalkınma tasfiye müessesesi.

(+) Istituto per la Ricostrizione

İkinci harpten sonra İtalya Banka ve para sisteminin düzenlenmesi için sarfedilen gayretler sayesinde 1914 den evvelki durum canlanmağa yüz tutmuştu. Filhakika, altın mevcudu 1913 senesinde tedavül hacminin % 70 ne baliğ olduğu halde 1928 yılı sonunda (%37.1) ve yabancı memleketler üzerindeki alacaklarda nazarı itibara alındıkta % 72 gibi bir nisbetle ifade ediliyordu. Tasfiye müessesesine açılan krediler ve hazineye verilen avanslar (Emisyon Bankasının bünyesine yabancı muameleler) henüz bariz bir ehemmiyet arzetmiyor ve aktif muamelelerin (-ki tedavül hacminin % 8,4 nü teşkil ediyordu-) ancak % 11 ni biraz aşılıyordu.

4 — Fakat İkinci dünya harbinden evvel, bilhassa Habeşistan ve İspanya harplerinin İtalyan ekonomisine yaptığı tazyik dolayısıyla durum fenalaşmaya başlamıştı. 1938 sonunda hariçteki alacaklar ve altın mevcudu tedavül hacminin % 28 ne sukut etmişti. Hazineye avanslar ve IRI : Istituto per la Ricostruzione Industriale : Sanayi kalkınma müessesesi'ne açılan krediler aktif muameleler hacminin % 36 sına (tedavül hacminin % 43 ne) yükseldi : İşte son derece gayrı tabii bir durum.

İkinci dünya harbi esnasındaki ve harp sonrası tedavül aksaklıkları gösteriyor ki, İtalya'da olduğu gibi, enflasyon ve bunun neticesi olarak depréciation'un başlıca sebebi bütçe açığı olmuştur. Faşist hükümetin takip ettiği politika neticesi olarak bu açık, ikinci dünya harbinden hemen evvelki bir kaç sene zarfında korkunç nisbetlere yükselmişti. 1935 den 1940 a kadar devlet masrafları üç misline çıkmış ve bu beş sene zarfında masrafların geliri aşan kısmı, o zamanın liri ile, 80 milyar tecavüz etmiştir.

İkinci dünya savaşında İtalya'nın harbe girmesi bu masrafları ölçsüz bir şekilde artırdı ve 8.9.1943 mütarekesine kadar devlet geliri, giderin ancak üçte birini karşılayabildi. 1939 Aralık ayında 1942 Aralık ayına kadar basılan banknotlar 24,5 milyardan 73,3 milyar liriye yükselmiş oldu Bununla beraber, para devresi-usulünün yani devlet tahvillerinin halk tarafından satın alınması neticesinde tedavüle çı-

karılan paraların bir kısmının devlet kasasına dönmesi tedbirinin İtalya'da tatbik mevkiine konması suretiyle, tedavüle çıkan para miktarındaki artışın fiyatlar üzerindeki tesiri hafifletilmiş oldu. Buna müvazi olarak da halk tasarrufunun daha ziyade devlet tahvillerinin mübayaasına sevk edilmesi gayesine matuf olmak üzere yatırımların kontroluna baş vuruldu. Aynı zamanda fiyatlar üzerinde bir kontrol tesis edildi. Bütün bu tedbirler hernekadar tam manasiyle müessir olamadiyse de hiç olmazsa fiyat yükselişini bir dereceye kadar önlemek faydasını temin etti. Fakat bu -devre : Circuit- 1942 senesinden sonra artık işlemez hale gelmiştir.

5 — Mütareke akdedildikte iki parçaya ayrılmış İtalyan toprakları üzerinde, İtalyan mali sisteminde hakiki bir çöküntü görüldü. Gittikçe gelişen enflasyon neticesi vergiler kıymetini her gün biraz daha kaybeden bir para ile ödenmeğe başlandı. Almanlar tarafından işgal edilen İtalyan topraklarında da müstevliye karşı mukavemet hareketleri cümlesinden olmak üzere vergi ödenmez oldu. Muharebeler dolayısıyla Maliye teşkilâtının bir çoğunda husule gelen maddî hasar, vesaik ve kuyudatın yok edilmesi gibi vaziyetler, bunlara ilâveten bir de memur sıkıntısı çekmekte olan malî teşkilâta karışıklıklara yol açtı. 1944-1945 malî yılında, masrafların ancak yüzde onbeşi gelir ile karşılanabildi.

Mütareke arifesinde, tedavüle çıkarılan banknot miktarı 113 milyara yükselmişti. Bunu takiben de, ve memleketin serbestisine kavuşmasına kadar olan devrede emisyonda müthiş bir yükselme kaydedilmiş ve Banca d'Italia'nın tuttuğu istatistiklere nazaran istila edilen İtalyan topraklarında Almanlar tarafından ve merkezi ve cenubi İtalya'da da müttefikler tarafından yapılan emisyonlar bu yükselişin asıl sebebinin teşkil etmiştir. (Mütareke tarihinden 1945 Nisan sonuna kadar şimali İtalya'da tedavül hacminde 163 milyarlık bir artma görülmüştür. Buna mukabil orta ve cenubi İtalya'da bu artış 76 milyarı müttefiklerin basdığı banknotlar olmak üzere 83 milyardır.) Netice itiba-

riyle Banca d'Italia, İkinci cihan harbi esnasında devlete 261 milyarı banknot olmak üzere (352,5) milyar lîret temin etmiştir.

Harbi takibeden sene içinde para durumu düzelir gibi oldu. Hakikaten 1945 Haziranından 1946 Haziranına kadar tedavüldeki para miktarı pek az çoğaldı. (1946 Haziranında 402 milyar.) Bu vaziyet, enflasyonun artık kat'i olarak durduğu zehabını uyandırdı. 1945 - 1946 malî yılı bütçesindeki açık, Banca d'Italia'dan yeni avans talebinde bulunmadan, sadece hazine bonolarının halk tarafından satın alınması ve (Soleri) istikrazı ismi verilen orta vadeli bir istikrazın geliri ile kapatıldı. Fakat 1946 Haziranından sonra tedavül eden para miktarı yeniden süratli bir yükselme temayülü gösterdi ve 1947 Eylülü sonunda 668 milyara çıktı. 1946 Aralık ayındaki kalkınma istikrazı ile hükümet 100 milyarlık bir para temin edince, emisyonun yükselişi biraz yavaşladı fakat duraklamadı. Artışın en esaslı sebebinin devlet bilânçosunun çok tehlikeli halinde aramak lâzımdır.

6 — Maliye idareleri vergi hasılatının devam eden azalışını durdurmak için vergileri yeni gelir ve fiyat seviyelerine intibak ettirmeye çalışdılar. Bir çok hallerde yeni emsaller tatbik etmek suretiyle vergiler tekrar hesaplandı. Diğer taraftan, malî olmakla beraber aynı zamanda içtimalî bir gaye ile, harpden fevkalâde faydalar temin eden fırsatçıları hedef tutan yeni yeni vergiler ihdas edildi. 1945 den sonra başlayan bu malî islâhat, hasılât rakamları üzerinde tesirini göstermeye başladı. Aynı zamanda, meselâ ekmeğin fiyatını aynı seviyede tutmak gibi siyasî maksatlar için yapılmakta olan istisnaî masrafların da azaltılması veyahut tamamen kaldırılması cihetine gidildi.

Bütün bu gayretler devlet maliyesini tedricen düzelmeye götürdü. Aşağıda bu vaziyeti ifade eden rakamlar görülmektedir :

Bütçe açıkları :

1944-45	egzersizinde	247	Milyar
1945-46	"	404	"
1946-47	"	528	"

1947-48	"	846	"
1948-49	"	495	"
1949-50	"	296	"
1950-51	"	193	"

Bütçe açığı azaldığı nisbette masrafların varidatla karşılanabilen yüzdesi de tezyüt ediyordu: 1949 yılında bu nisbet %80 ilâ 90 arasında idi.

Devlet Maliyesinde yapılan bu devamlı islâhatin en mühim neticesi 1949 senesinin ikinci yarısından itibaren devlet masraflarının karşılanması için Banca d'Italia'dan artık istikraza lüzum kalmayıdır. Bu şekilde, enflasyonun baş sebebi ortadan kalkmış oluyordu. Ve yine bu arada 1947 Ağustusunda alınan tedbirler sayesinde çok tehlikeli bir kredi enflasyonu önlenmiş oldu.

7 — 1947 den itibaren, lîret, gerek dahili kıymeti noktai nazarından gerekse yabancı paralara tahvil kudreti bakımından göze çarpan bir istikrara sahip olmuştur.

1949 Eylülünde, hükümet, sterlin devalüasyonunu haklı olarak takip etmek istememişti. Bununla beraber, mevcut (kur'dan) İngiltere ile mevcut anlaşma hükümlerine nazaran İngiliz lirası 2300 lîret ediyordu- daha düşük bir kur'a geçişi yumuşatmak için piyasayı dolarn yükselmesine doğru gitmekte serbest bıraktı. Bir kaç iniş çıkışdan sonra doların kıymeti 625 lîrette karar kıldı ve bu güne kadar da aynı seviyede kaldı.

Devlete verilmekte olan avansların kesilmesinden sonra dahi, tedavüldeki banknot miktarı başlıca iki amil yüzünden çoğalmakla devam etmiştir. Bunlardan birincisi istihsalin artması ve memleket dahiindeki alış verişin çoğalmasındır.

Şunu hatırlatmak kâfidir ki, 1945 de harpden evvelki miktarın % 23 ne düşmüş olan sanayi istihsalı, 1948 senesinde 1933 seviyesine ulaşmış bulundu ve devam ederek 1950 de % 20 ve 1951 senesinde de % 36 nisbetinde bu seviyenin fevkine çıktı. Ziraî istihsale gelince, harp sonrasının ilk yıllarında pek çok azaldığı halde halen 1936 - 1939 yılları istihsalinden pek az farklı vaziyete gelmiştir.

Tedavüldeki para miktarının çoğalmasına müessir olan için amil de, Banca d'Italia'nın çıkardığı banknotlar mukabilinde (Kambiyo Enstitüsünün) yabancı dövizler satın almasıdır. 1948 - 1849 da, sterlinin kıymetten düşürülmesinden evvel, sterlin sahasına yapılan ihracat fazlasından tekavvün eden ve sterline kabili tahvil olmayan takriben (70) milyon sterlinlik alacak, Londra'da birikmiş oldu. Dolayısıyla, İngiliz lirası mübayaasına tahsis edilen lireler, uzun müddet tedavülde kahyordu. 1949 dan itibaren, (Kambiyo Ofisi), evvelce 2320 kur'undan satın aldığı sterlinleri 1750 kur'u üzerinden idhalâtlara satmak mecburiyetinde kaldı. Bu gösteriyor ki, iki kur arasındaki fark nisbetindeki fazla para, tedavülde kalmış ve tedavül hacmini kabartmış oldu. 1949 vaziyetinin bir benzeri 1951 senesi ikinci yarısında husule gelmiştir.

8 — Banca d'Italia'nın bilançosu, harbin yarattığı durumu büyük ölçüde aksettirmektedir. Daha yukarıda sunulan 1950 sonu vaziyetinin tetkikinde, aktif de en mühim yeri, Banca d'Italia'nın hazine ile olan münasebatına ait doneler işgal etmekte bulunuyor : (804.2 milyar lire). Bu kalem hazineye verilen avansları ve devlet tahviline yatırılan paraları ihtiva etmektedir. Yine aynı kalem, portföye nazaran ancak % 11,6 gibi bir nisbete malik iken bütün aktif yekûnunun % 48,6 m teşkil etmekte ve tedavül eden paraya nazaran da % 68 e tekabül etmektedir. Tablonun ikinci ehemmiyetli kalemi, hariçdeki alacakları gösterendir. Bu

da aktif toplamının % 26,2 sini teşkil etmekte ve kambiyo ofisinin cari hesabını ihtiva etmektedir.

1951 senesinin son aylarında İtalya'nın E. P. U. nezdinde (tasrihen İngiltere ve Fransa) biriken alacakları dolayısıyla bu hesap (hariçdeki alacaklar) çok kabarmıştır. 1952 Ocak ayında bu alacaklar E.P.U. -ünitesi ile 250 milyona baliğ olmuştu. Biraz evvel temas ettiğimiz vehile, bunun karşılığında, tedavüldeki para miktarı artmış 31. Aralık 1950 den 31. Aralık 1951 e kadar tedavülde 134 milyar lire hazlalık hasıl olmuştur.

E.P.U memleketleri muvacehesinde İtalyan ticaret müvazenesinin devamlı istikrarsızlığı, Belçika'da aynı sebepler tahdında zuhur eden meslelerin benzerlerini ortaya çıkardı : sağlam bir banka politikası prensiplerine aykırı olmak üzere, tedavüldeki para miktarının hareketsiz hale gelmesi. İtalyan hükümeti ticaret bilançosunun müvazenesizliğini azaltacak tedbirleri almakta geri kalmadı fakat Belçika'dakinin aksine olarak ihracatı tahdit edecek yerde, gümrük vesair tedbirlerle idhalâtı kısmak cihetine gidildi.

1950 senesi sonunda kasalardaki altın miktarı 1928 yılı sonundaki disponibl altının yarısı olmak üzere takriben 200 tona yükselmişti. Harp sona erdiği sırada Banca d'Italia'nın ancak 22 ton altına malik olduğu gözönünde bulundurulacak olursa, son senelerde altın ihtiyatının hissedilir derecede fazlalaşmış olduğu anlaşılır.

(Transferable) Akreditifler

yazan : ORHAN GÜLEN

İthal edilen malların bedellerinin tediyesi için mevcut usullerin en sağlam akreditif yolu ile tediyedir. Çünkü bu usul hem satıcıya ve hem de alıcıya faydalar sağlayarak mevcut itimatsızlıkları ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Bu suretle alıcı sipariş verirken mal kendisine gönderilmeden parasının satıcı tarafından alınmayacağı ve diğer taraftan satıcı da malını sevkedip akreditif şartlarına uygun olarak tanzim edeceği vesai ki bankaya ibraz eder etmez parasını derhal alacağını kati ve sarih olarak bilir.

Akreditif muameleleri bütün dünya bankaları arasında cari bir banka muamelesi olduğu için bütün ilgili bankaların bu muameleleri, işlerin selâmeti bakımından yeknesak olarak yürütmeleri iktiza eder. Bu bakımdan bu muameleleri bir şekilde bağlamak ve bütün bu işi aynı yoldan ve aynı usullerle yürütmelerini sağlamak için yetkili bir teşekkülün bu işi ele alarak bu hususta bir karar vermesi lâzımgeliyordu.

İşte beynelmilel ticaret odasının 13 cü kongresinin ticari vesaikalı akreditifler hakkında tesbit ettiği 49 maddelik yeknesak usuller ve muameleler bu ihtiyacı karşılamış bulunmaktadır. Bu karar, bu muameleleri yapan bankaların elinde bir rehber mahiyetinde kullanılmaktadır. Bu sayede her banka bildiği ve istediği gibi değil vaz edilen usullere göre muamele yapmaktadır. Bu kararın 49 cu maddesi akreditiflerin nasıl transfer edileceği hakkındadır. Yani (transferable) akreditifler hakkındadır. İşte biz de bu defaki yazımızı bu çeşit akreditiflere hasrediyoruz.

(Trasferable) akreditifler 1939 dan evvel pek bilinmemekte idi bu çeşit akreditifler daha ziyade harp sonrası yıllarının doğurduğu hususî vaziyet dolayısıyla ehemmiyet kazanmışlardır. İkinci cihan

harbinin çıkması, eskidenberi teessüs etmiş bulunan birçok ticarî münasebetlerin inkıtına sebep olmuş ve bunun neticesi olarak yeni ticarî temasların yapılması lüzumu hasıl olmuştur. Bu yeni temaslar yapılırken alıcı ile satıcının iş metodları ve dürüstlükleri hakkında bilgi sahibi olunca ya kadar ve yekdiğerlerine karşı itimat ve emniyet teessüs ediceye kadar bir banka tarafından desteklenmeleri lâzımgelmekte idi.

Hatta bu malumat elde edildikten sonra dahi malların satışı dolayısıyla bedellerini finanse etmek için vesikalı bir akreditif açılması lüzumu bertaraf edilmemiştir. Bu, ihtimalki akreditifin bilhassa ihracatçıya sağladığı -Akreditif şartlarına uygun olarak tanzim edilen vesikalar mukabilinde tediyeye yapılacağı ve kambiyo müsaadesinin evvelden istihsal edilerek tediyeyi hiç bir kambiyo tahdidatına tabi tutulmadan yapılacağı gibi - faydalardan ileri gelmekte idi.

Harbin bittiği ilk yıllarda, müşterilerin çokluğu buna mukabil istihsalin mahdut olması ve harpten evvel yapılan anlaşmaların bir çok ahvalde meriyette bulunmaması dolayısıyla bir mutavassıt sınıf meydana gelmiştir. Bu mutavassıtlar, malların hakiki müstahsilleri olmadıkları halde malların satışında, onların bütün vazife ve mesuliyetlerini üzerlerine almaktadırlar. Bunların kârları maruz oldukları risklere nazaran çok yüksektir. Bunun üzerine müstahsiller hiç olmazsa mutavassıtlar tarafından kendilerine akreditif açılmasını istemektedirler. İşte bu ihtiyacı karşılamak için transferable akreditifler meydana gelmiştir.

Bunun için alıcı, mutavassıt lehine transferable bir akreditif açar ve mutavassıt da kendi kârı kadar noksan meblağda

bir akredidifi mustahsil lehine açar. Bunu daha iyi anlayabilmek için akreditifle ilgili bütün şahsî harflerle gösterelim. Alıcıyı A, mutavassıtı B. ve müstahsilli C. harfleri idare etsin. Bir (transferable) akreditifin en basit ve anlaşılır şekilde işleyişi aşağı gösterilmiştir.

Akreditif A tarafından B. lehine açılır ve açan banka tarafından B'ye lehine (transferable) bir akreditif açıldığını bildirir. bazı hvalde akreditifin rengi memmlekelerde transferable olacağı tercih mutavassıt tarafından müstahsile transfer edilen akreditifçe müsaade edilen yegane değişiklik transfer edilen akredidif meblağının ana akreditifin meblağından daha az olması ve mal fiyatının da ona göre daha aşağı bulunmasıdır ki bu suretle mütevassıtın kârı da sağlanmıştır.

Transfer edilen akredidifin vadesi ana akreditifin vadesinden bir kaç gün noksan almalıdır. Bunlardan başka şartlarda değişiklikler yapılamaz. B nin lehine açılan akredidifte, akreditif amiri A dır. C nin lehine açılan akreditifin amiri ise B dir. Bu suretle alıcının adı müstahsile bildirilmemiş olur.

(Transferable) akreditifler ve açıkları memlekette veya bu memleketten başka bir yerde (transverable) olurlar. Aksine hüküm mevcut olmadıkça akreditif ana akreditifin açıldığı yerde muteber olur. Fakat bu, satıcı için müşkilât tevhit eder. Çünkü kendi memleketinden başka bir memlekette muteber olan bir akreditifin kullanılması kolay değildir. Böyle olduğu halde postalardaki muhtemel gecikmeleri karşılamak üzere iki akreditif arasında hiç olmazsa bir aylık bir fark bulunmasını isterler.

Akreditif şartlarına bazan (Transmissible) şartıda ilâve edilmektedir. Bu tabir bir çok bankalarca (Transferable) Tabirinin aynı saymaktadırlar. Bir çok yerlerde (Transmissible) şartını havi olan bir akreditifin, ana akreditif açıldığı memlekette başka bir memlekette yani transfer edildiği yerde muteber olduğu kanaati hakim bulunmaktadır.

Transferable tabirile beraber (Divisible) tabirinin de kullanıldığı sık sık görül-

mektedir. Fakat bu kelimenin kati olarak istediği anlaşılmaktan çok uzaktır. bazı kimseler yalnız muhtelif partilerde sevkiyata müsaade edildiği manasına geldiğini ileri sürmektedir. Bazıları da (divisible) kelimesi, transferable kelimesile beraber kullanıldığı hallerde akreditifin kül halinde yani mutavassıt için bir tenzil yapılmadan transferin müsaade edildiği kanaatinde dirler' Bazı akreditiflerde (divisible) ve (transferable) şartları mevcut olduğu akreditiften muhtelif partilerde sevkiyat yapılacağıda ayrıca tasrih edilmektedir. Bu vaziyette bankalar divisible şartını hükümsüz addederler. Çünkü burada birbirinin aynı iki hüküm vardır.

Transferable akreditiflerde müstahsille alıcının birbirlerini tanıyıp ileride doğrudan doğruya münasebetlerine mani olmak için esas lehdar elinden gelen bir gayreti sarfetmektedir. Çünkü kendileri doğrudan doğruya münasebete gelirlerse mutavassıta ihtiyaç kalmaz ve bu suretle mutavassıt da komisyon ve kârından mahrum olur. Esas lehdarlar alıcının ismini koşimentoların üzerinde bulunmasında ısrar ederler.

((Transferable) akreditiflerde malın ismi, ana akreditifte umumi olarak verilmişse transfer edilen akreditifte de isim aynı olmalı daha mufassal olmamalıdır. Meslâ : ana akreditifte malın ismi inşaat makinesi olarak ifade edilmişse transfer edilen akreditifte bu makinaların muhtelif tipleri evsafı vesaire tafsilat verilmemelidir. Eğer böyle yapılması isteniyorsa ana akreditifte tafsilatlı yazılması cihetine gidilmesi lâzımdır.

A tarafından B lehine açılan transferable bir akreditif B tarafından C ye transfer edilebilir. Bu transfer muamelesi yalnız bir defa yapılmalıdır. Yani C, başka bir şahsa akreditifi transfer edemez.

Bir akreditifin transferi dolayısıyla meydana gelecek masraflar akreditif şartlarında aksine hüküm bulunmadıkça birinci lehdara aittir.

(*)Bu yazı Journal of the Institute Of Bankers'de çıkan (Transferable Credits) adlı makaleden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Müesseselerin Trezoröri Durumu ve Banka Kredisi.

Hasan Erdinç

Çeşitli müesseselerin muhtelif ihtiyaçlar karşısında bankalardan almak istedikleri kredilerin - iktisadî bünyemizde vücudunda getirdikleri inkişaf dolayısıyla - günden güne ehemmiyet kazandıkları mevcut istatistiklerle sabit bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, Bankalar, bu kredileri gelişi güzel takdir etmeyip umumiyetle bahis mevzuu müesseselerin bilançolarına dayanarak tespit ettikleri cihetle, banka kredisi mevzuunda bilanço çok önemli bir vesika teşkil etmektedir. Gerçekten, sıkışık durumda bulunan müesseselerin mümkün olduğu kadar fazla kredi almalarını sağlayacak şekilde bilançolarını şişirdikleri (1) sık sık görülen hallerden olduğu itibar nazarla alınrsa, bankaların kredi işinde ne kadar titizlik ve hassasiyetle hareket etmeleri lâzımgeldiği kendiliğinden anlaşılır. Fakat, hemen ilâve edelim ki, iş yalnız hakikatı ifade eden bir bilanço elde etmekle de bitmemektedir : Aynı zamanda, bilanço ile ilgili müessesenin hayatî durumu hakkında da malûmat sahibi olmak lâzım gelmektedir. Diğer bir deyimle, «defter kayıtlarına dayanan» bilanço rakkamları yerine müessese aktif ve pasifinin bugünkü kıymetlerine istinaden hazırlanan bir envanterin muhassalası olan «Reel Bilanço rakkamları arasındaki münasebetleri ve bu arada müessesenin «tedavül akçesi» veya «tedavül fonunu» tedkik etmek icap etmektedir.

Bizde, bankaların selâmetle idare edilmelerini sağlamak maksadile (2999) sayılı Bankalar Kanununa, gerek bankalar ve gerekse mevduat sahipleri hakkında bazı koruyucu hükümler konulmuşsa da, bu

hükümlerin bilanço fasıllarından yalnız kısmını ilgilendirmesi ve umumiyetle kontrol noksanlığı gibi sebeplerle tesirleri mahdud kalmaktadır. Müesseselerin idaresi hakkında ise, takyit edici hükümler bahis mevzuu olmadığı cihetle, gerek bankaların ve gerekse müesseselerin selâmetle idare edilebilmeleri için bunların reel bilançoları rakkamları arasındaki münasebet edilebilen trezorüri durumunun, daimî surette puslasına tabi gemide olduğu gibi, her an göz önünde tutulması zarurî bulunmaktadır.

Tedavül fonu ile trezoröri tabirlerinden ne kastedildiğini kısaca şu şekilde ifade etmek mümkündür : **Tedavül Fonu**, bir müessesenin çalışabilmesi için ihtiyacı olan hareket halindeki sermaye ve kıymetlerin yekûnu veya sadece, Nakdî ve Paraya çevrilebilen net aktiftir. **Trezoröri** 'den maksat, müessesenin Kısa vadeli borçları ile bu borçları karşılayacak Para, Nakit Mevdudu ve bu mahiyetteki kıymetleri ve diğer bir deyimle, Aktifte Nakdî ve Derhal paraya çevrilebilen kıymetleri teşkil eden yekûnla Pasifte ödenecek Kısa Vadeli Borçlar yekûnu arasındaki münasebetlerdir.

Bankadan kredi almak üzere bir sanayi müessesesinin hazırladığı aşağıda arz edilen bir birini takip eden (1) üç yıllık bilançoları, gerek sözü geçen tabirlerin bilançolarında umumiyetle hangi hesap fasıllarını içine aldıklarını göstermeleri ve gerek se bu müessesenin faaliyet ve muvafakiyet durumlarının incelenmelerine imkân vermeleri dolayısıyla enteresan görülmektedir :

(1) Muhasabede hileler - Dr. Jenny ve G. N. Indermeyer - H. Erdinç tercümesi Selüloz Basımevi, 1949.

(1) L. Batardon'un «Envanter ve Bilanço» adlı eserinde : «Bilançosusun tedkikine istinaden Müessesenin mali ve iktisadî vaziyetini te-

<u>AKTİF</u>	<u>1950</u>	<u>1951</u>	<u>1952</u>
1 — Sabit Kıymetler			
Arsa, arazi ve binalar	60.000	120.000	280.000
Makine, alat, edevat, mobilye	150.000	375.000	700.000
Beratlar ve haklar	20.000	20.000	50.000
Sabit Kıymetler yek. (Bürt)	230.000	515.000	1.030.000
Birikmiş amortismanlar	45.000	55.000	60.000
Sabit kıymetler yek. (Net)	185.000	460.000	970.000
2 — Paraya çevrilebilen kıymet.			
Mamul stoklar	30.000	270.000	200.000
Yarı Mamul stoklar	210.000	110.000	235.000
Ham ve Yardımcı maddeler	90.000	105.000	85.000
Senetler Cüzdanı	40.000	80.000	30.000
Muhtelif Borçlular	240.000	480.000	360.000
Paraya Çevrilebilen yekûn	790.000	1.045.000	910.000
3 — Nakdi kıymetler			
Kasa ve Bankalar	210.000	520.000	225.000
U. Yekûn	1.185.000	2.025.000	2.105.000

PASİF

1 — Öz kaynaklar (ödenmeyecek borçlar)			
Sermaye	300.000	500.000	500.000
İhtiyatlar	18.000	115.000	120.000
Karşılıklar	5.000	7.000	3.000
Öz kaynaklar yek.	323.000	622.000	623.000
2 — Yabancı kaynaklar (ödenecek Borçlar)			
a — Kısa vadeli Borçlar (1) (Azami 3 ay)	472.000	978.000	947.000
b — Uzun vadeli Borçlar	280.000	320.000	440.000
Yabancı kaynaklar yek.	752.000	1.298.000	1.387.000
3 — Netice hesapları			
Senelik Kâr	110.000	105.000	95.000
U. Yekûn	1.185.000	2.025.000	2.105.000

Yukarki bilânço rakkamlarına dayanarak Müessesenin sırasile Sabit Kıymetleri, Tedavül fonu ve Trezorüri durumlarının gözden geçirelim :

bit ettikten sonra, trezorörlü durumunun seneden seneye daha iyileye doğru gidip gitmediğini, kârların muntazam bir seyir mi takip ettiğini, yoksa mühim temevvüçleremi maruz kaldığını, ihtiyatların artıp artmadığını, amortismanların normal bir şekilde ayrılıp ayrılmadığını ve asire... görmek için bunu daha evvelkilerle mukayese etmek enteresan bir hareket olacaktır.»

«Mahiyet itibarıyla aynı olan hesap fasıllarını karşılaştırmak suretiyle yapılacak olan bu mukayeseye imkân vermek üzere bilânçoların da yeknesak bir şekilde hazırlanmış olmaları lâzım gelmektedir.» diyen tasvîyesî yerinde görülebilen burada tatbik edilmiştir.

1 — Baytlar, Bankalar, muhtelif alacaklar, ödenecek senetler umumî masraflar.

1 — Sabit kıymetler :

	1950	1951	1952
Net Sabit Kıymetler yek.	185.000	460.000	970.000
Öz Kaynaklar yekünü	323.000	622.000	623.000
Öz kaynaklara nazaran :	% 75	% 74	% 153

Sözü geçen nisbetlerin tedkikinden, Müessesenin seneden seneye artan Sabit kıymetleri 1952 yılında Öz Kaynaklarını aşmak suretile Tedavül Fonu aleyhine bir durum yarattığı anlaşılmaktadır.

Bundan başka, senelik amortismanların da normal nisbetler dahilinde ayrılmadığı bir vakıadır. Gerçekten, 1951 yılında Müessesenin 20.000 lira civarında bir amortisman ayırması gerekirken, yalnız 10.000 lira ve 1952 yılında ise, takriben 40.000 lira yerine yalnız 5.000 lira ayırmış olduğu görülmektedir.

Dividant olarak ortaklarına daha ca-

zip bir hisse tevzi etmek maksadile, senelik amortismanların gereği gibi ayrılmadığını gösteren bu vaziyetin, Müessesenin ciddiyetle idare edilmediğine ve tenkidi mucip olduğuna işaret etmek yerinde olur. Bu vesile ile, senelik kâr miktarı ne olursa olsun, ayrılacak amortismanların kabul edilmiş bulunan amortisman nisbetleri esası dahilinde mutlaka ayrılmaları lüzumunu hatırlatırız. Normal amortisman nisbetlerinin tatbiki takdirinde, Bilançonun zararlar kaplanması veya yeter derecede dividant tevzi edilememesi, müesseseleri salim yoldan inhıraf ettirecek bir sebep teşkil etmemelidir.

2 — Tedavül Fonu:

A — Mâessesenin Öz Kaynaklarına nazaran tes

bit :	1950	1951	1952
Nakdî ve Paraya çevrilebilen kıymetler	1.000.000	1.565.000	1.135.000
Yabancı Kaynaklar	752.000	1.298.000	1.387.000
	248.000	267.000	(252.000)
Dividant olarak tevzi edilen (Senelik kârdan ihtiyatlara nakledilen miktarın	13.000	100.000	?
Tedavül Fonu	235.000	167.000	— —

Kısa Vadeli Borçların karşılama imkânları :

Müessese Likitidesi veya Kısa Vadeli paraya çevrilebilen kıymetleri : Kasa ve Bankalar, Senetler Cüzdanı, Muhtelif

Borçlular	670.000	1.080.000	615.000
Kısa Vadeli Borçlar	472.000	978.000	947.000
	198.000	102.000	(332.000)

B — Müessesenin bütün kaynaklarına nazaran tesbit :

	1950	1951	1952
Öz ve Yabancı Kaynaklar	1.185.000	2.025.000	2.105.000
Sabit Kıymetler	185.000	460.000	970.000
Tedavül Fonu	1.000.000	1.565.000	1.135.000

Vadelerinde tediyeleri zaruretine binaen, müessesenin bütün borçlarını kendi sermayesi imiş gibi telâkki etmek suretiyle müessesenin tedavül akçesi meyanına ithâl ve kabul etmek mümkün değildir. Filhakika bu borçların hepsi yalnız banka kredisi olabilseydi, bu taktirde, öz sermaye ve yabancı sermaye olarak bir tasnif yapmak suretiyle belki tedavül fonlarını tesbit etmekte fayda mütalaa olunabilirdi. Fakat, arzedildiği veçhile, üçüncü şahıslara olan borçların ekser ahvalde banka kredisi gibi muayyen uzun vadeli borçlar olamayacağı cihetle, müessesenin bütün kaynaklarına nazaran bir tedavül fonu tesbitinde fayda görülmektedir. Bu sebeble, hakiki tedavül fonunu, müessesenin Öz Kaynaklarına nazaran yukarıda A kısmında belirtildiği şekilde tesbit etmek lazımdır.

Müessesenin Öz Kaynaklarına nazaran tesbit edilen tedavül fonunu tahlil edelim :

Müessese sermayesi 1951 yılında % 66 nisbetinde arttırılmış olmasına rağmen, tedavül fonunun gittikçe azalmakta olduğu görülmektedir. Hattâ 1952 yılı kârından dividendan tevzili yapılmayıp kârın hepsi ihtiyatlara nakledilse dahi, Müessesenin tedavül fonuna tamamiyle erimiş nazariyle bakmak zarureti vardır. Bunun başlıca sebebinin hiç şüphe yok ki, Müessesenin iştiğal mevzuunu teşkil eden mamul stokların yüksek tutulmasında aramak icap eder. Gerçekten, mamullerin satışında büyük bir durgunluk olduğu cihetle, yarı mamul stokunun geçen seneye nazaran hemen hemen yarıya indirilmiş olduğu göze çarpmaktadır. Bu vaziyet, tahakkuk ettirilmek istenen bir spekülasyonun muvaffakiyetsizlikle neticelendiğini göstermesi itibarıyla en-

teresandır. Müessese büyük bir risk altındadır. Çünkü likiditesi, kısa vadeli borçlarını karşılayarak yeterlikte bulunmamaktadır. protestoları önlemek maksadıyla ya tekrar sermaye tezyidine gitmek veya bankadan kredi bulmak zorundadır.

Müessesenin satış politikası tenkidî muciptir. Müessese idarecileri o derece basiretsiz hareket etmişlerdir ki, 1951 yılında, müessesenin sıkışık trezorörü durumuna rağmen, (amortismanlarını kafi derecede ayırmadığı cihetle, muhtemel olarak itibarî bir kâr üzerinden) 100.000lira da dividendan tevzi etmişlerdir. Bu dividendan tevzi, belki solmakta olan müessese prestijini canlandırmak veya yükseltmek maksadıyla yapılmış olabilir. Bu taktirde, kredi verecek bankanın her zamandan daha fazla hassasiyetle hareket etmesi elzemdir.

Kanaatimizce, banka kredisi talebi ile ilgili sözü geçen bilançonun tahlilini müteakip, banka, konjoktür durumunu göz önünde tutarak gerek malî ve gerekse sınıfa bakımlardan işin inkişaf imkânlarından emin olduğu taktirde, belki müessesenin kendi sermayesini arttırmak veya tahvil çıkarmak suretiyle istikrazda bulununcaya kadar kontrol ve mutat garanti şartlarının kabulü mukabilinde bir kredi yapılmasına muvafakat eder.

Ticaret ve sanayi erbabı, ekseriya kisa bir görüşün iradesi olarak, bankaların tahsilen ticaret ve sanayiden doğan ihtiyaçlarını karşılamak maksadile kurulmuş olduğunu tasavvur ederler. Banka kasalarındaki paraların devamlı olarak kendileri tarafından kullanılması lüzumuna inanmış bulunan bu kimselerden bir çoğu, hemen bankadan para istemekle alabileceklerini zannederler. Kendileri gibi düşünüp para istemekle alabileceklerini zannederler. Kendileri gibi düşünüp para alama-

yanlardan bahsettikleri zaman, muğber bir eda ile , bankanın yalnız zenginlere para verdiğini söylemekten de geri durmazlar.

Yukarda bahse konu teşkil eden ve bilhassa trezoröri durumu sıkışık bulunduğu cihetle, malî bakımdan günlük yeterlik politikası takip etmek mecburiyetinde kalan müessesese de böyle hatalı düşünebilir. Tüccar veya sanayici, nasıl sermayesinin devir sür'atini arttırmak ve şimdiki masrafı ile satış hacmini arttırmak suretile maliyetlerini indirmeğe matuf bir kazanç siyaseti takip ediyorsa, banka müessesesi de şüphesiz aynı maksat ve gayelere hizmet etmektedir. Ancak, cirosuna hız vermek suretile tüccar veya sanayici kazancını arttırabilirken, meselâ bir mevduat bankasında bu mümkün değildir. Filhakika, bu banka senede % 7 faizle parasını ikraz ettiği zaman % 7 nisbetindeki brüt kârı olmak için bir sene beklemesi lâzımdır. Brüt kâr nisbetinin bankada % 7 gibi düşük olması ve bu nisbetin yılda ancak bir defa tahakkuk ettirilebilmesi de gösteriyorki, tüccar veya sanayici, bankaya nazaran daha yüksek kârlar sağlamaktadır. Bu durum karşısında, bankalarda haklı olarak paralarını emniyetli yerlere ve garanti sağlayan usullerle — bilhassa muhtelif vadeler, risk tevzil vesire — ikraz etmek suretile işletmek mecburiyetindedirler. diğeri bir deyimle , banka kredisi, prensip itibarile, müesseselerin yalnız muvakkat ihtiyaçlarını karşılamağa matuf bir yardim teşkil etmelidir. bununla beraber, bazan iştiraklere ve buna benzer müesseselere uzun vadeli kredilerde verilebilirse de, bu krediler, umumiyetle mevduat bankalarında mevduat yekununun muayyen bir nisbetini aşmamalıdır. Banka bu nisbeti ve tedavül fonunu muntazaman kontrol eder. Aksi takdirde, günün birinde kendisi de, tesisleri mü kemmel ve varlığı kuvvetli olduğu halde makinalarını normal bir şekilde çalıştıracak kadar trezoröri vaziyeti müsait bulunmayan sözü geçen sanayi müessesesinin durumuna mahkûmdur. Şüphesiz, bu mütâalamız, yukarda da arz edildiği veçhile, mevduat bankaları için bahis mevzuudur. bu bankalar dışında uzun vadeli ikrazda bulunan sanayi ve maadin bankaları ve

hususî bankalarda mevcutsa da, bunlar umumiyetle iskonto ve senet tahsil muameleleri gibi tüccar ve sanayicinin para bakımından kasa kolaylığı hizmetini gören muameleler yapmadıkları cihetle, ayrı yünden mütalaa edilmek icap etmektedir.

Sırası gelmişken, bilançolarda yer alması gereken «taahhütler hususuna da bilvesile temas edelim. Malûm olduğu üzere, Ticaret Kanunumuzun 70 inci maddesinin 2 ci bendi : Tüccarın» «taahhüt ve cihatı saireden mütevellit kaffei düyunu» nun ve aynı maddenin 3 ncü bendi de :”.... her sene hesabıye nihayetinde bilcümle düyun ve mevcudunun maladirini mübeyyin tanzim edeceği bilançosunun sırasile Mevcudat ve Muvazene defterine borç ve kaydedilmesini âmirdir. Buna rağmen, ekseriya Nazım hesaplarda gösterilen teahhütleri bazan bankalardan kredi talebinde bulunurken pasifi tahfif maksadile ithâl edilmedikleri görülmektedir. ehemmiyet itibarile bilançonun diğeri fasullarından farklı olmayan taahhütlerle ilgili bu Nazım Hesaplarının da aranması ve tetkik edilmesi zaruretine işaret etmek isteriz. Pek tabiidir ki, müessesenin iki, üç yıllık bilançoları tetkik edilirken onun iştigâl mevzuunu teşkil eden maddelerinin, hakim olan iktisadî konjonktür de göz önünde tutularak stok miktarı, sürümü, senelik cirosu, kâr nisbeti vesaire nazara alınacaktır. Öyleki, meselâ sezonluk iş gören bir müessesenin sezon başlangıcında satışa âmade olması için para mevcudunun mühim bir kısmını imâl ettiği maddelere bağlanmış olabileceğini ve bu sebeble de kasa kolaylığı olarak talep ettiği krediye mesnet teşkil etmek üzere bankaya verdiği bilançosunda trezorörisinin sıkışık bir durum arzedeceği tabii karşılanmak lâzımgelir. Çünkü, müessesenin bu banka kredisiyle sezon başındaki stoklarını yenilemeye devam edeceği ve sezon başladıktan sonra ilk sattığı malların bedelleri kendisine ödenmeye başlayacağı cihetle, trezoröri durumu belki sür'atle düzelecektir. Buna benzer bir çok misaller arasında memlekette revaçta olupta piyasada mevcudu azalmış bulunan ithâl emtiası için de vaziyet aynıdır, denilebilir. Buna mukabil, meselâ

Vesikalı Senetler

Yazan : Turhan TÜMAY

Senet tahsiline tavassutun bankaların banker muameleleri meyanında bulunduğu malumdur. Beynelmîlel ticaretin finansmanı mevzuunda ise, bankaların muamele gördüğü senetler umumiyetle «Vesikalı Senetler» dir. Vesikalı senetler, ticarî borç ve alacak münasebetlerinin tesviyesine vasıta olan senetlerin hukukî mahiyet itibarıyla aynıdır. Bunlara «Vesikalı» denilmesinin sebebi, «Basit» olanlardan farklı olarak ihracatı tevsik eden vesaik, malların mülkiyetini temsil eden konşimento ve fatura, menşâ şahadetnamesi, sigorta poliçesi, vs. gibi ithalâtçı ile ihracatçı arasında mukavele edilen vesikalardır.

Bugün Vesikalı Senetler. Vesikalı Akreditiflerin yanı başında haricî ticaretin finansmanı sahasında kullanılan en mühim metodlardan bir ikincisidir. Vesikalı Kredi şeklinde tamamen bankerinin itibarından faydalanan ithalât taciri, bu usul ile biraz da ihracatçıya karşı mevcut kendi itibarından faydalanmak yolunu tutmuştur. Filhakika ihracatçının kendi lehine bir vesikalı kredi açılması üzerinde ısrar etmeyerek ithalâtçı üzerine bir poliçe keşide edip, buna lüzumlu ihracat vesaikini ekledikten sonra bunu bankası vasıtasıyla tahsile göndermeyi kabul etmesi it-

tesisat ve makinelerini yenilemek istiyen bir müessese için vaziyet başkadır. Binaenaleyh, «trezoröri durumu darlık ifade eden her bilânçonun krediden mahrum edilmesi lâzımgelir» yolunda bir düşünceye saptanmaktan ictinap etmelidir. Bilakis, trezorörisi iyi ve ferah olan bir müessesenin esasen krediye ihtiyacı olmayacağını düşünmek daha yerinde olur. Bütün mesele, yeter derecede krediyi lâıyk olanına

vermekten ibarettir.

halâtçı için aşıkâr bir tâviz teşkil eder. Bu itibarlardır ki, Vesikalı Senetler metodu, ekseriyetle karşılıklı itimadın tam ve ihracatçının elinde ithalâtçı için iyi referanslar mevcut olduğu zamanlara inhisar etmektedir.

Bu usule göre, ihracatçı malını sevkederek ve ecnebi memleketteki alıcısı üzerine, mezkûr malların bedelini karşılamak üzere, bir poliçe keşide eder. Buna, malı temsil eden vesaike ilâştirerek bunları berayı tahsil kendi bankasına tevdi eder. İhracatçının bankası, sözü edilen vesikalı poliçeyi, tahsilini teminen, yabancı memleketteki bir mümessili -muhabiri- ne gönderir. Bu mümessilin keşideci veya borçlunun tercihihine göre tayin edilmesi mümkün olmakla beraber, bankaları, kendilerini temsil edecekler hakkında daha mufassal bir bilgiye sahip olup komisyon hadleri hususunda daha fazla mücehhez bulacakları cihetle, bu tayin işinde serbest bırakmak uygun olur. İhracatçının bankasının ecnebi memleketteki muhabiri, senedi muhataba ibraz eder ve borçlunun senet balğini ödemesi halinde Hasılı sâfiyi mudi bankayı haberdar etmek suretiyle, onun hesabına lacak geçirir. Bu arada mütesellim bankanın mudi bankadan telâkki edeceği ihracatçıya ait bilumum istekleri, ihracatçının vekili sıfatıyla, yerine getirmeye çalışıp protesto keşidesi, vesaire gibi ihracatçının senedin keşidecisi olarak senetten mütevellit hak ve menfaatlarının halledar olmasını önleyecek tedbirleri, mudi bankayı temsilen, ittihaz edeceğini söylemeye hacet yoktur. Hatta bu vazife, bazı defa borçlunun ödmeden temerrüdü halinde, ihracatçıya ait malların depolanması ve sigortalanması işlerini de içine alır.

İhracat vesaii mutaden borçluya, senet baliğini tediyesi veya senedin vadedi halinde poliçenin kabulü mukabilinde teslim edilir. Bu ödenmenin senedin muharrer bulunduğu para ile yapılması esas olmakla beraber, döviz takyidatı dolayısıyla borçlu tarafından bu kabil bir tediyenin infazına, elinde olmayan sebepler ile, imkân bulunamazsa, transfer müsaadesinin istihsaline kadar geçecek zaman zarfında borçlunun mutazarrır olmasına meydan vermemek üzere vesaiğin Türk lirası muvakkat depozito mukabilinde teslimi de şartolunabilir. Bu taktirde de, transfer tarihine kadar geçecek müddet zarfında vaki olabilecek kur değişikliklerine karşı ihracatçının menfaatini vîkaye etmek maksadiyle borçludan vesaiğin tevdiinden evvel bir «Kur değişikliği taahhünamesi» nin alınması usuldendir.

Bankalar vesikalı senet muamelelerinde, başlıca iki nevi finansman usulü tatbik ederler : —

a. — Sadece senet bedelinin tahsil veya kabulüne tavassut ederler,

b. — Veya senedi iştirâ veya iskonto ederek muhteviyatını peşinen tediye ederler.

Vesikalı senetlerin bir tacir tarafından deniz aşırı bir müşterisi üzerine keşide olunması ve bu deniz aşırı bir müşterisi itibarının ihracatçının bankasınca gayrı malum ve meşkûk bulunması halinde, ihracatçının bankeri bu kabil bir senedi iştirâ veya iskontaya yanaşmaz, sadece bunun tahsiline tavassut eder. Bu da, ihracatçının senet baliğinin tahsil ve transferine veya vadeye kadar beklemesi zarureti ni tevlit eder ki, bu suretle sermayenin uzun bir müddet bu şekilde bloke olarak kalması, hernekadar ithalâtçının muayyen bir iskonto tahtında senet baliğini vadeden evvel ödemesi de kabil ise de, şüphesiz mahzurludur ademi tediyesi halinde ihracatçıya rücu edilebileceğine dair bir kanaatin mevcudiyeti halinde, senedin iştirâsı - veya vadeli ise - iskontosu suretiyle telâfi edilebilir.

Beynelmilel ticaretin finansmanında müstamel akreditifli ve vesai mukabili gibi iki önemli tediye usulünün her ikisi-

nin de kendine mahsus ve hadisata münhasır fayda ve mahzurları mevcuttur. Bu iki metodun fayda ve mahzurları tatbikatta bilhassa aşağıdaki noktalarda temerküz etmektedir: —

1. — Mal bedelinin tahsil edileceğine dair emniyet. — Bir akreditife istinaden ihracatçı, akreditif şeraiti dairesinde malını sevkederek ve vesaii ibraz ederse parasını alacağından emindir. Bundan sonra ihracatçı için, kendisi ile hariçteki alıcısı arasında mevcut mukavele şartlarının ihlâl edilmemiş olması şartıyla, herhangi bir mes'uliyet bahse mevzu olamaz. Buna mukabil vesikalı senet ile tediye usulünde, böyle bir güven mevcut değildir. Bu son metotta ihracatçı sadece ithalâtçının doğruluk ve malî durumuna güvenir. Ne hariçteki alıcının senedi ödeyeceğine ve nede ihracatçının parasını alacağına dair kat'iyet mevcuttur. Senedin ödenmemesi halinde, keşideci, haddi zatında çoktan deposunu terketmiş olan malları için diğer bir memlekette yeni bir pazar bulmak gibi nâhoş ve haksız bir muamele ile karşılaşacaktır. Saniyen depolama ve sigorta masraflarını yüklenmesi muhtemel olduğu gibi, malların bozulur cinsten olması halinde de daha komplike olan emri vakillerle karşılaşacaktır.

2. — Mal bedelinin tahsilinde gecikme. — İhracatçının parasının bir akreditiften ödenmesi halinde bir teehhür mevzu bahis değildir veya olmamalıdır. İhracatçı malı sevkederek ve krediyi tesis eden bankaya vesaii ibraz ederek parasına en fazla bir iki gün içinde tesahüp eder. Halbuki vesikalı senet metodunda ihracatçı, senedin ithalâtçı tarafından ödenerek transferine kadar beklemek zorundadır. Şüphesiz bu bekleme senedin tahsile gönderilmesinde mevzuu bahistir. Şayet banka, ihracatçıyı iştirâ veya iskontaya ehil görür ve ihracatçı da bundan mütevellit ackoyu ödemeğe rıza gösterirse ihracatçının parasına derhal kavuşmasına imkân vardır.

3. — Mukavele edilen cinsten bir malın tesellüm edileceğinden emin olma, — Satıcı ile alıcı arasında evvelce kararlaştır-

rılan bir akreditife müsteniden yapılacak bir sevkiyatta ihracatçının, ihracat vesikalinin akreditif şartına harfiyen mutabakatı halinde ,mal cinsinin evvelce talep ettiği ile aynı olacağına güven vardır. Ancak bu, şüphesiz ki mevzu bahis vesaikin bir tahrif eseriyle yanlış olarak tanzim edilmemiş olmasına bağlıdır. Bir vesikalı senede müsteniden yapılacak sevkiyatta ise, tesellüm edilecek malların mutlaka mukavele edilenler ile aynı cinsten olacağı temin edilemez.

4. — Maliyet. — İthalâtçının hem dahildeki ve hem de hariçteki bankanın masraf ve komisyonlarını ödeme mecburiyeti dolayısıyla, akreditifle yapılacak ithalât, ithalâtçı için, daha masraflıdır. Vesikalı senetlerde ödenmesi icabeden masraflar, bankaların tahsil masrafları ile sevedin iskonto edilmesi halinde iştirâ masraflarıdır. Bu masraflar akreditif masraflarından daha aşağı olduğu gibi, çok kere alıcı yerine satıcı tarafından karşılanır.

5. — Sevkiyatta Tadilat. — Bir akreditifin küşadından sonra o akreditifte herhangi bir tadil yapmak mezkûr akreditif şartlarının usulü veçhile tadiline bağlıdır. Vesikalı senet metodunda ise, ihracatçı en son dakikaya kadar sevk edilecek mal miktarında değişiklik yapabilmek ihtiyarını haizdir.

6. — Kambiyo Takyidatı. — Akreditifli muamelelerde kambiyo müsaadesinin istihsalı akreditifin açılmasına tekaddüm eder. Akreditifin açılması ile gerekli fon krediyi tesis eden banka nezdinde ihracatçının emrine tahsis edilmiş olur. Ancak vesikalı senet muamelelerinde malın sevk edilmiş bulunmasına rağmen transfer için lüzumlu müsaadenin alınıp alınmayacağı kat'iyetle ifade olunamaz.

Yukarıda sayılanları teraziye vuracak olursak, akreditif kefesinin ihracatçılar ve vesikalı senetler kefesinin de ithalâtçılar lehine ağır bastığı müşahede edilir.

Harpten evveline kıyasen harpten sonraki günlerde beynelmilel ticaretin finansmanının daha ziyade akreditife dayanması hâdisesini tabii görmek lâzımdır. Harpten sonra satıcılar ile alıcılar arasındaki eski rabitalar inkıtaa uğramış ve satıcı piyasalarında hükümran olan şartlar onlara kendileri için avantajlı olan tediye usulleri üzerinde ısrar etmek fırsatını vermiştir ki, bu da tabiiyetle vesikalı kredi şeklidir. Buna göre, muhtelif memleketlerdeki satıcılar ile alıcılar arasındaki eski normal münasebetlerin ihyası ve satıcı piyasalarının hakimiyetinin sona erdirilmesi suretiyle beynelmilel ticaretin finansmanının sadece akreditif usulüne dayanmaktan kurtarılacak dış ticaretin daha büyük bir kısmının tahsil ve iştirâ senetlerine istinat ettirilmesinin makul olacağı düşünülebilir. Ancak henüz beynelmilel ticaretin finansmanında akreditifin terk edilecek vesikalı senetlerin harpten evvelki mevkiinin iadesine doğru herhangi bir hareketin mevcudiyetine dair bir emare yoktur. Bu da akreditiflerin harpten beri ihraz ettikleri yeni yeni avantajlara ve bilhassa akreditiflerde vesikalı senetlerin aksine kambiyo müsaadesinin peşinen alınmasına atfedilebilir. Muhtemelen bu sebeplerdir ki, bugün akreditifler beynelmilel ticaretin finansmanı sahasında düne nazaran daha hakim bir mevki işgal etmektedirler.

Turhan TUMAY

Bu yazının hazırlanmasında aşağıdaki eserlerden faydalanılmıştır :

Elementary Banking : H.P. Sheldon.

The Practice and Law of Banking : H. P. Sheldon.

General Financial Knowledge : Taylor and Lawton.

The Finance of Foreign Trade : H. J. Withridge, M. C.

Belçikada Tevdiat Şekilleri

Yazan : Rahmi ULUDAĞLI

Memleketimizdeki bankaların tevdiat muameleleriyle mukayese etmek ve bir fikir edinmek maksadiyle Belçika'nın belli başlı bankalarından Bank dö Brüksel'in Banque de Bruxelles) tevdiat muameleleri hakkında kısaca malûmat vermeyi faydalı bulmaktayız.

Devlet Hesapları Hakkında Umumî Hükümler :

Herhangi bir müşteri bankada tevdiat hesabı açdırmak istediği zaman evvela kendisinden büyük hüviyet kartı (Cart d'indentité) istenir. Eğer hüviyet kartı ibraz edemezse kendisine hesap açılmaz. Bahsı geçen hüviyet kartı resmi ve selâhiyetli makamlar tarafından tasdikli olarak yerli ve yabancı halka verilir. Bu kartta sahibinin işi gücü, medeni hali, ikametgâhı gösterilmekte ve ayrıca fotoğrafı ilhak olunarak imza örneği de bulunmaktadır. Her Müşteri bu kart sayesinde hüviyetini kolayca isbat etmekte ve ayrıca hüviyet tasdiki gibi bir külfet tahmil edilmemekte ve ayrıca hüviyet tasdiki gibi bir külfet tahmil edilmemektedir.

Memleketimizde bilhassa banka muamelelerinde çok güçlük çekilen hüviyet ve imza tasdikleri meselesinde böyle bir kartın bizde de ihdas ve tatbikinin çok faydalı ve pratik neticeler vereceği ümit edilmektedir. Belçika'da bir kaç ay gibi muvakkat veya daimi kalacak yabancılardan da böyle bir hüviyet kartı aranır. Eğer bir yabancı hüviyet kartı ibraz edemezse pasaportu olsa da kendisine hesap açılmaz. Kendisine hesap açılacak müşterinin hüviyeti bir sıra numarası altında tevdiat müracaat defterine yazılır. Hesap kartı doldurulur. İmza kartonu alınır. Küçükler ve vesayet altında bulunanlar için vasi, veli veya vekilinin imzası alınır. Reşit olmayanlar doğrudan doğruya kendi namları

na hesap açtıramazlar. Belçika'da yirmibir yaşını doldurmamayanlar reşit sayılmazlar ve bu yaşdan küçük olanlara kendi namlarına hesap açılmaz.

Evli kadınlar, kocalarının yazılı müsadesesi olmadan hiç bir bankada hesap açtırmazlar. Ancak kocasının yazılı izni istihsal edildikten ve bankaya ibraz edildikten sonra evli bir kadın bankada kendi namlına tevdiat hesabı açtırabilir.

Hesapların nev'ine ve şekline göre birer sıra numarası verilir. Tevdiat hesapları için yardımcı defter usulu kaldırılmış yerine tevdiat ve istirdatları ve hesap bakiyesini gösteren günlük müşteri hesap föyleri kullanılır. Muamele gören bu föylerden bir nüshası ekstra dökont mahiyetinde muameleyi takip eden günlerde müşterilere verilir. Müşteriler her günkü muamelesini ve hesap bakiyesini bu föylerden takip eder. Eğer bir yanlışlık görürse 30 gün içinde bankaya müracaat ederek izahat ister. Deniz aşırı yerler için daha uzun bir zaman icap ederse bu müddet uzatılır. Talep vaki olmadıkça banka ayrıca hususî mektuplarla müşterisini teyit etmez.

İkramiyeli tevdiat usulü yoktur. Tevdiata yalnız faiz verilir. Bankada tasarruf hesabı namı altında tevdiat hesabı yoktur. Küçük tasarruf hesapları posta tasarruf sandıklarında toplanır. Posta tasarruf sandıklarında açılan bu hesaplar faizsizdir. Halkın vergi işlerini ve diğer tediye hizmetlerini posta tasarruf sandıkları ifa eder.

Banka, müşterilerinin isteğine göre Belçika parası veyahut ecnebi parasiyle vadesiz, vadeli, ihbarsız ve ihbarlı tevdiat hesapları açar. Tevdiat hesapları için bankaca kanunî karşılık ayırmak mecburiyeti vardır. Tevdiat hesapları için verile-

cek faizler bankanın bulunduğu bölgelerde müşterilere mektup, gazete, ilân ve afişlerle bildirilir.

Bu faizler kanunen tayin edilen hadleri geçmez. Bankalar vaziyetlerine göre kanuni hadler dahilinde faizleri indirme ve artırma selâhiyetini haizdir.

Müşteriler, bir ajans veya Şubede veya muhtelif Şube ve Ajanslarda mütelevvi tevdiat hesapları açtırabilir. Bu hesaplar bir cari hesap gibi nazarı itibare alınır. Banka, istediği zaman mudie yapacağı bir ihbar üzerine müşterinin bir hesabına istediği miktarda münakale yapmak selâhiyetini haizdir. Bunlar alacaklı, borçlu veya ecnebi parası hesabı da olabilir. Ecnebi parası hesapları o günkü cari kur üzerinden muameleye tabi tutulur.

Harp halinde, topraklarının işgalinde, düşmanlar tarafından gayri kanunî bir istirdat yapılmasında, bankanın iktidarı haricinde cereyan eden bu hallerden dolayı, husule gelen zarar ve ziyandan banka müşteriye karşı tazminle mükellef tutulmaz. Bu gibi hallerin haricinde, banka mevcut nisbetinde mudilerin taleplerini her zaman is'af eder. Bütün mudiler istedikleri zaman hesaplarını kapatmak ve paralarını istirdat etmek selâhiyetlerini haizdirler.

Vadesiz ve ihbarlı tevdiat hesaplarına her yıl sonu 31 Aralıkta faizleri tahakkuk ettirilir ve hesaplarına geçirilir. Vadedi tevdiat veya onbeş günlük hesapların açılışında müteri ile yapılan anlaşmaya göre, asgari açılış haddi dahilinde kalan bakiyeleri faize tabi değildir. Eğer ihbarlı hesaplardaki hesap bakiyeleri asgari kabul haddinden aşağı düşerse bunlar vadesiz ihbarsız bir hesaba nakledilir.

İstediği takdirde tevdiat hesaplarında kullanılmak üzere mudilere çek karnesi verilir. Ekseriyetle vadesiz hesaplardan istirdatlar çeklerle yapılmaktadır. Belçika dahilinde ikamet eden müşterilere verilen çek karnelerinin damga pulu ve diğer masrafları evvelden müşteriden alınır ve çekler pullu olarak verilir. Ecnebi memleketlerde bulunanların çekleri pul yapıştırılmadan verilir. Çeklerin mudiler tarafından iyi muhafaza edilmesi şarttır.

mının ziyandan mes'uldür. Aksihalde bu Mudi bu çeklerin yapraklarının ve tamaçek karnesinden koparılmış bir yaprak muhteviyatı mudiin imzası taklit edilerek, banka tarafından ödendiğinde banka mes'uliyet kabul etmez. Mudiin bu riski göze alması icap etmektedir.

Banka, kasadan ödenen her çek muamelesinde, çek muhteviyatını müşterinin zimmetine geçirmek hakkını haizdir. Eğer hesap mevcudu müsait ise banka ibraz edilen çek muhteviyatını banka ödemek mecburiyetindedir. Hesap vaziyeti müsait değilse bu çek muhteviyatı ödenmez. Çek bedelinin ödenmesi için hesaba çek muhteviyatı kadar paranın yatırılması müşteriye bildirilir. Para yatırıldığı takdirde çek muhteviyatı ödenir.

Çekle yapılan tediyelerde, eğer istirdat ihbara tabi değilse, çekin tanzim edildiği tarihten bir gün evvelki iş günü eğer istirdat ihbara tabi ise ihbarın alındığı tarihten bir gün evvelki iş günü veya paranın çekilmesi için tesbit edilen tarihten evvelki iş günü valör olarak kabul edilir.

Umumiyetle tevdiat, paranın, hesabın bulunduğu bankaya, yatırıldığı günü takibeden iş gününden itibaren faize tabi tutulur. Eğer para diğer Şube veya ajanslara yatırılmış ise daha ertesi iş günü faiz başlangıcı olarak kabul edilir. Aynı mahalde hesaptan yapılan istirdatlarda valör günü, paranın çekildiği tarihten bir gün evvelki iş günüdür.

TEVDİAT NEVİLERİ

Vadesiz Tevdiat Hesabı (Compte à vue)

Hiç bir vadeye tabi olmadan müşterinin istediği zaman alması mümkün olan bu nev'i tevdiat daha fazla esnaf ve tüccar tevdiatı mahiyetinde görülmektedir. İstirdatlar ekseriyetle çekle yapılır. % 0,50 nisbetinde faiz verilir. Hesabın açıldığı şube veya ajansa paranın yatırıldığı günü takibeden iş gününden itibaren faize tabi tutulur.

250.000 frankdan 500.000 franka kadar çekilecek meblâğ bir gün, bundan fazla miktarlarda çekilecek paralar da iki gün ihbara tabidir. Eğer istirdat bir ajans veya bürodan yapıyorsa, bu hadlere ba-

kılmaksızın paranın ehemmiyetine, ajans ve büronun durumuna göre bir günlük bir ihbar istemek hakkını banka muhafaza eder. Eğer müşteri 250.000 frankdan fazla çekeceği parayı üç gün evvel bankaya haber verirse valör bir gün evvele alınır. 5000 frankdan fazla mevduat faize tabi tutulur. Bundan aşağı olan bakiye faize tabi değildir.

15 gün veya daha fazla ihbarlı tevdiat hesabı

(Compte à préavis)

Bu hesabın işlenmesi vadesiz tevdiat hesabına benzemekte ve her zaman tevdiat ve istirdat yapmak mümkün görülmekte ise de her istirdat için muayyen bir ihbar müddeti dahilinde bankayı bir mektupla haberdar etmek lâzımdır. İhbar müddeti hitamında, çekileceği bildirilen meblaâ istirdat edilmezse bu meblâğ ihbarsız bir hesap mahiyetinde emre hazır tutulur. İstirdat edileceği muayyen gün evvel bankaya ihbar edilen meblâğın faizinden indirme yapılmaz. Bu hesapta ihbar müddetine göre faiz nisbeti değişmektedir. 1952 yılında tatbik edilen faiz nisbetleri aşağıda gösterilmiştir.

Faiz	Nisbet	İhbar müddeti
% 0,85		15 gün ihbarlı tevdiat (5000 frankdan az mevduata faiz verilmez)
% 1,25		1 Ay ihbarlı tevdiat
% 1,60	3 "	" "
% 2	6 "	" "
% 2,50	12 "	" "

Onbeş günlük tevdiat hesabı : (Compte de Quinzaine)

Bu hesaba yatırılan paraların valör tarihleri her ayın onbeşinci veya sonuncu iş günü olarak kabul edilir. Bu hesaptan yapılacak istirdatlar da her ayın onbeşinci ve sonuncu gününü takibeden iş günü yapılmaktadır. Gerek tevdiatlar ve gerek istirdatlar ayın 15 nci veya sonuncu günlerinde yapıldığından bu hesaba onbeş günlük hesap adı verilmiştir.

Bu hesaptan yapılacak istirdatlar ihbara tabi tutulur. Çekileceği hakkında bir ihbar olmadıkça para aynı hesapta kalır. Yıllonlarında tahakkuk ettirilecek faizler, mudie haber verilerek, her senenin sonuncu günü 31 Aralıkta, ihbarsız vadesiz bir hesaba nakledilir.

Bu hesaba ilk defa yapılacak tevdiat asgari (10.000) Belçika frankıdır. Bundan sonraki tevdiat ve istirdatlar (1000) frankdan aşağı olmamak şartıyla binin ezafı şeklinde 1000, 2000, 3000 gibi yuvarlak miktarlarda olur. Evvelce bir anlaşma mevcut değilse bu hesabın azami tevdiat miktarı bir milyon Belçika frankını geçmez. Bu hesaba senevi % 0, 85 nisbetinde faiz verilir.

Vadeli Tevdiat Hesabı : (Compte à terme fixe)

Banka tarafından bir aydan başlamak suretiyle 3, 6, 12, 18, 24, 30 ve 36 aylık vadeli tevdiat kabul edilir. İlk defa bu hesaba yatırılacak para miktarı asgari 10.000 Belçika frankıdır. Bundan sonra aynı hesaba yatırılacak paralar yuvarlak miktarda 1000 frank ve bunun ezafı nisbetlerinde olur. Eğer evvelce bir anlaşma yoksa azami miktar bir milyon Belçika frankını geçmez.

Bankaya yazılı bir talimat verilmezse, vadesini geçen bu hesaplar, aynı şartlarla, aynı değerinde, devri olarak aynı müddetle yenilenmiş olur. Faizleri vadesinde, mudilere haber verilerek, vadesiz bir hesaba nakledilir.

Vadeli hesap için mudie yatırdığı paraya karşılık bir bono verilir ve bir hesap açılır. Bu hesaba diğer zamanlarda da başka miktarlarda ayrıca para yatırılmak mümkündür. Bu paralar için de ayrı birer bono verilmektedir. Yalnız paraların vade tarihleri ilk yatırılan paranın vadesinin aynı olur. Tevdiat benoları name muharrerdir. Bonoya paranın miktarı, vadesi, mudinin adı ve adresi, sıra numarası ve faiz nisbeti yazılır. Çift nüshalıdır. Bir nüshası bankada kalır. Bir nüshası mudie verilir.

Vadeli hesaba yatırılan paraların yatırıldığı günün ertesi iş günü başlar. Fakat vadeler mutlaka ayın onbeşine veya son gününe getirilir. Eğer vade günü bir tatil veya bayrama tesadüf ederse bunu takibeden iş günü meblâğ iade edilir.

Meselâ; 17 Ocakta bir sene vade ile 20.000 frank yatırılmış olsa bunun faize esas valörlü 18 Ocak olduğu halde vadesi ertesi yılın Ocak ayının son günü olarak tesbit edilir. İlk muameleden sonra aynı şahıs hesabına yatırılacak vadeli paraların vadeleri de ilk muamele vadesine göre tesbit olunur. Eğer para ayın 15 inden evvel yatırılmış ise, vadesi müteakip yılın aynı ayının 15 nci gününe getirilir. Şu du-

ruma göre muamele aynı biri ile 15 nci günü arasında olursa vadesi ayın 15 nci günü ve ayın 15 nci günü ile ay sonu arasında olursa ayın son günü vade olarak kabul edilir. Faiz vadeye göre verilir. Gün küsuratı faize tabi değildir.

Bu nev'i tevdiatın nev'ilerine göre faiz nisbetleri değişiktir. 1952 yılında tatbik edilen faiz nisbetleri aşağıya yazılmıştır.

Banka bazı meslekî teşekküllere 2, 2,5 ve 3 sene vadeli tevdiat hesabı açmakta ve bunlara verilen faiz nisbeti diğer vadeli tevdiat faizlerinden yüksek tutulmaktadır. Tevdiat muamelesi vadeli tevdiatın aynıdır.

Vadeli Tevdiatın Faizleri

Faiz Nisbeti	Vade Müddeti
% 1,10	Bir ay vadeli
% 1,40	3 " "
% 1,75	6 " "
% 2,25	12 " "
% 2,50	18 " "
% 2,75	24 " "
% 3,25	30 " "
% 3,50	36 " "

Onbeş günlük veya vadeli tevdiat hesaplarındaki bakiyeler 10.000 frankdan aşağı düşüğü zaman derhal vadesiz tevdiat hesabına nakledilir ve bu meblâğa faiz verilmez.

Cüzdanlı Tevdiat : (Livret de dépôt)

(Livret de dépôt) tevdiat cüzdanı manasına gelmekte ise de, burada cüzdanlı yapılan ayrı bir tevdiat şeklini göstermektedir. Çek kullanmayan ve cüzdan talebinde bulunan mudilere cüzdan verilmek suretiyle bir hesap açılır. Bu hesabın açılması için asgari 100 frank gibi yuvarlak miktarlar üzerinden tevdiat yapılır. Küsurlu tevdiat yapılmaz. Bankaya yatırılacak paralar, (Vignette Versement) denilen pul büyüklüğündeki 100 , 500, 1000, 5000, 10.000 liralık, banka selâhiyetlerinin imzasını havi, para yatırma etiketle-

Meslekî vadeli Tevdiat Faizleri

Faiz Nisbeti	Vade Müddeti
% 3,10	2 Yıl vadeli
% 3,65	2,5 " "
% 4	3 " "

rinin cüzdan yapıştirılmasıyla cüzdana geçirilir. Ayrıca Parayı alan şube ve ajansın selâhiyettar memuruna imza ettirilmez. Bu etiket parayı alan Vezneci tarafından cüzdana yapıştirılır. İstirdatlar cüzdana el ile yazılır. Parayı tediye eden Vezneci tarafından imza edilir. Mudie imzalatılmak üzere ayrıca tediye fişi tanzim edilir. Her muameleden sonra müşterinin tevdiat bakiyesi cüzdana alt alta işaret edilir. Her tediyede bir franklık damğa pulu da cüzdana yapıştirılır. Eğer çekilen para 100.000 frank kadar ise yalnız Veznecinin imzası kâfidir. Bundan fazla miktardaki tediyelerde ikinci bir imzanın (mühür ve ya şef) bulunması lâzımdır.

Mudie bu muamele için ayrıca günlük ekstra dökont verilmez. Elindeki cüzdan hesap vaziyetini göstermektedir.

Bu hesaptan 15 gün zarfında azami

5000 franktan fazla çekilmez. eğer daha evvel çekilecek miktar bankaya haber verilirse bu miktardan fazla da istirdat etmek mümkün olur.

Bu hesaba yapılacak tevdiat ve istirdatlarda valör tarihi, 15 günlük hesaplarda olduğu gibi ayın 15 ve 30 uncu günleri kabul edilir. Tevdiat ve tediyelerin bu günlerde yapılmasına dikkat edilir. Eğer bu günlerden evvel, ara günlerde tevdiat ve istirdat yapılacak olursa valörleri bu günlere icra edilir.

Meselâ : 8 Kasım tarihinde 1000 frank yatırılırsa bu tevdiatın valörü 15 Kasım ve 22 Kasımda yatırılırsa valörü 30 Kasım tarihi olur. Eğer ayın 14 üncü ve 29 uncu günleri para yatırılırsa valörleri bir gün sonraki iş günleri olur. Bu hesaptan 8 Kasımda 1000 frank çekilse bunun valörü 31 Ekim tarihine indirilir. 22 Kasımda 1000 frank çekilse bunun valörü de 15 Kasım tarihine icra edilir.

Bu hesapta 200.000 franka kadar %2 ve 200.000 franktan fazla mevduat için % 1,50 nisbetinde faiz verilir.

HESAP KARNESİ : (Carnet de Compte)

Hesap Karnesi tevdiat karşılığında mudilere verilen bir nev'i cüzdan ise de, bu da ayrı bir hesap sistemini teşkil etmektedir. bu karneye mudilerin yatırdıkları ve çektikleri paralar, alt alta, tevdiatı ilâve ve istirdatları çıkarma suretiyle el ile yazılır. her muamelede hesap mevcudu gösterilir. Bu karne banka selâhiyattarları tarafından imzalanmaz. Hesap karnesi alan mudi istediği miktarda para çekebilir. Muayyen bir hadle tahdit edilmemiştir.

Asgari yatırılacak miktar 100 Bleçika frankıdır.

Bu hesabın valörü ay sonlarından hesap edilir. Bir ay zarfında yatırılan paraların valörü o ayın son günü olur. Bir ay zarfında çekilen paraların valörü de bir evvelki ayın son günü olarak kabul edilir.

Meselâ : 3 Martta 1000 frank yatırılırsa bunun faiz başlangıç tarihi 31 Mart olacaktır. Eğer 15 Martta 500 frank çekilse bunun valörü de Şubat sonu olarak kabul edilecek ve 15 günlük faizi düşülecektir.

Bu hesapta 200.000 franka kadar % 1,20 ve 200.000 franktan fazlası için de % 0,75 nisbetinde faiz verilir.

Etibank, Türk Ticaret Ve İş Bankaları ile Milli Reasürans Şirketinin Kurduğu

Ankara Sigorta Şti.

Bütün Sigortalarınızı âzami Emniyet ve Sür'atle Yapar.

Sermaye Ve İhtiyatları : 5.000.000 T. L. İş Merkezi İstanbul

Telefon : Santral : 24815
: Müdür : 29603

Teleg. ANTAS
İSTANBUL

İstanbul Sigorta Şti. — İ
Sermaye ve İhtiyatları : 5.000.000 T. L.

Nakit karşılıkları ve umumî seyyaliyet nisbetlerinin İsviçre Bankalarında hesap şekli

Yazan : Memduh GÜPGÜOĞLU

İsviçre Bankalarında nakit karşılıkları ve umumî seyyaliyet nisbetlerinin hesap ve tesbit şekli üzerinde evvel emirde bu husustaki mevzuat müessir olmaktadır.

Bankalar ve Tasarruf Sandıkları hakkındaki Kanuna göre Bankalar :

A) Bir taraftan öz kaynakları ile alelümum taahhütleri arasında,

B) Bir taraftan da nakit mevduatları ve aktifdeki kolayca paraya çevrilebilen kıymetleri yekûnu ile kısa vâdeli tahhütleri arasında, muayyen nispetler muhafaza etmeğe mecbur tutulmuşlardır.

Bu kanunun tatbikatına dair Nizamname de normal hallerde messesenin faaliyet nev'i ve mahiyeti nazara almarak riayet edilecek kaideleri tesbit ve «nakit mevduatları = disponibilités», «kolayca nakde çevrilebilecek aktif» ve «kısa vadeli taahhütler» tabirlerini tarif ve muhtevalarını tayin etmiştir.

Hususî hallerde «Federal Bankalar Komisyonu» bu kaideler dışında çıkılmasına müsaade edebilecektir. Mevduat kabul etmeyen küçük bankalar için öz kaynakları ile taakkütlerinin mecmuu arasında bir nispet muhafazası mecburiyeti yoktur.

A. — Öz kaynakların alelümum taahhütlere nisbeti :

Evvelâ tâbirlerin muhtevalarını tespit edelim.

1. — Öz kaynaklar şunlardır :

a) Ödenmiş sermaye;

b) Hissedarların ödenmemiş kısım için yazılı taahhütleri olmak şartile ödenmemiş sermayenin % 50 si ;

c) Kayıtsız şartsız ödemeye dair bir mukavele olmak şartile bir «commune» tarafından garantili miktarlar (bu husus bilâsa kanton bankaları için mevzuubahistir) ;

d) Bankanın kollektif veya komandit şirket olması halinde gayri mahdut mes'uliyetli hissedarlar tarafından teminat maksadile kayıtsız şartsız yapılmış mevduat;

e) Bilânçoda gözüken yedek akçeler (aktifteki şüpheli kıymetlere karşılık olmamak veya vergi, hariç ve inşaat, tekaüdiye, sigorta fonları gibi hususî gayelere tahsis edilmiş olmak şartile) ;

f) Bir evvelki hesap senesi aktifinden devredilen bakiye (bakiye pasifse öz kaynaklardan tenzil etmek lâzımdır).

2. — Tatbikatta sermaye, yedek akçeler, bir evvelki hesap yılı bakiyesi müstesnâ olmak üzere bilânçoda passifde gözüken bütün kalemler «taahhüt» olarak kabul edilmekte ve vâdesi gelmiş fakat henüz ödenmemiş masraflar, kefaletler, avaller ve passifte nâzım hesaplarda günün birinde Banka için borç olabilecek sair kalemler de ihtiyaten taahhütler yekûnuna ilâve edilmektedir. Aynı bankanın muhtelif şubelerinin birbirinden alacağı üçüncü bir şahsa karşı olmadığından taahhüt sayılmamakta, fakat her şube kendi dahilî seyyaliyet nisbetini hesaplarken bunu da taahhütlerine ithal etmektedir.

Aranan nispetler şunlardır :

Öz kaynaklar en aşağı ;

a) Konton Bankalarında tahhütlerin % 5 i ;

b) Gayri mahdut ve müşterek mes'uliyetli kooperatif şirketlerde keza tahhütlerin % 5 i ;

c) Diğer bankalarda, İsviçre'de kâin bir gayri menkul refni ile teminatlî alacaklara karşılık girişilmiş taahhütlerin % 5 i ve diğer taahhütlerin % 10 u miktarında olmak lâzımdır.

Federal Bankalar Komisyonu hususî hallerde şartlı veya şartsız olarak yukarıda tespit edilmiş hadler dışına çıkılmasına müsaade edebilir.

B. — Nakit mevcutları, kolayca paraya çevrilebilen kıymetler ve kısa vâdeli taahhütler arasındaki nispetler :

Burada da evvelâ tâbirlerin tarifini yapalım.

1. — Nakit mevcutları (disponibilités) kasada mevcut para ile Merkez Bankasında (Banque Nationale) ve posta çeki hesabındaki mevcutların yekûnudur.

2. — Şunlar da kolayca paraya çevrilebilen kıymetler olarak kabul edilmektedir :

a) Merkez Bankası tarafından iskontoya kabul edilen senet, Hazine bonoları ve tahvilât (İsviçre'de Hazine bonolarının ve itfasına üç ay kalmış obligasyonların iskontosu mümkündür) ;

b) Merkez Bankası tarafından refin olarak kabul edilen tahvilât, Hazine bonoları ve senedat ;

c) Bankalardaki vâdesiz veya en çok bir ay vâdeli alacaklar ;

d) «Yabancı» keşidecilerin veya muhatapların kabul imzalarını taşıyan ve vâdelerine en çok üç ay kalmış birinci sınıf banka akseptasyonları hazine bonoları ve bunlara müşabih kıymetler ;

e) Röpor muamelâtı için ikraz edilen mebalîğ ile vâdesine en çok bir ay kalmış rehinli avanslar ;

f) Vâdesine en çok bir ay kalmış mevsim kredisi ve vesikalı kredi borçluları ve Merkez Bankası tarafından rehin olarak kabul edilebilen tahvillere mukabil açılmış borçlu cari hesaplar ;

g) Vâdesine en çok bir ay kalmış kuponlar.

Yabancı borçluların taahhütlerini temsil eden aktifdeki kolayca nakde çevrilebilen kıymetler ancak İsviçre'de veya İsviçre parası ile ödenmek veya yabancı para ile yapılması tediyenin İsviçre'ye nakli müemmen olmak şartile kabul edilebilirler.

Yukarıdaki kıymetlerin rehne konularak kredi alınması halinde bu krediden bilfiil kullanılmış olan miktarın aktifdeki kolayca nakde çevrilebilen kıymetler yekûnundan tenzil edilmesi lâzımdır.

3. — Kısa vâdeli taahhütler de şunlardır :

a) Bankalara karşı vâdesiz veya vâdesine en çok bir ay kalmış taahhütler ;

b) Vâdesiz alacaklı tevdiat ve diğer alacaklı hesaplar ;

3) Henüz tediyesi için ibraz edilmemiş çekler ve kısa vâdeli borçlar ;

d) Vâdesine en çok bir ay kalmış vâdeli alacaklar ;

e) Küçük cari hesapların bir ay zarfında ödenmesi için sahipleri tarafından ihbar edilmiş kısımları ;

f) Küçük cari hesapların tediyesi için ihbar edilmemiş kısmının % 15 i ;

g) Bir ay içinde ödenmesi icab eden Bankanın kendine ait «obligation de caisse» lerile «bon de caisse» leri ;

h) Vâdesine bir ay kalmış poliçe ve akseptasyonlar ;

i) Röpor muamelelerinden mütevellit taahhütler.

Aktifdeki kolayca nakde çevrilebilen kıymetlerin rehinden mütevellit borçlar kısa vâdeli taahhütler yekûnundan tenzil edilebilir.

Bunlar arasında bulunması lâzım gelen nispetler de aşağıda gösterilmektedir.

Nakit mevcutları en aşağı :

— Alelûmum taahhütler mecmuunun % 15 ine kadar kısa vâdeli taahhütlerin % 2 1/2 si,

— Taahhütler mecmuunun % 15 i ile % 20 si arasındaki miktarlar için kısa vâdeli taahhütlerin % 3 ü,

— Taahhütler mecmuunun % 20 si ile % 25 i arasındaki miktarlar için kısa vâdeli taahhütlerin % 4 ü,

— Taahhütler mecmuunun % 25 inden yukarısı için kısa vâdeli taahhütlerin % 5 i nispetinde olmak lâzımdır.

Aktifdeki kolayca paraya çevrilebilen kıymetlerle nakit mevcutları (disponibilités) yekûnu da en aşağı :

— Alelûmum taahhütler mecmuunun % 15 ine kadar - kısa vâdeli taahhütlerin % 25 i,

— Taahhütler mecmuunun % 15 i ile % 20 si arasındaki miktarlar için kısa vâdeli taahhütlerin % 30 u,

— Taahhütler mecmuunun % 20 si ile % 25 i arasındaki miktarlar için kısa vâdeli taahhütlerin % 40 ı,

— Taahhütler mecmuunun % 25 inden yukarısı için kısa vâdeli taahhütlerin % 50 si nispetinde olmak lâzımdır.

Senelik hesaplarını yaparken bütün bankalar Nizamnameye ekli ve yukarıdaki hususları tebarüz ettiren bir formüle uygun olarak bir umumi seyyaliyet vaziyeti yapmağa, bilânço yekûnu 20 milyon frank ve daha yukarı olan bankalar ilâveten altı aylık bilânçolarını tanzim ederken de bir umumi seyyaliyet vaziyeti çıkarmağa mecburdurlar.

«Société de Banque Suisse» teki tatbikatta bu hususta daha ileri gidilerek her üç ayda bir her şube tarafından umumi seyyaliyet vaziyeti çıkarılmaktadır. Bu da alâkâh bütün servislerin bu hususta lâzım olan rakkamları her üç aylık devreler sonunda muhasebeye bildirmeleri ve orasının bunlar yardımı ile bir cetvel hazırlanması suretile yapılmaktadır. Esasen her şube hemen her bakımdan çok geniş muhtariyeti haiz olduğu, bankanın sermayesi

de şubeler arasında taksim edildiği, her şube müstakillen kendi bilânçosunu yapabildiği için bu husus kolayca mümkün olmaktadır.

* *

Yukarıdaki izahatan anlaşılacağı üzere, İsviçre'de kanun vazı bankaları nakit karşılıkları ve umumi seyyaliyet nispetlerinin hesabında bir taraftan öz kaynaklarla alelûmum tahhütler arasında, bir taraftan nakit mevcutları ile alelûmum taahhütler ve kısa vâdeli taahhütler arasında, bir taraftan da aktifdeki kolayca paraya çevrilebilen kıymetler ve nakit mevcutları yekûnu ile alelûmum taahhütler ve kısa vâdeli taahhütler arasında muayyen nispetler muhafazasına mecbur tutmak suretile bu mevzuda üç taraflı bir kontrol tesis etmiş bulunmaktadır.

Yine bu izahattan anlaşılacağı üzere yerli bankalar nezdindeki mevcutlar kasa mevcutlarına ilâve edilemeyip aktifde kolayca nakde çevrilebilen kıymetler meyanında kabul olunmaktadır. Yabancı bankalar nezdindeki mevcutlar da İsviçre'de veya İsviçre frangi ile ödenmek veya bu mebalîğin İsviçre'ye nakli müemmen olmak şartile yine aktifde kolayca nakde çevrilebilen kıymetler arasında sayılmaktadır.

Diğer taraftan, aktifdeki ne gibi kıymetlerin kolayca paraya çevrilebilen kıymetler olarak kabul edilebileceği birer birer tayin ve tespit edilmiş, bu hususta kolayca paraya çevrilme imkânı kadar da vâdenin kısılgı (ekseriya en çok bir ay) aynı derecede mühim bir unsur olarak kabul edilmiştir.

Kolayca paraya çevrilebilen kıymetlerin tayininde oldukça geniş ve müsamaçalı hareket edilmiş, aktifde belli başlı karşılıksız kredi, Hazine bonoları ve tahvilâtan gayri teminat, ipotekli plâsmanlar ve gayri menkullerle menkuller dışındaki bütün mevcutlar şu üç umumi şartın yerine getirilmesi kaydı ile kolayca nakde çevrilebilen kıymetler olarak kabul edilmiştir :

A) Bir çokları için en çok bir ay vâdeli olmak;

b) Yabancı borçlulara ait kıymetlerin İsviçre'de veya İsviçre frangı ile ödenmesinin ve yahut yabancı para olarak yapılan tediyatın İsviçre'ye transferinin mümkün olması;

c) Bu kıymetlerin terhini suretile kredi alınması halinde bu krediden fiilen kullanılan miktarın bunlar yekûnundan tenzil edilmesi.

Bilhassa vâdesine bir ay kalmış vesikalı kredi ve mevsim kredisinin de bu meydana kabul edilmesi bu mevzuda dikkate değer ve ileri bir görüş addedilebilir. Mevsim kredisi normal olarak muayyen bir malın mübayaası şartile verildiği için, ticari senetler için olduğu gibi, elde emtia olarak bir teminat mevcuttur diye düşünülmemektedir.

Tatbikatta umumî seyyaliyet nispetinin hesabında, iskonto veya avansa kabul edilmek için Merkez Bankası tarafından aranan şartları haiz bütün senedat, tahvilât ve Hazine bonoları hiç bir kredi veya avans limiti ile tahdit edilmeksizin

kolayca paraya çevrilebilir kıymetler olarak kabul edilmektedirler. Gerek Bankalar Kanununun tatbikatına dair Nizamnamede ve gerek Merkez Bankasının iskonto ve avans talimatnamelerinde bu muameleler için bir limitten bahis yoktur.

Yalnız bu mevzuda şöyle bir tahdit vardır: Bu kıymetlerin terhini suretile kredi temin edilmesi halinde bu krediden fiilen kullanılan miktarın ya aktifdeki bu kıymetler yekûnundan tenzil edilmesi veya bu yapılmadığı takdirde passifte kısa vâdeli tahhüt olarak gösterilmesi lâzımdır.

Bütün bunlara ilâveten şunu da tebarüz ettirelim ki: Société de Banque Suisse, Union des Banques Suisses, Crédit Suisse ve Banque Populaire Suisse gibi büyük İsviçre Bankalarının bilançoları hâli hazırda Kanunun istediğinden bir kaç misli fazla olmak üzere gayet bariz seyyaliyet irae etmekte ve bu husus her yıl bilanço raporlarında belirtilmektedir.

HALKIN, ESNAFIN, SANATKARLARIN VE
KOOPERATİFCİLERİN ÖZ BANKASI

Ankara Halk Sandığı

T. A. Ş.

Sermayesi

1.000.000. — Lira

İhtiyat ve Karşılıkları

689.856. — «

İkramiyelerinde isabet nisbeti en yüksek Bankadır.
Yalnız 50 lira mevduatla yüzlerce altın veya binlerce lira
Kazanabilirsiniz.

Modern Çelik Kasalarımızı da Görünüz

Anafartalar Caddesi
Telefon : 11611 — 13605

Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Zirai Kredi Müesseseleri

Yazan : Ali Şakir AĞANOĞLU

Amerika Birleşik Devletlerinde, devlet elile kurulmuş ve halen faaliyette bulunan dört çeşit zirai kredi müessesesi vardır. Bunlar :

- 1 — Federal Arazi Bankaları,
- 2 — Federal Mutavassıt Kredi Bankaları,
- 3 — İstihsal Kredisi Korporasyonları,
- 4 — Kooperatifler Bankaları' dır.

Bu müesseseler her ne kadar ayrı ayrı maksatlar için kurulmuş iseler de aralarında sıkı bir işbirliği vardır. Temin ettikleri krediler birbirini tamamlayıcı mahiyettedir. Kredi programları hazırlanırken bölgelerin hususiyetleri ve umumî ihtiyaçları gözönünde tutulmaktadır.

1 — Federal Arazi Bankaları : (The Federal Land Banks)

1916 danberi faaliyette bulunan Arazi Bankaları, devlet kredi müesseselerinin en eskisidir. O sene çıkarılmış olan Zirai Kredi Kanununa göre Amerika Birleşik Devletleri oniki zirai kredi bölgesine ayrılmış, ve her bölgenin merkezî bir şehrinde bir banka kurulmuştu. Bu 12 banka, faaliyette buldukları bölgelerin çiftçilerine ve yeniden arazi edinme, mevcut ziraat sahalarını genişletme, sulama veya kurutma tesisatı yapma, tarla ve meraları imar ve ıslah etme, çiftliklerde ev, ambar, ahır vesair binalar inşa etme.. gibi maksatlar için kredi temin etmektedir.

Krediler teminathdır. Gayrimenkuller üzerinde ipotek tesis edilmek suretile açılmaktadır. Bankaların muhamminleri, ziraat arazisi ve çiftlik tesislerinin kıymetlerini takdir ederek bu gayrimenkullerin normal kıymetlerinin % 65 ine kadar bir

kredi tesbit etmektedirler. Krediler fiilen ziraat yapan kimselere açılmaktadır. Şahıs haddi evvelce 50 bin dolar iken 81 inci Kongrenin çıkardığı 433 numaralı kanunla 1950 de 100 bin dolara yükseltilmiştir. Krediler uzun vâdelidir. Vâdeler 5 ilâ 33 sene arasında değişmektedir. Borcun teydiyesi altı aylık taksitlere bağlanmaktadır. Faiz nisbetleri, sermaye piyasasına bağlı olarak, 1917 -1934 devresinde % 5 - %6 arasında tahavvül etmiş; 1934 den sonra % 4 - % 5 arasında düşmüştür. İkinci Dünya Harbinden sonra memlekette umumî sermaye artışlarına müvazi olarak bu uzun vâdeli kredilerin faizlerinde de bir mikdar azalma vâki olmuştur. Halen tatbik olunan faiz nisbeti % 4 ü geçmemektedir.

Federal Arazi Bankalarının faaliyete geçtikleri tarihten 1952 senesine kadar geçen zaman içersinde kredilerin en çok genişlediği sene 1935 yılıdır. 1935 yılı sonunda 644.000 müstakrizin zimmetinde 2 milyar 72 milyon dolar alacak vardı. Kredi hacmi 1936 ve 1937 yıllarında da iki milyanın üstünde kalmış, müteakip senelerde daralmaya başlamıştı. 30 Haziran 1951 tarihinde 300 binden biraz fazla çiftçi üzerinde 979.5 milyon dolar alacak vardı ve bunun % 87.6 nisbetinde büyük kısmını ipotekli alacaklar teşkil ediyordu.

Uzun vâdeli olmakla beraber krediler seyyal bir haldedir. Taksitler muntazaman ödenmekte, bir taraftan eski borçlar kapatılırken öbür taraftan yeni krediler açılmaktadır. 1951 yılında ipotekli gayrimenkulleri satışa çıkarmak suretile tasfiye edilmiş olan alacaklar, borç yekûnunun % 1.1 nisbetinde bir kısmını teşkil ediyordu. Tahsilî teehhura uğramış ala-

caklar % 0.2 ve kanunî takipteki alacaklar ise % 0.1 gibi cüz'î miktarlara inhisar etmekte idi.

Federal Arazi Bankaları bu uzun vâdeli envesmanlar için muhtelif mâlî imkânlardan istifade etmektedirler. Sermaye ve ihtiyatlar şeklinde kendi özel varlıkları mühim bir yekûn tutmaktadır. Ayrıca, her sene geniş ölçüde tahvil ihraç edilmektedir. Faaliyette bulunduğu bölgenin ihtiyacına göre her banka her yıl bir miktar tahvil çıkarmakta ve Federal Ziraî Krediler Dairesinin tavassutu ile bunları kıymet borsalarında satmaktadır. Lüzum ve ihtiyaca göre ticaret bankalarının bir seneyi geçmeyen kısa vâdeli kredilerinden de istifade edilmektedir.

30 Haziran 1951 tarihinde Federal Arazi Bankalarının, vâdeleri 1 Mayıs 1952 ilâ 1 Ekim 1957 arasında değişen dört tertipte cem'an 714.786.000 dolarlık tahvili tedavülde bulunmakta idi. Tahvil hesabı mâlî menabii %67.6 nisbetinde büyük kısmını teşkil etmektedir. Ticaret bankalarından yapılan kısa vâdeli istikrazlar ise umumî mevcudun % 6.8 nisbetinde cüz'î bir kısmını ifade etmektedir. Umumî varlıkları içersinde % 25.6 nisbetinde bir kısmı bankaların özel varlıklarını teşkil etmektedir.

30 Haziran 1951 tarihinde Federal Arazi Bankalarının özel varlıkları şu kısımlardan teşekkül ediyordu :

«Ziraî Borçlanma Birlikleri» nin kuruluş sermayeleri olarak topladıkları ve Arazi Bankalarına yatırdıkları iştirak hisseleri 61.507.783 dolar.
Arazi Bankalarının kanunî ihtiyatları. 99.813.059 dolar,
O tarihe kadar tahakkuk eden ve ihtiyata ayrılan kârlar. 123.952.234 dolar

Yekûn 286.273.074 dolar

Özel varlık içersinde, görüldüğü gibi, ihtiyatlar mühim bir yekûn tutmaktadır. Federal Ziraî Kredi Kanununa göre her banka, itibarî sermayesini tamamlayınca ya kadar safî kârının, % 50 den az olmamak üzere büyük bir kısmını ihtiyata ayırmaktadır. Taahhüt olunan sermaye ta-

mamlandıktan sonra ihtiyata ayrılacak kısım safî kârın % 10 una inhisar ettirilecektir. Zararlar ihtiyatlarla karşılanmakta ve ihtiyatlarda bu yüzden husule gelen azalma müteakip senelerin kârlarına tamamlanmaktadır. Kanunî ihtiyatlar Federal Arazi Bankalarının ana sermayeleri içersinde mühim bir yer işgal etmektedir.

Arazi Bankaları doğrudan doğruya şahıslara kredi açan müesseseler değildir. Kredi muamelelerine aracılık etmek maksadile kurulmuş olan Ziraî Borçlanma Millî Birlikleri (National Farm Loan Association) vasıtasile ikrazat yapmaktadırlar. Ziraî Kredi Kanununa göre, Arazi Bankalarından kredi almak isteyen çiftçiler kendi aralarında bir birlik kurmaya mecbur tutulmuşlardır. Bir nevi «kredi kooperatifi» mahiyetinde bulunan bu birlikler Tarım Bakanlığı Ziraî Krediler Dairesinin tasvibile, ve kanunun tâyin ettiği statüye göre kurulmakta ve adı geçen dairenin mürakabesi altında bulunmaktadırlar.

Bir ziraî borçlanma birliğinin kurulabilmesi için bulunduğu bölgedeki Arazi Bankasından en az 20.000 dolar istikraz edebilecek bir durumda olması lâzımdır. Bunun için de istikraz edebileceği meblâğın % 5 i nisbetinde bir kısmı kadar, yani 1000 dolarlık bir hisse ile Arazi Bankasına iştirak etmesi ve bu hissesini peşinen yatırması icap etmektedir. Diğer taraftan, Ziraî Borçlanma Birliğine dahil olacak her çiftçi de Arazi Bankasından isteyeceği kredinin % 5 i nisbetinde bir kısmı ile birliğe iştirak etmeğe mecbur bulunmaktadır. Birliklerin ortaklarından topladıkları % 5 ler iştirak hissesi olarak Arazi Bankasına yatırılmaktadır. Arazi Bankalarının ana sermayeleri bu iştirak hisselerinden teşekkül etmiş bulunuyor.

Ziraî Borçlanma Millî Birliklerinin kurulmasında müessir olan âmiller arasında çiftçileri kendi aralarında birleştirip topluca hareket ettirmek, kredi işlerini kendilerine idare ettirmek, ve kendi tasarruflarile bir sermaye fonu meydana getirmeye teşvik etmek.. gibi düşünceler yer almaktadır. Birliklerin ortak adedi hakkın-

da hiçbir kayıt konulmamıştır. Yalnız A-
razi Bankasına iştirak edebilmek için en
az 1000 dolarlık bir iştirak hissesini te-
min edecek kadar ortağa sahip olması
gerekmektedir.

Federal Arazi Bankalarının kuruldu-
ğu 1916 yılından itibaren geçen onbeş se-
ne içerisinde 5000 kadar Ziraî Borçlanma
Millî Birliği teşekkül etmişti. Fakat, 1929
- 1933 iktisadi buhranında bunların büyük
bir kısmı dağılmış, bir kısmı da birleşe-
rek malî ve idarî bakımlardan sağlam bün-
yeli yeni teşekküller meydana getirmişler-
dir. Halen 1202 adet Ziraî Borçlanma Mil-
li Birliği faaliyette bulunmaktadır.

Borçlanma birliklerinin kuruluş şekli
ve idare tarzları kooperatiflerinkine benzemektedir. Birliği, ortakların umumî be-
yeti tarafından seçilen bir idare meclisi
idare etmektedir. İhtiyaca göre muhtelif
ihtisas sahiplerinden müteşekkil devamlı
bir memur kadrosu vardır. Krediler, kre-
di komitesinin muvafakataile açılmaktadır.
Hazırlanan ikraz vesaiiki Birliğin bağlı bu-
lunduğu Arazi Bankasına devredilmekte
ve karşılığında bankadan kredi temin edil-
mektedir. Borçlanma Birliği bankaya kar-
şı borcun tediyesini tekeffül etmektedir.
Alacakların tahsil edilememesi halinde sa-
tışa çıkarılacak gayrimenkullerin alacak-
ları karşılamaya yetip yetmemesine göre
bir takım kâr veya zarar farkları husule
gelmektedir. Bu farkları yarı yarıya ka-
tillerin ve hususunda Borçlanma Birlikle-
rinin büyük bir kısmı, kanunun karşılık
mevzuatındaki hükümlerine dayanarak Fe-
deral Arazi Bankaları ile anlaşma yapmış-
tır.

Borcunu tamamen ödemiş olan bir çif-
çi arzu ettiğinde iştirak hissesini
geri alabilmektedir.

Başlangıçta, Federal Arazi Bankala-
rının bir seneye ve daha fazla bir zaman tah-
sili teahhür etmiş alacak taksitleriyle faiz-
lemini karşılayacak bir ihtiyat tesis etme-
ğe mecbur tutulmuştu. Fakat, tesis olu-
şan ihtiyat fonlarının, uzun vâdeli ikraz
yatırımları bu müesseselerde ihtiyaçlara
kıftırlanması tecrübe ile anlaşılmıştır.
Bunun üzerine, 30 Haziran 1938 tarihin-

de uzun vâdeli bir ihtiyat programı ha-
zırlanmıştır. Bu programa göre, banka-
lar, geçirdikleri tecrübelerle istikbal hak-
kındaki tahminlere dayanarak tahsili te-
ehhüre uğrayacak taksitlerle faizlerini,
takibat masraflarını, mütemmim ikrazatı,
ipotekli gayrimenkullerin satış masrafla-
rını, tefevvüz olunacak gayrimenkullerin
satışlarından husule gelmesi muhtemel
zararları, ve kısaca ipotekli ikrazattan so-
ğabilecek her türlü zararları karşılamaya
yetecek kadar geniş ihtiyatlar tesis et-
mektedirler. Her bölgenin ihtiyat fonu o
sahanın hususiyetlerine göre hesap edil-
mektedir. İhtiyat hesapları, Tarım Bakan-
lığı Ziraî Krediler Dairesinin mürakipleri
tarafından tetkik ve kontrol edilmekte-
dir(1).

2 — Federal Mutavassıt Kredi Ban- kaları :

(The Federal Intermediate Kredit
Banks)

1923 de neşredilen Ziraî Krediler Ka-
nunu ile tesis edilmiş olan bu bankaların
da oniki ziraî kredi bölgesinde teşkilâtı
vardır. Ayrıca Vaşington'da bir merkez
bankası bulunmaktadır. Bu müesseselere
«Ziraî Kredilere Tavassut Bankaları» da
denilebilir. Çünkü bunlar doğrudan doğ-
ruya çifçilerle kredi muamelesi yapma-
makta; çeşitli ziraî kredi teşekkülleri ile
diğer malî müesseseler ve sermaye piya-
saları arasında «tavassut» vazifesi gör-
mektedirler.

Arazi Bankalarından farklı olarak ta-
bu müesseseler uzun vâdeli krediler yerli-
ne kısa ve orta vâdeli krediler temin et-
mektedir. Ancak, umumiyetle istihsal fa-
aliyetlerini finanse etmeğe mâtuf bulu-
nan kredilerin vâdeleri bir seneyi geç-
memektedir. Bu itibarla, bu bankaların
ünvanı olarak kullanılan «mutavassıt kre-
di» tâbiri, temin edilen kredilerin vâdesin-
den ziyade bu bankaların çalışma tarzla-
rına izafe edilmektedir. Bunları kredilere
aracılık yapan bir nevi «Ziraî Reeskont»

(1) USDA, «Annual Report of the Farm
Administration, 1950 - 51» Sayfa, 26 - 31.

müesseseleri olarak tavsif etmek doğrudur (2).

1933 yılına kadar Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının finanse ettikleri teşekküller çiftçilere de kredi veren ticaret bankaları, sürü sahiplerine kredi açan şirketler, ve hususi sermayedarlar tarafından kurulmuş ziraî kredi korporasyonları gibi müesseselerden ibaretti. 1933 den sonra, yeniden tesis edilenlerle ziraî kredi müesseseleri genişletilmiş ve ziraî kredi mevzuuna daha fazla alâka gösterilmeğe ve ehemmiyet verilmeğe başlanmıştı. Bu meyanda, Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının kredi hudutları da genişletilerek her türlü ziraî ikraz vesaikini reeskont etmeğe, veya bu vesaike teminat olarak borç vermeğe salâhiyyetlar kılınmışlardır. Halen, ziraî kredi açabilen millî bankalarla eyalet bankaları, hususî bankerler, istihsal kredisi korporasyonları, sürü sahiplerine kredi açan hususî şirketler, tasarruf sandıkları, kooperatifler bankaları, kredi birlikleri, ziraî kooperatifler, istihsal kredisi birlikleri.. gibi kredi müesseseleri her çeşit ziraî ikrazata ait vesaike tevdi etmek suretile Federal Mutavassıt Kredi Bankalarından kredi temin etmektedir. Bu bankalar, Ziraî Krediler Dairesi başkanının tasvibile ziraî kooperatiflere emtia ve mahsul karşılığında veya besi hayvanları üzerine avans da verebilmektedirler.

Mutavassıt Kredi Bankaları kurulup faaliyete geçtikten sonra, 1923 - 1933 devresinde ikrazatın büyük kısmını kooperatiflere yapmışlar; diğer teşekküllerin finansmanı için fazla bir kredi ayıramamışlardır. 1933 den sonra ziraî kooperatifler Kooperatif Bankaları tarafından finanse edilmeğe başlanmışlar, ve Mutavassıt Kredi Bankaları da kredilerini daha fazla diğer kredi teşekkülleri üzerinde teksif edebilmişlerdir.

(2) William G. MURRAY, «Agricultural Finance» sayfa, 275.

USDA, «Annual Report of the Farm Credit States» sayfa, 15.

USDA, «Annual Report of the Farm Credit Administration, 1950 - 51» Sayfa, 17 - 19.

Kooperatifler Bankaları da, diğer kredi teşekkülleri gibi, Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının kredilerinden faydalanmaktadırlar.

1923 den 1951 sonuna kadar bu bankaların muhtelif ziraî kredi teşekküllerine temin etmiş oldukları kredilerin seyri gösteren rakamlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir :

Seneler	Ziraî Kooperatifler	Kooperatif Bankaları	Diğer Kredi teşekkülleri	Yekûn
	(mil. dolar)	(mil. dolar)	(mil. dolar)	(mil dolar)
1923	35.5	—	9.4	44.9
1925	100.2	—	53.1	153.2
1930	109.9	—	109.0	218.9
1935	44.5	9.5	360.1	414.1
1940	4.6	31.8	475.9	512.3
1945	2.7	133.2	737.8	873.7
1951	12.5	133.7	1777.5	1923.7

Mutavassıt Kredi Bankaları, ziraî kredi mevzuunda aracılık vazifesi gören müesseseler olduklarından, çeşitli ziraî kredi teşekküllerine temin ettikleri büyük hacimdaki kredileri kendi bünyeleri dışından ve muhtelif kaynaklardan tedarik etmektedirler. (3)

Menabi temini hususunda müracat edilen usuller :

1 — Ziraî ikraz vesaikini karşılık göstermek suretile teminath bono ihraç etmek;

2 — Federal Reserve Bankalarına (Amerikanın Merkez Bankaları) reeskonta gitmek;

3 — İmar Kredisi Korporasyonundan borç almak;

4 — Diğer bankalardan kredi almak; yollarıdır.

Menabi bulmak hususunda müracaat edilen bu usullerin en mühimmi bono ihraçtır. Bir yıl evvel çıkarılmış olup da itfa edilemeyenlerle yeniden ihraç edilecekler birleştirilerek her yıl yeni bonolar çıkarılmaktadır. 1951 yılında çıkarılan bonoların yekûnu 903.610.000 dolara bağlı olmakta idi. Sene sonunda vadesi gel-

(3) William G. MURRAY, «Agricultural Finance» sayfa, 277.

USDA, «Annual Report of the Farm Credit Administration, 1950 - 51» Sayfa, 17 - 19.

memiş bonolar ise 742.570.000 dolardı. O sene çıkarılan bonolar 3, 5 ve 9 ay gibi kısa vadeli olup vasatı vade sekiz buçuk ayı geçmemiştir. Bonoların vâdeleri ile çeşitli ziraî kredi teşekküllerine yapılan ikrazların vâdeleri arasında sıkı bir münasebet vardır.

Mutavassıt Kredi Bankalarının ihraç ettikleri bonoları hükümet garanti etmemektedir. Fakat, 12 bankanın müstereken taahhüt ettiği ve tekmil aktiflerini karşılık gösterdiği bu bonolar halk için daima sağlam envesmanları teşkil etmekte ve her zaman rağbet görmektedirler.

Bonoların faiz nisbetleri, kısa vâdeli kredilerin faizlerine tâbi olarak değişmektedir. Dokuz ay vâde ile ihraç edilen bonolar için 1950 yılında % 1.40 nisbetinde faiz tatbik edilmiş iken 1951 yılında aynı çeşit bonolar için % 2.25 nisbetinde faiz tesbit edilmiştir.

Bono ihraç ve satış işlerini, Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının Vaşingtonda bulunan Merkez Bankası tedvir etmektedir.

Kredi tedariki hususunda müracaat edilen diğer usuller arasında bankaların birbirlerinden ödünç almaları ve diğer ticaret bankalarına borçlanmaları da mühim bir yer işgal etmektedir. 1951 yılı içerisinde Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının birbirlerinden aldıkları kısa vâdeli borçlar 36.900.000 dolar, ticaret bankalarından temin ettikleri krediler ise 140.400.000 dolar tutmakta idi.

Başlangıçta, Federal Mutavassıt Kredi Bankaları hükümetin temin ettiği sermaye ile kurulmuşlardı. Her bankaya 5 milyon dolar verilmek suretile cem'an 60 milyon dolar tahsis edilmiş; ayrıca, ilk senelerde yapılacak ikrazları kolaylaştırmak maksadile 40 milyon dolarlık bir ihtiyat sermaye tefrik olunmuştu. Devletin temin etmiş olduğu bu 100 milyon dolar muvakkat bir zaman için veriliyor, ve bankaların tedricen bu parayı geri ödemeleri isteniyordu. Senelik kârlarından idare masrafları ve ihtiyatlar ayrıldıktan sonra, geri kalanın en az % 25 inin hazineye yatırılması suretile sermayenin

amorti edilmesi esası kabul edilmişti. İhtihakika bu usul muvaffakiyetle tatbik edilmiş ve senelik kârlarından ayırdıkları kısımlarla Mutavassıt Kredi Bankaları 20 - 25 sene içerisinde sermayelerini tamamen amorti etmişler ve hazineye olan borçlarını ödemişlerdir. 1951 yılı sonunda bu bankaların tamamen kendi varlıkları olarak sermaye ve ihtiyatlarının mecmuu 101.573.769 dolara balığ olmakta idi.

Bugün bu bankaların malî bünyeleri gayet sağlamdır. Envesmanları emin mevzular üzerinedir. Krediler seyyaliyetlerini muhafaza etmektedir. 1951 sonunda 862.5 milyon dolara balığ olan aktif hesaplar içerisinde, % 97.5 nisbetinde büyük bir kısmı irat getiren envesmanları teşkil ediyor; idare masraflarile ödenecek faizler ve vergiler % 2.5 nisbetinde cüz'î bir kısmına inhisar ediyordu. 1951 yılında temin edilen safi kâr 2.223.098 dolardır. Normal ihtiyatlar ayrıldıktan ve vergiler ödendikten sonra safi kârın geri kalan kısmı bir ihtiyat fonu olan hasılat hesabına nakledilmiştir. 1951 sonunda bu hesabın muhteviyatı 40.423.769 dolara yükselmiştir.

Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının 1923 den 1951 e kadar maruz kaldıkları zararlar, bu devre içerisinde temin ettikleri kredilerin % 0.05 i kadardır. Bu durum, bu bankaların ne derece sağlam ve müsbet bir faaliyet göstermekte oldukları hususunda bir fikir vermektedir.

3 — İstihsal Kredisi Korporasyonları: (The Production Credit Corporations)

Ziraî krediler mevzuunda 1933 yılında çıkarılan yeni kanunlarla ihdas edilen diğer bir kredi müessesesi de «İstihsal Kredisi Korporasyonu» dur. Yukarda bahsolunan Federal Arazi Bankalarile Mutavassıt Kredi Bankalarına müvazi olarak 12 ziraî kredi bölgesinin merkezinde birer İstihsal Kredisi Korporasyonu kurulmuştur. Her korporasyon, kendi faaliyeti sahasında, mahallî kredi teşekkülleri olarak lüzumu kadar «İstihsal Kredisi Birliği» kurmakla vazifelendirilmiş; ve kredi muamelelerini bu mahallî teşekküller vasıtasile yapmağa başlamıştır. Bu

müesseselerin kuruluşundaki başlıca âmil de, kısa ve orta vâdeli krediler temin eden Federal Mutavassıt Kredi Bankalarının, doğrudan doğruya çiftçilerle temas edecek mahallî teşekküllere malik olmayışlarıdır. Bu Korporasyonların kurmuş oldukları «İstihsal Kredisi Birlikleri» bu mühim noksanı telâfi etmiş bulunuyor.

İstihsal Kredisi Birliği: (Production Credit Association)

Bu birlikler, bir bölge çiftçilerinin birleşerek kendi aralarında meydana getirdikleri bir nevi «kooperatif» lerdir. İstihsal Kredisi Korporasyonlarının temin ettiği istihsal ve çevirme kredilerinden faydalanmak isteyen çiftçiler bu birlikleri kurmaya, ve almak istedikleri kredilerin % 5 i nisbetinde birer hisse ile birliklere âza olmaya mecbur tutulmaktadırlar. Pekiştirilen iştirak hisseleriyle birliklerin ana sermayesi meydana gelmektedir.

Başlangıçta tesis masrafları ve ilk sermayeleri Korporasyonlar tarafından temin edilmiş olan Kredi Birlikleri, zamanla özel sermaye ve ihtiyat fonları meydana getirerek Korporasyonlara olan borçlarını ödemişlerdir. Yirmi seneden az bir zaman içerisinde Kredi birliklerinin mühür bir kısmı, Korporasyonlara olan sermaye borçlarını tamamen ödemiş ve ortaklarının malı olan teşekküller haline gelmiştir.

Kredi birliklerinin biri imtiyazlı, diğer alelade olmak üzere iki çeşit hisse senedi vardır. Ortakların umumî heyetince seçilen bir idare meclisi birliği idare etmektedir. Devamlı bir memur kadrosu vardır. Korporasyonların mürakabesi altında çalışan bu teşekküllerin mâlî durumları yıldan yıla kuvvetlenmektedir. 30 Haziran 1951 tarihinde 12 İstihsal Kredisi Korporasyonuna bağlı bulunan 500 adet Kredi Birliği vardı ve bunlara iştirak eden çiftçilerin adedi ise 465.000 i aşıyordu.

Korporasyonlara gelince; buldukları ziraî kredi bölgelerindeki Ziraî Krediler idare heyetlerine bağlı bulunan bu teşekküller de diğer kredi müesseseleri gibi birer müdür tarafından idare edilmektedir. Her korporasyon lüzumuna göre birer idarî ve teknik teşkilâta ve memur

kadrolarına maliktir. Bu müesseseler de Tarım Bakanlığı - Ziraî Krediler Dairesinin mürakabesine tâbidir.

Kuruluşları sırasında hükümet her korporasyona 10 milyon dolar sermaye vermişti. Bu sermayelerle her korporasyon kendi merkez teşkilâtını ve faaliyette bulunacağı bölgedeki Kredi Birliklerini kurmuştu. Bilâhare, Birlikler özel sermayelerini meydana getirerek Korporasyona olan sermaye borçlarını ödemeğe başlamışlardı. Bu yüzden, Korporasyonların Birliklerdeki iştirak hisseleri yıldan yıla azalmaktadır. 1951 sonuna kadar 200 c yakın Kredi Birliği, Korporasyonlara olan borçlarını tamamen ödemiş bulunuyordu. 1934 yılında, devletçe ayrılan fondan İstihsal Kredisi Korporasyonlarının Kredi Birliklerine yatırılmış olan sermaye 90.000.000 dolar iken 1941 yılında 61.000.000, 1946 da 48 milyona ve 1951 sonunda da 12.6 milyona düşmüştür. Buna mukabil, Kredi Birliklerinin ortaklarıncı taahhüt ve tediye olunan sermayeleriyle yıllık kârlarından ayırdıkları ihtiyatları yekûnu 1941 de 38.5 milyon dolara, 1946 da 72.5 milyona ve 1951 sonunda da 146.5 milyon dolara yükselmiş bulunuyor. Hisse üzerinden temettü ve muamele hacmine göre kâr dağıtmağa başlamış olmaları dolaysile Kredi Birliklerine karşı çiftçilerin alâkaları artmaktadır. 1950 - 51 devresinde 63 adet Kredi Birliği % 1.5 - 5 arasında değişen nisbetlerde ve 391.688 dolara balığ olan temettü tevzi etmişti. Kredi Birliklerinin büyük kısmı safi kârlarını ihtiyatlarına naklederek mâlî durumlarını kuvvetlendirmekte ve henüz temettü dağıtmaya yanaşmamaktadır.

Korporasyonlar, Kredi Birlikleri vasıtasile yaptıkları ikrazlarda, bir istihsal devresi için, istihsal ve çevirme ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek miktarlarda krediler temin etmektedirler. Vâdeler umumiyetle bir seneyi geçmemekte, ve vâde tarihleri hasat sonuna veya bakım hayvanlarının satış zamanlarına getirilmektedir. İstisnâi olarak, birkaç sene vâde ile ve âlet, makine ve motor gibi istihsal vasıtaları tedariki için açılan kredilerde, se-

ne içersinde yapılan kısmî tahsilâtta arta kalan borç bakiyyeleri ertesi senelere devredilirken bir nevi tecdit muamelesine tâbi tutulmakta ve yeni senetlere bağlanmaktadır.

Kredi miktarı 50 dolardan başlamakta ve müstakrizlerin ihtiyaçları ile kredi takatlarına göre değişmektedir. Azamî bir had tâyin edilmemiştir. Çifci, aldığı krediyi hangi istihsal şubesinde kullanacaksa o sahadan temin edeceği ilk gelirle borcunu ödemeyi taahhüt etmektedir. Faiz nisbetleri % 5.5 - % 6 arasında değişmektedir. Ayrıca, muamele masrafları ve müstakrizin zirai faaliyeti ile aldığı krediyi ne tarzda kullandığını kontrol etme «mürakabe» masrafları karşılığı olarak bir miktar ücret alınmaktadır. 1950/51 devresinde, faizlerin yanı sıra alınan bu muamele ücretleri, ortalama % 0.73 nisbetinde idi. Bu devrede, istihsal kredilerinin faiz ve masraflarıyla birlikte müstakrizlere maliyeti, beher 100 dolar için 3.07 dolar tutmuştur.

Kredi talepleri, Kredi Birliklerinin idare meclisleri tarafından tetkik edilmekte ve karara bağlanmaktadır. İkraz vesaiki hazırlandıktan sonra kredi açılmaktadır.

İstihsal Kredisi Birliklerinin özel varlıkları ortaklarıncaya yatırılan iştirak hisselerile Korporasyonların temin ettiği sermayelerden teşekkül etmektedir. Bir Kredi Birliğinin sermaye ve ihtiyat hesaplarında toplanan özel varlığı, açtığı kredilere nazaran mühim bir yekûn tutmaz. Bu müesseselerce en mühim mâli menba «Federal Mutavassıt Kredi Bankaları»dır. Yukarıda bahsedildiği gibi, Mutavassıt Kredi Bankalarının finanse ettikleri zirai kredi müesseselerinin başında İstihsal Kredisi Birlikleri gelmektedir.

30 Haziran 1951 tarihinde İstihsal Kredisi Birliklerin 255.523 çifci üzerinde 682 milyon dolar alacağı vardı. Müstakriz başına, ortalama 2670 dolarlık bir kredi temin edilmiş bulunuyordu. Birliklerin bu alacaklarına karşılık, bağlı buldukları Korporasyonlar vasıtasıyla ve ikraz vesaikini reeskont ettirmek suretile Fede-

ral Mutavassıt Kredi Bankalarından temin edilen bu kredilere % 2 - % 2.5 arasında faiz verilmektedir. Çifcilere yapılan ikrazattan elde edilen faiz ve komisyonlarla Mutavassıt Kredi Bankalarına ödenen faizler arasındaki farklar İstihsal Kredisi Korporasyonları ile Birliklerinin gelirlerini teşkil etmektedir.

İstihsal Kredisi Birliklerinin ortak çifcilere açtıkları krediler «borçlu cari hesap» şeklinde kullanılmaktadır. Müstakriz, kredisini, ihtiyacı olduğu zamanlarda parça parça kullanmakta, ve eline para geçtikçe de kısım kısım borcuna yatırmaktadır. Hesabın faizi borç bakiyyesi üzerinden yürütülmektedir. Kredilerin bu tarzda kullanılması hem müstakrizler için, hem de Kredi Birlikleri için faydalı olmaktadır.

Her İstihsal Kredisi Birliği müteaddit şehir ve kasabayı ihtiva eden birkaç vilâyetlik bir sahaya faaliyette bölgesi içersine almaktadır. İş sahaları tesbit edilirken her Kredi Birliğinin, en az idare masraflarına muadil bir varidat temin edecek kadar kredi muamelesi yapabilmesi ciheti gözönünde tutulmaktadır. Diğer taraftan, bir teşekkülün, kâfi derecede süratle iş göremeyeceği kadar geniş bir sahaya yayılmasına da müsaade edilmemektedir. Her Kredi Birliği, çifcilerin kredi talepleriyle sair isteklerini cevaplandırmak hususunda kolaylık olmak üzere kendi bölgesinde şube büroları tesis etmektedir. Halen 500 İstihsal Kredisi Birliğinin 2000 kadar muhtelif yerde şubesi ve servis teşkilâtı vardır.

İstihsal Kredisi Korporasyonları ile Birlikleri, aldıkları kredileri en verimli şekilde kullanmak ve zirai işletmeleri geliştirmek hususlarında çifcileri lüzumlu bilgilerle teçhiz edebilmek için dikkate değer bir gayret sarfetmekte, ve bu uğurda mühim masraflara katlanmaktadırlar. 1950/51 devresinde, Kredi Birliklerinin tertip etmiş olduğu konferanslarla konuşma, görüşme ve müşavere toplantılarına 155.644 çifci iştirak etmiştir. Her Birliğin faal âzasından ortalama % 50 si bu toplantılara iştirak etmiş, ve her toplantıda vasatî 314 kişi bulunmuştur.

400 kadar İstihsal Kredisi Birliği, mahsul durumu, ekim sahaları, piyasa ve fiyatlar hakkında lüzumlu malûmat ile çifçileri alâkadar eden diğer bilgileri ihtiva eden aylık veya üçer aylık bültenler neşrederek ortak çifçilere göndermektedir. Yıllık gelirlerinin mühim bir kısmını çifçileri mânen kalkındırmak hususunda sarfedilen bu teşekküller, tekmiil zirai kredî müesseseleri için dikkate değer bir örnek teşkil etmektedirler.

4 — Kooperatifler Bankaları :: (The Banks for Cooperatives)

Her nevi zirai kooperatiflerle kooperatif birliklerini finanse etmek maksadile kurulmuş olan dördüncü bir gurup devlet bankaları da Kooperatifler Bankalarıdır. 1933 yılında çıkarılan Zirai Kredî Kanunu ile ihdas edilmiş olan bu bankaların 12 zirai kredi bölgesinde, diğer müesseselere müvazi birer teşkilâtı bulunduğu gibi Vaşington'da da bir Merkez Bankası vardır. Bu 13 banka, çifçi teşekkülleri olarak kurulmuş ve kredi almağa ehliyetli bulunan her çeşit zirai kredi, istihlâk, satış ve hizmet kooperatifleriyle bunların birliklerine, muhtelif maksatlar için kısa, orta ve uzun vâdeli krediler temin etmektedir.

Aşağıda, kuruluş ve faaliyetleri hakkında daha geniş izahat verilecek olan zirai kooperatiflerin çeşitli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta olan Kooperatifler Bankalarının faaliyetleri yıldan yıla genişlemektedir. Tarım Bakanlığı - Zirai Krediler Dairesine bağli bulunan bu müesseseler de diğerlerine müşabih bir teşkilât ve idareye maliktir. Bölge bankaları, kendi mntıklarındaki zirai kooperatiflerin kredi taleplerini karşılamakta, Vaşingtondaki merkez bankası da bölge bankaları ile bir kısmı kooperatif birliklerini finanse etmektedir.

Kooperatifler Bankaları, yaptıkları geniş kredi muamelelerinde ödenmiş sermaye ve ihtiyaçlarını kullandıktan başka, «Federal Mutavassıt Kredi Bankaları» ile «İstihsal Kredisi Korporasyonları» nun mâli yardımlarından istifade etmektedirler. Diğer taraftan, Vaşingtondaki mer-

kez bankası vasıtasile bono ihracı ve satışı mümkün bulunmaktadır. Fakat, Mutavassıt Kredi Bankaları bono ihracı suretile kâfi derecede sermaye topladığı ve Kooperatifler Bankalarının ihtiyaçlarını karşıladığı için Kooperatifler Merkez Bankasının aynı ameliyeyi yapmasına ihtiyaç görülmemektedir. Bu iki ayrı müessese arasında yapılmış anlaşmaya göre, Kooperatifler Bankalarının yapacakları 100.000 dolardan yukarı kredi muameleleri için Federal Mutavassıt Kredi Bankalarına Re-eskont'a gitmeleri mümkün olmaktadır.

Kooperatifler Bankalarının özel sermayeleri, Federal Hükümetçe verilen sermaye ile zirai kooperatiflerin iştirak hisselerinden teşekkül etmektedir. 30 Haziran 1951 tarihinde, 13 bankanın ödenmiş sermayesi mevcudu, 178.5 milyon doları hükümetçe verilmiş ve 16.5 milyon doları da kooperatifler tarafından yatırılmış olarak, cem'an 195 milyon dolara balığı olmakta idi. Zirai kooperatifler, yapacakları istikrazların % 5 i nisbetinde birer hisse ile bölge bankasına iştirak etmeğe mecbur bulunmaktadır.

Kooperatifler Bankaları zirai kooperatiflere üç çeşit kredi temin etmektedir. Bunlar :

- 1 — Emtia mukabili avanslar,
- 2 — Donatım sermayesini takviye kredileri,
- 3 — Teshilat kredileridir.

1 — Emtia Mukabili Avanslar; üç ilâ dokuz ay arasında kısa vâdeli olan bu krediler kooperatiflerin elinde bulunan mahsul ve emtia üzerine açılmaktadır. Muayyen çeşit ve evsafta zirai mahsullerle emtia ve malzeme bankalara rehin edilerek kredi açtırılmakta ve rehin senetleri üzerine kredi muamelesi yapılmaktadır. Zirai satış kooperatifleri ve birlikleri, top-lanmış veya satışa hazırlanmış hububat, pamuk, yün, nebati yağlar, narenciye sınıfı meyvalar ve süt mamullerini karşılık göstermek suretile bu avanslardan geniş ölçüde faydalanmaktadırlar. Avans miktarı, mahsullerin satış fiyatlarının % 75 ine kadar çalışmaktadır. Diğer taraftan, zi-

raf kredisi ve istihlak kooperatifleri de ortaklarına satmak veya tevzi etmek üzere elde bulundurdıkları tohum, kimyevî gübre, zirai ilaçlar, zirai makineler ve âletler gibi istihsal levazımı üzerine bankalardan avans temin edebilmektedirler.

Kooperatifler Bankalarının her çeşit krediler için tatbik ettikleri faizler, Tarım Bakanlığı - Zirai Krediler Dairesi Başkanının tasvibinden geçmektedir. Azami faiz nisbeti % 6 yi geçmemektedir.

Emtia ve Mahsul mukabili avanslarda tatbik olunan faizler % 2.25 - % 2.75 nisbetleri arasında değişmektedir.

2 — Donatım Sermayesini Takviye Kredileri; Ortakların işletme ve donatma sermayelerini takviye üzere istedikleri kredileri karşılamak için zirai kooperatiflerin Kooperatifler Bankalarından yaptıkları bu nevi istikrazlar teminatlı veya teminatsız olabilmektedir. Bunlar, aylık veya mevsimlik olarak kısa vâdeli; veya bir seneden dört seneye kadar orta vâdelidir. Açılan krediler altı aylık taksitlerle tahsil olunmakta ve % 3 nisbetinde faize tâbi tutulmaktadır.

3 — Tesfilât Kredilerine gelince; Bunlar, ortak çiftçilere yeni arazi satın almak veya icar etmek, sulama veya kurutma tesisatı meydana getirmek, çiftlik binalarını tevsi etmek veya yeni inşaat yapmak, yeni istihsal vasıtaları satın almak. gibi maksatlar için yapılacak ikrazatı karşılamak üzere kooperatiflere açılan kredilerdir. Umumiyetle teminatlıdır. Karşılık gösterilen zirai gayrimenkullerin, bankaların muhamminlerince tesbit edilen kıymetlerinin % 60 ına kadar bir kredi had-di tesbit edilmektedir. Krediler 20 seneye kadar uzun vâdelidir. Yılda bir veya iki taksit ödenmektedir. Faiz nisbeti umumiyetle % 4 dür.

Kooperatifler Bankalarının Zirai kooperatiflere temin ettikleri kredilerin hacmi yıldan yıla genişlemektedir. Geçen on-

beş sene içerisinde devamlıca artan zirai kredi ihtiyaçlarını karşılamak hususunda, diğer müesseseler gibi Kooperatifler Bankaları da kendi sahalalarında dikkate değer bir faaliyet göstermişlerdir. Açılan kredilerin seyri gösteren aşağıdaki rakamlar bu hususta bir fikir vermektedir:

Seneler	Kredi hacmi
1934	18.697.000 dolar,
1935	27.850.000 »
1940	76.252.000 »
1945	212.834.000 »
1950	301.887.000 »
1951.	355.213.000 »

Kooperatifler Bankalarının kurulduğu 1933 yılından 30 Haziran 1951 tarihine kadar geçen 17.5 sene içerisinde 4413 zirai kooperatif bu bankalardan 5 milyar dolara baliğ olan çeşitli krediler temin etmişti. Kredi alan kooperatiflerin adedi, halen Amerikada mevcut bulunan kooperatiflerin % 40 ını teşkil etmektedir.

Açılan kredilerden; % 92.98 i vâdelilerinde ödenmiş,

% 6.80 nin henüz vâdesi gelmemiş, % 16 sı kanunî takibata tâbi tutulmuş ve yalnız; % 06 nisbetinde pek cüz'î bar kısmı da tahsili mümkün olmayarak kaydı terk edilmiş alacakları teşkil etmektedir. 30 Haziran 1951 tarihinde, ortağı oldukları 1920 adet zirai kooperatif vasıtasile 5.094.555 çiftçi, Kooperatifler Bankalarından kredi almış bulunuyordu.

Bu bankaların 1951 yılı gayri safi geliri 9.817.92 (dolardı. Gayri safi gelirden idare masrafları, faizler ve tahakkuk etmiş zararlar karşılanmakta ve ihtiyatlar ayrılmaktadır. O sene, hasılatın % 23.9 nisbetinde bir kısmı diğer kredi müesseselerinden yapılan istikrazların faizi olarak ödenmiştir. Yıldan yıla sermaye ve ihtiyatlarının artırılması dolayisile Kooperatifler Bankalarının mali durumları kuvvetlenmektedir.

İngiltere'de Ziraî Kredi Mevzuatı

Yazan : Vecdi Ünay

III

Kısa Vadeli Krediler

Bundan evvelki yazımızda izah edildiği veçhile İngilterede Ziraî Kredi Kooperatiflerine vücut vvermek gayesiyle çıkarılan 1923 Ziraî Kanunüle muvaffak bir netice elde edilememesi üzerine. Hükümetçe teşkil olunan Enfield Komitesinin hazırladığı rapora müsteniden İngiltere ve Wales Bölgelerinde uygulanmak üzere yayınlanan 928 Ziraî Kredi Kanunu zürrain, çiftliklerindeki bilumum menkül varlıklarının Bankalarca kısa vadeli krediler için teminat alınmasını mümkün kılacak yeni bir rehin müessesesi vücade getirmekte ve buna (ziraî rehin = Agricultural Charge) adını vermektedir.

Ziraî rehinde taraflar ve rehinin mevzuu :

928 Ziraî Kredi Kanununun ikinci faslında vazolunan hükümlerden; kâr gayesiyle ziraat yapan kiracı veya toprak sahibi bilumum çiftçiler faydalanabilirler. Tarım Kooperatifleri istisna edilmek kaydıyla diğer Ziraî Şirketler bu kanundan istifade edemezler. Buna sebep;; Şirketlerin icabında tahvil çıkarmak imkânlarına sahip bulunmalarıdır.

Lehine ziraî rehin tesis olunabilecek muamelelerle işgal etmek üzere Hükümetin müsadesele kurulmuş şirketlerdir. Bankalar haricinde hiç bir hakiki veya hükmi şahsiyet çiftçinin menkulleri üzerinde ziraî rehin tesis edemez.

Rehin alınabilecek çiftçi varlıkları; toplanmış veya toplanmamış ve toplandıktan sonra işlenmiş veya işlenmemiş bilumum mahsuller; canlı hayvanlar (kümes hayvanları ve arılar dahil), tohum gübre, Ziraî Makineler, aletler ve nakil

vasıtaları, nakli kabil demirbaşlar ve kiracı çiftçinin gerek kira mukavelenamesi gerekse mevzu kanunlar hükümlerine göre arazi sahibinden talep edebileceği tazminat bedelleri gibi haklar (Tenant's rights) dir.

Ziraî rehinin neveleri ve şumulü :

Ziraî rehin sabit veya mütemevviç şekilde veyahut bu iki şekil mezcedilmek suretile tesis olunabilir.

Sabit ziraî rehin; ziraî varlıkların tesbit olunan müfredatı belirtmek suretile tesis olunur. Ve sadece rehin belgesinde müfredatı gösterilen çiftlik mallarına şamildir. Rehin şumulüne alınan hayvanların yavrularına ve eskiler yerine ikame olunacak yeni makine ve ziraî alâta tarafların rızasile teşmili mümkündür.

Mütemevviç ziraî rehin; çiftçinin o anda sahip bulunduğu ve müteakiben tesahüp edeceği bilumum menkul varlıklarının tamamı veya muhtelif işletmelere sahip çiftçilerin bu işletmelerinden bir kısmı üzerinde tesis olunur. Şirketler tarafından ihraç olunan tahvillere müşabih bir hukukî mahiyet arz eder.

Ziraî rehinle taraflara tanınan hak ve vecibeler :

Kanun; çiftçi varlıkları üzerinde ziraî rehin tesis eyleyen Bankaya bazı haklar tanımakta ve her iki tarafa bir takım vecibeler tahmil eylemektedir :

Ziraî rehin hakkına sahip olan Banka;

a) Ziraî rehin belgesinde tasrih olunan hallerde merhun mallara el koymak ve bunları beş gün zarfında veya refin belgesinde zikrolunacak daha kısa bir müddet içinde açık arttırma ile veya (mu-

kavele bu hakkı tanıyorsa) pazarlıkla, peşin veya taksitle satmak selâhiyetine maliktir.

b) Satış bedelini; sadece rehin hakkı ile temin edilmiş bulunan borçla vaziyet ve satış masraflarına mahsup ederek satış bedeli fazlasını borçluya ödemekle mükellefidir.

Varlıklarını ziraî rehinle takyit eyleyen çiftçi de ;

a) Merhun malları üzerinde yapacağı bilumum satışların bedelleriyle sigorta şirketlerinden veya Devlet Müesseselerinden alacağı her nevi tazminat bedellerini Bankadaki borcuna yatırmakla mükelleftir. Ancak bu satış ve tazminat bedellerinden bir kısmı; rehin belgesine konulacak bir madde ile çiftçinin istifadesine terk olunabileceği gibi Banka mukavele hükümleri haricinde de bu bedellerden bir kısmını borçlunun emrinde bırakabilir.

b) Ziraî rehin mütemevviç mahiyette tesis edilmiş bulunuyorsa, satış ve tazminat bedellerini Bankaya yatırmakla mükellef olmamakla beraber Bankaya ödenmeyen bu paralar Ziraî varlıklarına katabileceği mallar almak mecburiyetindedir. Bu mallar da Banka lehine müesses mütemevviç ziraî rehin şumulüne girer.

Borçlu, yukarıki vecibelere riayet eylemek şartıyla merhun mallarını dilediği anda ve dilediği kimseye, dilediği fayatla satmakta muhtardır. Bunun için Bankadan müsaade istihsaline lüzum yoktur. Bu malları satın alacak olan kimseler de çiftçinin ziraî varlıklarının ziraî rehinle takyitli bulunup bulunmadığını araştırmakla mükellef değildirler. Bankaya yatırılması gereken satış bedeli üçüncü bir şahsa ödendiği takdirde bu şahsın mezkûr meblağı Bankaya yatırılması gereken bir para olduğunu bilerek aldığı ispat edilemediği müddetçe kendisinden hiç bir mütebede bulunulamaz. Bu şahsın aleltilak ziraî rehinden malûmattar bulunduğu tesbitide tahsil eylendiği meblağın Bankaya yaptırılması gereken bir para olduğunu bildiğine karine teşkil etmez. Paranın Bankadan kaçırılmak gayesiyle kendisine ödendiği hakkında malûmat sahibi bulunduğunun ıspatı gerekir.

Mütemevviç rehinin sabit rehne inkilâp edeceği haller :

Mütemevviç Ziraî rehin aşağıdaki dört halde sabit ziraî rehin inkilâp eder.

a) Çiftçinin iflâsı,

b) Çiftçinin ölmesi,

c) Müstereken işletilmekte olan çiftliklerde ortaklığın izalesi,

d) Rehin senedinde yazılı bulunan ve Bankaya mütemevviç rehinin isbat rehne inkilâbını talep eylemek hakkını veren şartların tahakkuku halinde Bankaca bu babda çiftçiye ihtarda bulunulması.

Ziraî rehinin şekil ve şartları :

Kanunun beşinci maddesinin altıncı fıkrasında; «Ziraî rehin tarafeynin müstereken kabul edecekleri şekilde tanzim olunur ve birlikte kararlaştıracakları şartları ihtiva eder. «Denilmek suretile rehin mukavelesi şekil ve şartları serbest bırakılmış ise de müteakip muhtelif maddeler arasında serpiştirilen hükümlerle ziraî rehni tesis edecek olan mukavelenelerde belirtilmesi gereken hususlar hakkında telkinlerde bulunulmuştur. Böylece rehin belgelerinde tasrihi mecburî veya lüzumlu kılınan hususlar şunlardır :

a) Bankanın; ne gibi hallerde merhun mallara vaziyet edebileceği,

b) Vaziyet edilen malların kaç gün içinde satışa çıkarılabileceği ve Bankanın satış, pazarlık suretile ve icabında taksitle yapmak selâhiyetini haiz olup olmadığı,

c) Çiftçinin, sattığı merhun mallar bedelinden bir kısmını nezdinde alkoymasına Bankaca müsaade ediliyorsa bunun azamî miktarı,

d) Sabit ziraî rehinlerde rehin hakkının; merhun hayvanlardan doğacak yavrulara ve rehin senedinde müfredatı gösterilen ziraî alât ve Makinelerden eskiyenler yerine yenileri olduğu takdirde bunlara da şamil bulunup bulunmayacağı,

e) Mütemevviç ziraî rehinlerde; bu nevi rehin hakkının kanunun yedinci maddesinde sayılan ve biraz evvel belirtilen

hallerden başka ne gibi ahvalde sabit rehin inkılâp edeceği.

Zirâî rehinle karşılanan borç muayyen meblağlı bir avans olabileceği gibi azamî haddi rehin senedinde gösterilen veya gösterilmeyen bir borçlu carî hesap da olabilir. Zirâî rehin bir borçlu carî hesabı temin eylemek maksadile tesis edildiği takdirde bu hesabı carinin zaman zaman alacaklı bakiye devretmesi rehinin düşmesini intaç eylemez.

Zirâî rehinlerde sıra ve ipoteğe tükadüm keyfiyeti :

Bir çiftçinin aynı zirâî varlıkları üzerinde birden fazla zirâî rehin tesis olunduğu takdirde alacaklı Bankalar bu rehinlerin tescil tarihleri sırasına göre yekdiğerine karşı rüçhan hakkını haiz olurlar. Ancak mütemevviç bir zirâî rehni müteakip tescil olunan sabit bir zirâî rehin mukaddem mütemevviç rehnin müteber bulunduğu müddetçe hüküm ifade etmez.

Yetişmekte olup henüz idrakedilmemiş bulunan mahsuller üzerinde; zirâî rehin hakkı sahibi, mukaddem veya muahhar bir ipotek lehdarına karşı rüçhanlı mevkidedir.

Borçlunun iflâsı hali :

Zirâî rehnin tescili tarihini müteakip üç ay zarfında çiftçi iflâs ettiği takdirde Banka; rehnin tesisi tarihinde çiftçinin ödeme kabiliyetini haiz bulunduğunu ispat edemediği takdirde; zirâî rehnin tescili tarihinden evvel çiftçi tarafından Bankaya borçlanılan meblağ rehnin şumulü haricinde kalır. Bu hükmün; Bankaların vaziyetleri bozulan çiftçiler zimmetindeki alacaklarının teminini ve bu suretle diğer alacaklara karşı imtiyazlı vaziyete girmelerini önlemek maksadile konulduğu aşikârdır.

Tescil :

Zirâî rehinlerin üçüncü şahıslara karşı müteber sayılabilmesi için, tesisi tarihlerini takip eden yedi gün içinde sicil daîresinde tescil ettirilmeleri gerekir. Ancak tescil keyfiyeti neşir ve ilân olunmaz. Üçüncü şahıslar tarafından, bir zirâî iş-

letme üzerinde böyle bir takyit bulunup bulunmadığı hakkında malûmat edinilmesi muayyen bir ücret ödenerek sicil daîresinden sorulması mümkündür.

Cezaî müeyyede :

Malî varlıkları üzerinde Banka lehine zirâî rehin hakkı tanyan müstahsil ;

a) Rehnin şumulüne giren mallar üzerinde yaptığı satışların bedellerini Bankaya yatırmakta kusur eylediği,

b) Rehin mevzuu varlıklarından herhangi birini çiftliğinden başka bir yere naklelediği veya nakline müsaade ettiği takdirde üç seneye kadar hapisle cezalandırılır.

929 İskoçya Zirâî Kredi Kanunu :

Yukarıda muhteviyatı hûlâsa edilen kanunun yayınlanmasından bir sene sonra 929 İskoçya Zirâî Kredi Kanunu neşredilmiştir. Bu kanunun ikinci faslı da 928 zirâî kredi kanununun ikinci faslına müşabih hükümleri ihtiva eylemekte ise de İskoçyada uygulanmak üzere yayınlanan kanunda zirâî rehinden faydalanacak taraflar, rehnin mevzuu ve nevi itibarile farklar mevcuttur. Bu zarflar şöylece hûlâsa edilebilir :

a) Bu kanun hükümlerinden ancak İskoçyada ortaklarına; tohum, gübre, hayvan yemi, zirâî nakil vasıtaları, makine ve alâti zirâiyeyi şumulü içine alan «zirâî ihtiyaç maddeleri» tedarik eylemek ve ortakların tarla, bahçe mahsullerile canlı hayvan ve her nevi hayvan mahsullerine şamil bulunan «zirâî mahsullerini» satmak gayelerile kurulmuş Tarım Kooperatifleri faydalanabilir. Münferiden çiftçilere şumulü yoktur.

b) Bu kanuna göre zirâî rehin; Kooperatifin zaman zaman teşahüp edeceği veya teşekkülü gayelerini tahakkuk ettirme küzere eline geçireceği emtea stokları üzerinde tesis olunabilir.

c) Kooperatif mezkûr mallar üzerinde yapacağı bîlumum satışların bedellerini Bankadaki borcuna yatırmakla mükelleftir. 928 tarihli kanunla kabul edilen mü-

temevviç ziraî rehinde olduğu gibi, satış bedellerile başka mallar alarak varlığına katması tevviz edilmemiştir.

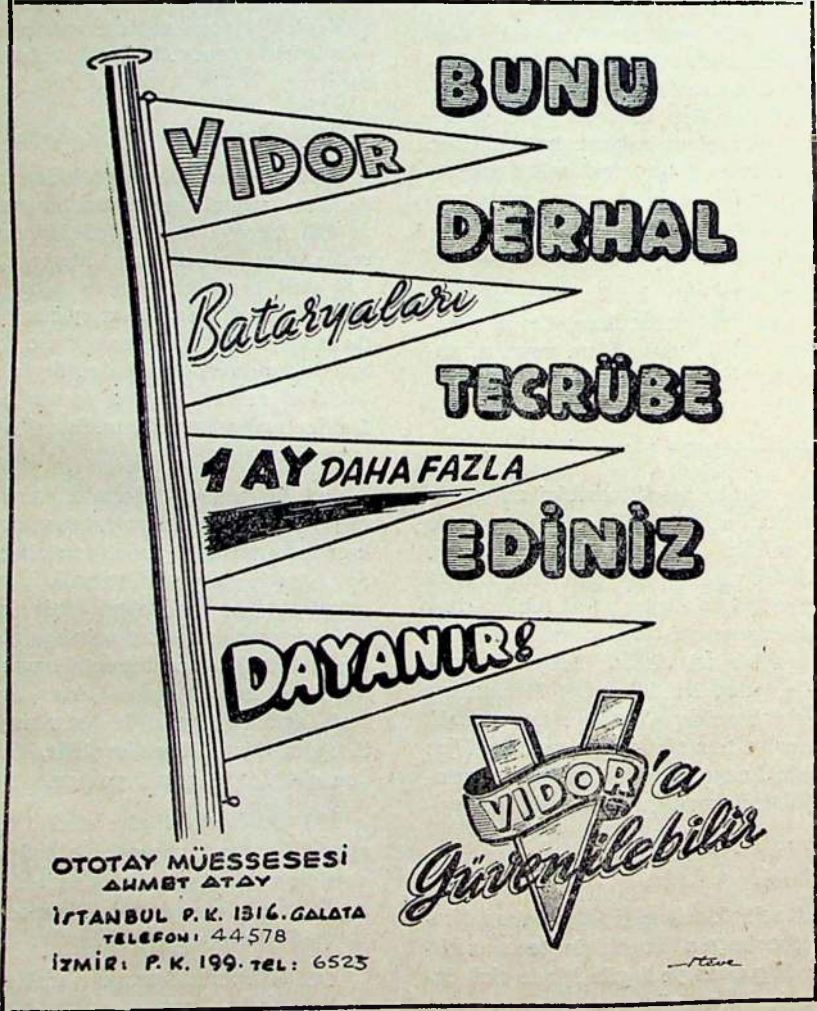
d) Kanun ve mukavele hükümlerine ademî riayet halinde ziraî rehin mevzuu malların paraya çevrilmesi alelâde merhun malların paraya çevrilmesi hakkındaki umumî hükümlere tâbidir. Bu hususta 1928 ziraî kredi kanunundakilere mütenazır hususî hükümler tedvin olun-

mamıştır.

e) Kanun hükümlerine riayetsizlik ve merhun malların kaçırılması teşebbüs gibi hallerde cezai müeyyede mevzubahis değildir.

Uzun vadeli kredilerle ilgili İngiliz Ziraî Kredi Mevzuatını gelecek yazımızda inceleyeceğiz.

(Devam edecek)

BUNU
VIDOR
DERHAL
Bataryaları
TECRÜBE
1 AY DAHA FAZLA
EDİNİZ
DAYANIR!

OTOTAY MÜESSESESİ
AHMET ATAY
İSTANBUL P. K. 1316. GALATA
TELEFON: 44578
İZMİR: P. K. 199. TEL: 6523

VIDOR'a
Güvenilebilir

Hesap, Muhasebe ve Tarihçeleri

Yazan : M. Fethi AKTAN

HESAP ve MUHASEBE :

Fransız Muhasebe bilgini DUFAYEL (Muhasebe, hesapların ilmidir.) der. Bu tarif muhasebe için kavramalı, vuzuhlu, yeter bir tarif olmamakla beraber en kısa bir şekilde hakikati anlamakta olduğunda da şüphe yoktur.

Gerçek, muhasebenin konusu hesaplardır; muhasebe ancak ve ancak hesapların yardımcı vazifesini, konfilyonunu yapabilmektedir.

Hesabın, dilimizde iki anlamı vardır; biri matematikteki hesap anlamı ki bu, sayıların (adetlerin) birbirleriyle olan münasebetlerinden çıkan sonuçlardır. Meselâ:

2 nin 6 ya katılma münasebetlerinden 8
5 den 3 ün çıkarılması * 2
çıkarmaya vesaire gibi.

Diğeri, muhasebe hesabıdır ki bu da (aldı) ve (verdi) münasebetlerini gösteren bir tablodur.

Muhasebe hesabının da dili ve ölçüsü yine sayılardır. Fakat burada sayıların ifade ve değerleri değişmektedir; hesap tablosunun başındaki ünvana göre (hesap ismine göre) sayıların ifadesi değişmekte olduğu gibi aynı tablonun sağ veya sol taraflarında yazılan sayıların değerleri de tamamen zıt olur, biri müsbet (alacak) öbürü menfi (borç) olur.

Hesabın kısa bir tarifini yapacak olursak

(Hesap, sayı ile ifade olunabilen ve takip istenilen bir kemiyetin hareket ve durumunu gösteren bir tablodur.)

Buna göre hesap yalnız bir hususu bir kemiyeti takibeder ve gösterir demektir.

Muhasebe ise bütün bir durumu takibeden ve birbirine bağlanmış bir grup hesapların umumi heyetidir.

Daha açık bir deyişle, bir adam bakıldığında, kasabın ekmekcinin ve daha başka alış veriş ettiği şahısların hesaplarını tutarsa yalnız o hususları o kemiyetleri takibetmiş olur, yalnız bunların hesaplarını tutmuş olur, burada muhasebe yapılmış değildir.

Fakat eğer bütün durumu yani bütün varlığını gelir, giderini borç ve alacaklarını gösteren hesapları bir mizana bağlar ve her harekette bir değer, bir kemiyetin nereden nereye geçtiğini yani hangi hesaplardan çıktığı ve hangi hesaba girdiğini gösterecek olursa o zaman muhasebe tutmuş olur.

Bu bakımdan hesaplar bir zincirin ayrı ayrı halkaları muhasebe ise halkaları birleştirilmiş zincirdir diyebiliriz.

Şimdi, muhasebe için de daha açık ve kavramlı bir tarifi şöylece yapabiliriz.

(Muhasebe sayı ile ifade olunabilen ve takip edilmek istenen bir durumu tesbit, takip ve sonuçları gösteren bir ilimdir.)

Hesap ve muhasebenin tarihçesi :

Hesap ve muhasebenin ne zaman ve ne şekilde başladığı katı olarak bilinmemekle beraber tarih boyunca rastlanan bazı izlerden hesap ve muhasebenin eskiliği hakkında bazı bilgiler edinmek mümkündür.

Hesabın alış verişle beraber başlamış olduğunda şüphe yoktur. Bir şeyi alan ve satan ve bilhassa bu işlemleri veresiye (sonradan bedelini almak veya vermek üzere) yapan bir adamın behemehal ipti-

dañ bir şekilde dahi olsa kendisi için bir hatıra sağhyacak vasıtalara baş vurmuş olacağı muhakkaktır.

Kâğıdın mevcut bulunmadığı çağlarda bu hesaplar çeşitli maddeler üzerinde çizgiler veya başka suretle tutulmuştur. Amerika'nın keşfinde Güney Amerika'ya giden Avrupalılar bugünkü (Peru) memleketinde yaşamış ve bir medeniyet kurmuş olan (Incas) İnkaların pek eskidenberi renkli ve düğümlü ipleri hesap yerine kullandıklarını görmüşlerdir. (Renkler hesapları, düğümler de sayıları yani miktarları göstermekte idi.)

Bugün dahi okuması yazması olmayan bazı esnafın meselâ ekmeccilerin (Çetele) dedikleri uzun ve dar bir tahta parçası üzerinde müşterilerinin ekmecc hesabını tuttuklarını görmüş veya işitmişizdir. Mahalle kahvelerinde de müşterilerin hesapları bir kara tahtada veya rafların kenarlarında tebeşirle çizgi çizmek suretiyle tutulduğunu hepimiz biliriz.

Eski Roma pazarlarından (Pline) in bir yazısında insanların şans ve şanssızlıklarını borç ve alacak sütunlarına benzetmektedir; bundan da anlaşılıyor ki bu çağlarda Roma'da hesap aşağı yukarı bugünkü iki taraflı şekilde biliniyordu.

Hülâsa, hesabın pek eskidenberi henüz şirket ve müesseselerin meydana gelmediği zamanlarda dahi şahıslar tarafından şu veya bu şekilde fakat geniş mikyasta tutulmuş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Muhasebeye gelince : Malikâne, idarehane veya devlet gibi büyük işleme ve müesseselerin ortaya çıkmasıyla başlamış ve sonradan ticaretin gelişmesi, ticarî ve malî müesseselerin çoğalması üzerine tekemmül ederek ilmî metodlarını bulmuştur.

Tek şahıs faaliyetinin üstündeki çiftlik, malikâne ve müesseselerde işlerin çevrilmesi ve değerlerin idaresi sahibinden gayrı kimselere tevdiî lüzumu hasıl olunca, yani işler başkalarının eline geçince bu işler hakkında -etrafılı hesapların tutularak asıl sahiplerine gösterilmesi (yani hesap verilmesi) gerekmiştir.

İşte muhasebenin menşeiini burada görmek lâzımdır. (Şu kadar var ki bu hesaplarda bütün durumun ele alınmış olması sebebiyle muhasebenin ilk adımını teşkil etmiş olmakla beraber ilmî esası olan (denkleşme) ve bu denkleşmenin devamı için gerekli çift kayıt usulünün tatbik edildiğine dair hiç bir belge veya iz ele geçmemiştir.)

Bu türlü tutulmuş muhasebelerin izleri de oldukça eskidir. İlk çağlarda eski Mısır'da sarayın ve kanallar idaresinin hesaplarının (yani muhasebelerinin) tutulduğuna dair belgeler bulunmuştur.

İsa'nın doğumundan 106-43 yıllarında yaşamış olan meşhur Roma Filozof ve hatibi (Çiçeron) un 1820 yılında Vatikan'da bulunan bir nutkunda (o zamanın Devlet muhasibi olan FONTEIUS hakkındaki bir ithamname üzerine yaptığı uzun bir konuşmadır.) Bu devrin Devlet muhasebesinin nasıl tutulduğuna dair izahlar vardır. Bu nutku bulan B. G. NIEBUHR bu izahlarda muhasebenin tekemmül etmiş ilmî şekli olan muzaaf, çift kayıt usulünün izlerini sezmiş ise de sonradan bu belgeyi inceliyen muhasebe bilginlerinden André Boulanger ve Albert Dupont bu nutkun açıklama larından tahsilât ve sarfiyatın tarih sırasıyla fakat basit bir usulde kolonlarda gösterilmiş olmasından başka bir şey anlaşılınmayacağını belirtmişlerdir.

İncilde de bir malikâne sahibi namına kâhyası tarafından servetinin ve işlerinin hesaplarının tutulduğuna dair bir bahis vardır. Bundan başka bir çok tarihi belgelerden Devlet veya site reislerinin gelir ve masraflarını görmek ve anlamak için hesaplar tuttukları anlaşılmalıdır.

Muhasebenin gelişmesi ve ilimleşmesi :

Doğu'dan Avrupa'ya doğru kavimlerin birbirlerini iterek akışları üzerine Avrupa kıtasında yer yer harpler, kitaller, istilâlar her tarafta karışıklıklar ve anarşi doğurmuş, malikâneler, işletmeler hatta Devletler yok olmuştur; paralar ortadan çekilmiş ve ekonomik hayat ve ticarî faaliyet uzun bir duraklama devri geçirmiştir. Tabiidir ki bu dönemlerde muhasebe de söz konusu olamaz.

Bu karışıklık ve anarşi yavaş yavaş durulmağa başlayınca İtalya'nın kuzeyinde (Venedik, Cenova, Floransa, Piza, Amalfi, Sienna) gibi bir takım küçük devletçikler, Cumhuriyetler meydana gelmiştir. Bu cumhuriyetlerin her biri para çıkarmış ve yeniden buralarda ekonomik ve ticarî hayat canlanmağa başlamıştır.

Bu yerler Akdenizle orta ve kuzey Avrupa arasında yani o zamanın belli başlı dünyasının ortasında bir bağlantı ve transit mevkiî teşkil ettiği cihetle süratli bir gelişmeye mazhar olmuştur. Arap İslâm devletinin Akdenize ve güney kıyalarına hâkim olması üzerine iki asırdan fazla bir müddet için Akdeniz ve yakın şark, Avrupa kıt'asına kapanmış ise de Haçlılar seferlerinin başlaması üzerine bu yollar yeniden açılmıştır; Avrupayı terkeden binlerce haçlı şövalyeler, asiller hatta krallar son hareket ve ikmâl noktaları olan bu şehir ve limanlarda paralarını ve kıymetli şeylerini buralarda iş gören sarraf ve bankerler gibi para ve emanet kabul eden müesseselere bırakmayı harp yollarında beraberlerinde taşımalarından daha uygun görmüşlerdir. Bu suretle buralarda para müesseseleri, ufak çapta bankalar meydana çıkmağa başlamıştır. İtalya ile yakın şark arasında (Malta, Antakya, Akkâ) gibi yol uğraklarında bu italyan banker ve sarraflar, ajanlar, şubeler tesis ederek ve haçlıların para havalelerini yapmağa başlamışlardır.

Bu sebeplerden Avrupa'nın ilk malî piyasası ve bu günkülere yakın ilk bankalar İtalya'nın kuzeyinde teessüs etmiş ve gelişmiştir. En eski bankalar olan (Monte Vecchio) Venedik'te 1157 de ve biraz sonra Floransa'da (Salimbeni) ve (Medicis) bankaları bu gelişme üzerine kurulmuşlardır.

Tabiatıyla muhasebe de bu sıralarda bu hareketlerle muvazi olarak gelişerek bu malî faaliyetlerin en büyük yardımcısı olmuştur.

Bu tarihlerden sonra yer yer muhasebe izlerini görmekteyiz. Haçlıların para havalelerini yapan ortaklıklardan birinin tahsilât, sarfiyat ve kasa mevcudu ve bu mevcudun ortakların muamele ve serma-

yeleri nisbetinde taksim suretini gösteren 1157 tarihli bir vesika (Ansaldus Boilardus) adında Cenevizli bir noterin kâğıtları arasında bulunmuştur.

Orta çağda Beaucaire, Champagne ve Cenevre civarları Avrupa dünyasının önemli pazar ve alış veriş merkezleri idi. 1290 tarihinde bulunan bir belgede Renier Fini ve Baloda Fini adlarında iki kardeşin Champagne civarında yaptıkları ticarî muamelelerin hesaplarına rastlanmıştır. Bunda satışlar, tahsilât, sarfiyat, otel, yolculuk, hizmetçi masrafları yazılı bulunmaktadır.

Yine bu sıralarda John Tölner adında kuzey almanya tacirlerinden birinin hesapları çok açık, sarîh ve etraflı görülmüştür. parçalar halinde bulunan bu hesaplar tamamıyla bugünkü ilmi şeklini bulan muhasebenin bütün kaidelerine ve denkleşme esasına uygun olduğu tamamıyla anlaşılmışsa da her halde bunların münferit ve ayrı ayrı tutulan hesaplardan ziyade umumî durumu kavrayan ve muhasebeye tamamıyla yaklaşmış bulunan hesap grupları olduğu şüphesizdir.

13 üncü yüzyılın sonlarına doğru İtalya'da Sienna şehrinde Bonsignori adında bir tacirin iki muntazam defter (Tahsilât ve tediye), (Borçlular ve alacaklılar) tuttuğu görülmüştür. Bu defterler sarahatle bir muhasebe sisteminin mevcudiyetini göstermektedir.

Profesör (Besta) ya göre ondördüncü yüz yıla ait hakikî usulle tutulmuş defterler Cenova arşivinde, Milano kilisesinde ve Modena şehrinde bulunmuştur.

14 üncü ve 15 inci yüz yıllarda Venedik, Cenova, Floransa ve Milano'da artık hakikî usulle tutulmuş muhasebe defterlerine çok rastlanmıştır. Bu usulle o zaman alla Veneziana (yani Venedik usulü) denmekte idi.

Muhasebe hakkında bilinen ilk eser 1458 de Benedetti Cortugli di Ragusa yazmıştır.

1494 de matematikçi rahip Luca Pacioli (Luka Paçoli okunur) yayınladığı bir eserde hesapları bir sağlama (mizan) va-

sıtasiyle bir grup halinde toplamak ve girişmenin (teşebbüsün) durumunu toplu göstermek üzere ilk defa olarak sarahatle çift usulden bahsetmiştir.

1519 da Nürenberg'de Schweicker tarafından Zwifuch Buchhalten (çift usulde çift usulden tutma) hakkında bir eser yazmıştır.

On yedinci yüz yılda De la Porte adında bir muhasebe bilgini günlük işlemleri kasa ve mahsup yevmiyelerine ayırarak

geçirmek suretiyle daha ileri bir muhasebe sistemi kurmuştur.

Bu açıklamalardan anlıyoruz ki çift usul tarzında ilmi muhasebe onbeşinci yüz yılda başlamış vebundan sonra unumileşmeğe başlamıştır.

Bilindiği gibi bugün herçesit işletmelere göre çeşitli, pratik ve mükemmel muhasebe sistemleri uygulanmaktadır.

Halk Bankası T. A. Ş.

Sermaye ve İhtiyatları : 6.278.806.—

ŞUBELERİ

Balıkesir	İzmir
Burdur	Kastamonu
Bursa	Kırşehir
Denizli	Maraş
" Delikli Çınar Bürosu	Merzifon
Eskişehir	
Gaziantep	

SANDIKLARI

Ankara	İstanbul
Sermaye ve	Sermaye ve
İhtiyatları : 1.689.856.—	İhtiyatları : 3.151.67
Ajansı : Beypazarı	Ajansı : Çarşıiçi

Yakında açılacak olan şubeler : Adana, Erzurum, Çorum, Sivas

Muhasebe mefhumu ve muzaaf sistem

Yazan : Hikmet KEYMAN

I — Muhasebe Mefhumu :

Muhasebe, Devlet, Hususi İdare, Belediye gibi her türlü idarî teşekküllerin; Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi derneklerin; bir şahıs, bir sermayedar, bir Avukat, bir Doktor gibi aile, meslek ve sanat erbabının; Ticarethane, fabrika, banka, çiftlik gibi her türlü ticarî teşekküllerin gelir ve masraflarının noksan ve fazlalığının, sermaye ve kârı zarar durumlarının ve bunlara müteallik her çeşid işlemlerin kayıt ve çıkarılmasıyla alakalı olarak tutulan her türlü hesap ve kayıtlarla; bunların tutulmasına mütedair usul ve kaideelerden bahseyleyen müstakil bir bilgidir.

Yukarıda saydığımız teşekküllerde tatbik olunan muhasebe usulleri, bu teşekküllerin bünye ve gayesindeki ayrıklara ve muhasebe tesisindeki mevzu ve ihtiyaçlara göre yekdiğerinden farklıdır. Çünkü ticarî teşekküllerde muayyen bir sermaye işletmek ve bu faaliyetin sonucu olarak kâr veya zarar hasıl olmak mevzu ve gaye olduğundan, muhasebenin fonksiyonunda otomatik olarak sermaye «Varlık» durumunu ve sonucunu, yani kâr veya zararını göstermektedir. Diğer idarî teşekküllerle derneklerin faaliyet ve işlemlerinde bir sermaye işletilmesi ve kazanç gayesi mevzubahis değildir. Muayyen bir bütçe veya çalışma devresinde, muayyen bir varidat elde edilir. Ve bu varidattan idarî mükellefiyet ve hizmetlere ait masraflar yapılır. Burada muhammen ve fiilî varidat ve bunun noksan ve fazlalıklarını kayıt ve irae ve murakebe eylemek muhasebenin esas vazife ve gayesidir.

Bunlardan ticarî bir gaye takip eyleyen ve sermaye işletilmesi mevzubahis olan ve makalemizin de mevzuunu teşkil eyleyen ticarî teşekküllerin muhasebesine «Tuarî Muhasebe» bir sermaye işletilmesi ve ticarî bir gaye mevzu bahis olma-

yan idarî teşekküllerle derneklerin muhasebesine de «Malî muhasebe veya bütçe muhasebesi» namı verilir.

Gerçi melek ve sanat erbabının faaliyeti de kazanç istihdaf eylemekte ise de. Çalışmalarında bir sermaye işletilmesi mevzubahis olmadığından, bir yandan elde edilen gelir, diğer taraftan şahsî ve meslekî masraflar kaydedilir; gelir noksan ve fazlalıkları tesbit edilerek, kazanç durumları da çıkarılmak suretiyle, malî muhasebe usulu bankalarında ihtiyacını karşılar. Binaenaleyh gayeleri kazanç olmakla beraber faaliyetleri bir sermaye işletilmesine istinat eylemeyen aile meslek ve sanat erbabının işlerinde tatbik eyledikleri muhasebede usul itibariyle malî muhasebe usulüne dayanır.

Hülâsa muhasebe mefhumu hakkında yukarıda verilen bilgiye göre muhasebeyi, tatbik yerlerine ve bunların hususî şekil ve ihtiyaçlarına ve her bir sistemin ayrıncı vasıflarına. Yani sermaye işletmek; veya işletmemek kazancı istihdaf eylemek veya eylememek hal ve esaslarına göre, «Ticarî muhasebe» ve «Malî muhasebe veya bütçe muhasebesi» olarak ikiye ayırarak mutalâa ve tarif etmek doğru olur.

Mamafih Devletin ikdisadî fonksiyonları ve varlığı arttıkça, Devlet muhasebesi de ticarî muhasebeye yaklaşmaktadır. Veyahut bütçe muhasebesinin yanında bir de varlık ve maliyet muhasebesinin tutulması zarureti hasıl olmaktadır. Bu sahada ve konuda muhtelif fikirler ileri sürülmektedir. Yazımızın mevzuu dışında olduğundan bu cihetlere bittabi temas edemeyeceğiz. Maksadımız bu ciheti sadece belirtmektir.

Cemiyetimizde, ne zaman başladığı bilinmemekle beraber, hesap ve defter tutma ihtiyaç ve itiyadı çok eski zaman-

lara kadar uzamaktadır. Bununla beraber ticaretin başlaması ve gelişmesi muhasebenin kurulup yerleşmesine ve ilerlemesine esas ve âmîl olmuştur. Zira herkes varlık durumunu ve yaptığı iş ve muamelelerin neticesini bilmek ihtiyacındadır. Fakat tüccarlar bu ihtiyacı herkesden fazla duyarlar bu sebeple, muhasebede, ticarî muamelelerden doğan ihtiyaçlar dolayısıyla daha ziyade tüccar ve tüccar milletler arasında revac bulmuş, istimali taammüm edip gelişmiştir.

Başlangıçta uzun zaman bazı pratisyen muhاسبlerin meslekî sırları halinde kalmuş; basit bir tarzda gelir, giderin, borç veya alacağın tesbitinden ileri gidememiştir. Muzaaf usulün icat ve tatbiğiyle bu gün ticarî muhasebe adıyla mütalâa eylediğimiz ve otomatik olarak bir şahsın varlık ve kâr ve zarar durumunu gösteren mamelekî (Petrimoniyal) muhasebe meydana gelecek ilmi ve teknik esaslara dayanan ileri bir sistem kurulmuştur. Bu usulün mucidi malûm değildir. Bu usülden ilk defa 1494 de meşhur riyaziyeci Rahip Luca Pacioli bahsetmiştir. Ve muhasebe edebiyatı da Pacioli'nin neşriyatından sonra başlar. İlk muhasebe müellifleri yalnız muzaaf muhasebenin kaidelerini, men'se itibariyle «Italienne» ismini vererek ortaya koymakla iktifa etmişlerdir. Bu asırlarda ticarî hesap ve defter tutma prensiplerinin nazari izahlarını bulamayız; ancak XVII nci asrın sonlarında ve XVIII inci asrın başlarında, amprîk prosedelerin sistemleşdirme alâmetleri; ve muhasebe mantığını idare eden prensiplerin terkiibini ortaya koyan fikir ve tasavvurların tertip ve tanzimine ait girişme ve denemeler bulunabilir. Muzaaf ve petrimoniyal muhasebenin kurulmasıyla ileri bir muhasebe sistemi meydana geldikten ve umumileşmeğe başladıktan sonra, muhasebe üzerindeki çalışmalarda genişleyip ilerleyerek nazari ve amelî sahada bir çok yeni etütler ve geniş bir literatür meydana gelmiş; muhasebe erbabı ve müellifleri arasında muhasebenin mahiyetine dair ilim ve fen görüşlerinden doğan uzun münakaşalar çıkmıştır. Muhasebe üzerindeki münakaşalar,

aynı zamanda muhasebenin, hesap ve bîlânço mefhumlarının mahiyetlerinin ve münasebetlerinin izahına dair Personalist, Materyalist ve riyazî görüş ve telâk-kilere dayanan çeşitli nazariyelerin (+) kuruluş ve serdine de yol açmıştır. Bilhassa işletme ekonomisi ilmindeki gelişme iş ve işletme hayat ve faaliyetindeki geniş ilerleme ve her sahadaki rasyonalizasyon hareketleri, muhasebeye de büyük bir inkışaf ve terakki zemini hazırlamıştır. İşletmecilik bakımından da muhasebeye yeni vazife ve Fonksiyonlar yükleyerek petrimoniyal muhasebeden başka, maliyet ve bütçe muhasebesi ve işletme istatistiği bölümleri doğmuştur. Hülâsa bunların neticesi olarak muhasebe usul ve teşkilâtında da ilim ve fen sahasındaki terekkiyata muvazi olarak bir modernleşme vukua gelmiş ve yepyeni bir iş ve işletme organizasyonu vücut bulmuştur. Bugün muhasebe olmadan hiçbir teşkilât düşünülemez.

Yukarıki açıklamalardan anlıyoruz ki muhasebe zamanımızın ileri iktisat cemiyetinde fertden devlete kadar herkesin ve her teşekkülün her sahada müracaat, istimal ve istifade eylediği ve hiç bir vakit müstağni kalamıyacağı çok önemli bir teknik teşkilât vasıtasıdır.

Cemiyet hayatında bu kadar vasi ve ehemmiyetli bir mevki işgal eyleyen muhasebe, tabiatıyla geniş manada âmme menfaati ve millî menfaatle alâka ve münasebet kesbedince, muhasebe ile vazî'i kanunda ilgilenerak hususî hukuk ve vergi hukuku sahasında hesap ve defter tutma mükellefiyetine ait hükümler vazolunmuş ve binnetice muhasebe hususî ve şahsî bir itiyat ve ihtiyaç halinden çıkarak, hukukî bir mecburiyet ve mükellefiyet şeklini almıştır.

Yukarıdaki izahlarımız, muhasebe mefhumu hakkında anladığımızı; uzun tairifi teferrüata girmeden muhasebenin doğuşıyla geçirdiği tekâmül safhalarını ve bu günkü cemiyetimizdeki mevki ve rolünü kısa ve toplu olarak ortaya koymuş bulunuyoruz.

II — Muzaaf Sistem :

Bugün modern anlamda «ticari muhasebe» mefhum ve tabirinden «muzaaf muhasebe sistemi» anlaşılmaktadır. Makalemizde de böyle mütalâa olunmuştur.

Muzaaf muhasebe; bir şahsın, hukuk lisanda «mamelek» tabir olunan mal, alacak ve borçlarından meydana gelen varlık durumunu ve giriştiği muameleler dolayısıyla işbu varlık durumunda meydana gelen değişiklikleri, para ve rakam ölçüsüyle tesbit ve irae eyler. Kısaca diyebiliriz ki muzaaf muhasebenin gayesi bir mamelekî durumunu hesaben inşa ederek bilanço vasıtasıyla otomatik olarak göstermekten ibarettir. Belirtilen bu maksad ve gayeye göre muzaaf muhasebeye mamelekî (Paltimoniyal) muhasebe de denilmektedir.

Meselâ bir şahsın 155.000 liralık malı, 25.000 lira alacağı ve 20.000 lira da borcu olduğunu farzederek, bu rakamlar varlık topluluğunu ve unsurlarını ve kendi tabiriyle mamelekini teşkil eder. Bunun bir hesabını yaparsak elinde mal ve

alacak olarak 40.000 liralık bir mevcut ve buna mukabil 20 liralık da bu mevcudunun tutarını azaltacak bir miktar borç vardır.

O halde mevcudundan kendine kalan miktar (40.000 - 20.000) 20.000 liradır. Bu kendisinin sermayesidir. Varlığının safi miktar ve kıymetidir. Bu misalin adı hesap tablosu şu durumu arzeyer.

Mal	15.000 Lira	
Alacağı	25.000 Lira	
Toplamı	40.000 Lira	<u>Mevcut tutarı</u>
Borcu.....	20.000 Lira	
	20.000 Lira	<u>sermayesi</u>

Muzaaf muhasebe mamelekî ve kendini teşkil eyleyen çeşitli rakam ve kalemleri karşılıklı bir hesap tablosu halinde tertip ve tanzim ederek bu hesabı elemanları yek nazarda daima okunup anlaşılabilen muvazeneli ve vazih bir şekle sokar. Bu da aşağıda gösterilen bilanço tablosuyle tertip ve irae olunmuştur..

BİLANÇO	
Aktif	Pasif
Mağazadaki Emtia 15.000 —	Borçlar 20.000
Alacakları 25.000 —	Sermaye (safi varlığı) 20.000
	(Aktif pasif arasındaki fark olup müvazene için pasife ilâve edilen)
Toplam 40.000	Toplam 40.000

Bilanço tablosunda görüldüğü üzere, varlığının müsbet unsurlarını teşkil eyleyen; mal ve alacakları tablonun aktif denilen sol tarafına; varlığının menfi elemanı gösteren borçları da tablonun pasif denilen sağ tarafına kaydolunur. Aktif ve pasif arasında mevcut ve yukarıdaki hesabî izaha göre safi varlığı yani sermayesini gösteren fark da, müvazene için pasife ilâve edilerek, hesap ve elemanlar arasında hesabî bir karşılık ve müvazene

tesis edilmiştir. Ve bu müvazene ile çift kayıp usulünün esası olan bilanço muvazene ve muadelesi, yani (A=P) kurulmuştur. Aşağıda görüleceği üzere muzaaf muhasebe bu müvazeneyi yürütmekten ibarettir.

Muzaaf Muhasebe ve Kayid usulü adının ve vasfının delâlet ve ifade eylediği ve yazımızdaki açıklamalardan anlaşıl-

diğı veyhile, başlangıçta bilânço ve unsurları arasında hesaben kurulan karşılık ve muvazene; ve girişilen muameleler neticesinde mamelek unsurlarında yani bilânço hesaplarında vukua gelen her yeni hareket ve tahavvül de daima karşılıklı ve müvazeneli olarak biri aktif, mukabili pasif; biri zimmet, mukabili matlup olarak iki taraflı (iki kere) yazılır.

Bu sistemin istinat eylediğı mülahaza ve esasları aşağıda anlatıyoruz.

1 — Ticari işletmelerin faaliyet mevzularını teşkil eyleyen kıymetlerin ve bundan doğan hakların tabiaten bünyelerinde mevcut olan tekabül ve musavat :

2 — Her ticari işletmede biri mal sahibi (sermayedar) diğeri müteşebbis veya müdür olmak üzere iki şahsın mevcudiyetinin farz ve kabul olunması ;

3 — Yukarıki esas ve prensiplerin bazı riyazî usul ve formüllerle inşa ve ifade edilebilmesi ; gibi yukarıda hûlasatan ifade olunan easlardan meydana gelmektedir.

Şimdi bunları ayrı ayrı izah edelim :

1 — Ticari işletmelerin faaliyet mevzularını teşkil eyleyen kıymetlerin ve bundan doğan hakların tabiaten bünyelerinde mevcut olan tekabül ve musavat :

Her hangi bir şahsın elinde yani yedi tasarrufunda 1000 liralık bir eşya bulunduğunu farz edersek, onun para ifadesiyle 1000 lira değerinde bir mal ve iktisadi kıymet, diğerk tarafda malikinin bu mal kıymet üzerinde 1000 liralık bir temellük hakkı vücut bulur; Yani bu kıymet üzerinde bir hak iddia edecek olursak 1000 liradan ibarettir. Eğer bu şahıs bu mal ve kıymetini diğerk bir şahsa veresiyeye satar veya emaneten tevdi ederse, ortada bir borçlanma ve alacaklanma durumu hasil olur. Malı alan şahıs veren şahsa 1000 lira, yani malın değeri kadar - para ifadesiyle - borçlu olur veren şahıs da 1000 liralık alacaklı olur.

Bundan çıkan netice şudur :

a — Her kıymet değeri kadar bir temellük hakkı doğurur veya eşya üzerindeki haklar eşyanın kıymetine müsavidir.

b — Bir borç aynı miktarda bir alacağı, bir alacak da aynı miktarda bir borca tekabül eder.

Bu suretle kıymetlerden doğan haklar veya borç ve alacaklar arasında tabiaten değerk esasıyla ve para ifadesiyle riyazî bir müsavat mevcuttur.

2 — Her Ticari İşletmede, biri mal sahibi (sermayedar) diğeri müteşebbis veya müdür olmak üzere iki şahsın farz ve kabul olunması : (Müessesenin şahıslandırılması)

Her ticari işletmede biri mal sahibi (sermayedar) diğeri müteşebbis veya müdür olmak üzere iki şahsın mevcut olduğu fark ve kabul olunur. Sermayedar ticari işletmenin çalışma vasıtasının temin ve vazeyleyen şahısdır. Müdür veya Müteşebbis ise bu sermayeyi yedi emanet ve idaresine alarak işletten şahısdır. Bu telakki tek şahıs müesseselerinde farazî düşerse de, şirket halinde kurulan ve mal sahipleri tarafından doğrudan doğruya işletilmeyen müesseselerde müessesenin idare ve işletilmesi bir müdüre tevdi olunur ki o vakit farziye tahakkuk eder.

Bu farziye ve yukarıki esasa göre sermayedar, müesseseye koyduğu kıymetlerin değeri kadar veya koyduğu kıymetlerden doğan müsavi hakkı kadar alacaklı ve bu kıymetleri işletmek üzere alan müdür veya müteşebbis de idaresine verilen kıymetlerin değeri kadar borçlu olur.

3 — Yukarıki mefhum, vakıa ve faraziyelerin riyazî ifadesi meselesi :

Ticari işletmelerin mevzularında ve terkinde yer alan yukarıki vakıa, mefhum ve faraziyelerin ifşa ve ifadesi bir takım riyazî kaidelerden istifade ve istiare eylemek suretiyle meydana gelir.

Bunun için bilânço mevzuuna ve bahsine tekrar dönelim, Biliyoruz ki, bilânço-yu riyazî formülle teşkil ve ifade ederken bir şahsın veya ticari işletmenin safı varlığını (sermayesini) müstakil bir hesap halinde göstererek bir karşılık kurmuştuk. Bu suretle işletmenin hesabı ba-

kımdan inşasını, biri işletmenin varlık unsurlarını gösteren hesaplar, diğeri işletmenin safi varlığını (sermayesini) gösteren hesaplar olmak üzere karşılıklı iki hesap gurubuna istinat ettirmiştik. Yukarıki faraziye ve prensiplere göre birinci gurup hesaplar işletmenin varlık unsurlarını, yani müdür veya müteşebbisin hesaplarını ve borçlarını; ikinci gurup hesaplar ise, safi varlığını (sermaye) sermayedarın hesaplarını ve alacaklarını bir müsa-

vat halinde teşkil ve irade eylemektedir.

Meselâ : üç kişinin bir sözleşme yapıp onar bin lira koyarak bir şirket teşkil eydiklerini ve içlerinden (a) yı bu şirkete müdür seçtiklerini ve bu sermayeyi şirket sözleşmesi dairesinde işletmek üzere müdüre teslim ve tevdi eydiklerini farz edelim. Bu muameleyi muhasebe diliyle ifade ce beyan etmek istersek yukarıki esaslara göre ve bildiğimiz muhasebe ve bilanço kadrosu içinde şöylece tesbit ve irae edebiliriz.

Bilanço	Aktif	Pasif
Yevmiye defteri ve kaydı		
MUAMELELERİN İZAHI	Borç miktarı	Alacak miktarı
Borçlular ve hesapları - Alacaklılar ve hesapları	Zimmet	Matlup
a, b, c 30.000 liralık bir şirket kurmuşlar ve sermayeyi işletmek üzere (X) e teslim ve tevdi etmişlerdir.		
Müteşebbis veya Müdür hesabı	30.000	
İşletmek üzere aldığı sermayeden borcu Sermeyedarlar hesabı		
İşletmek üzere X e verilen sermaye den alacakları		30.000

Yukarıda görüldüğü üzere bu muhasebe olaylarını, yani bir işletmede yapılan işlemleri, bu işlemlerden doğan ve muhasebe kadro ve sahası dahilinde vukua gelen hareketleri vukua ve tarih sırasıyla yazan ve yevmiye defteri namı verilen deftere, yukarıki şekilde muhasebe maddesi tabir olunan bir yazı ile yazılır. Evvela borçlanan hesabın ismi yazılır ve sonra borç miktarı, (zimmet) namı verilen sutuna saniyen, alacaklanan hesabın ismi yazılır ve sonra alacak miktarı da (Matlup) namı verilen sutuna geçirilir ve böylece bilanço müsavatına mutabık ve muvazi bir şekilde 30.000 liralık sermaye vazi karşılıklı hesaplara borç ve alacak yazılmak suretiyle iki taraflı kayıt ve irae olunur.

sine muvazi olduğu görülür. Yani her muhasebe olayının madde halinde yazılması her defa bir bilanço muadelesi yazılması demektir. Ve her yeni maddenin yazılması muadeleye cem yoluyla ilâve yapılması demektir.

İşte böylece muzaaf kayıt usulünün istinad eylediği mülâhaza ve esasların meydana gelişi açıklanmış ve anlaşılmuş oluyor. Şu halde yevmiye yazısı ve maddesi muhasebe olaylarının tesbit ve ifadesi demektir. Burada muhasebe olayını ve geçen muameleyi hikaye halinde yazmayı borç ve alacak rakamlarını zimmet ve matlup namı altında ve bilanço muadelesi tarzında yazmakla beraber aynı zamanda borçlanan ve alacaklanan şahıslara ait hesapların isimlerini yazıp işaretle isimlendirmek suretiyle beyan ve ifade ediyoruz. İleride görüleceği üzere bu izahlarda hikaye halinde olmayıp formüle edilmek suretiyle ya-

Numunede alt alta koyduğumuz yevmiye ve bilanço tablolarının yekdiğerini karşılayışı tetkik olunursa, yevmiye maddesinin bir bilanço musavat ve muamele-

zılacaktır. Çünkü, muhasebe olayı hesap isimleri ve işaretlerle, muhasebe diliyle ifade ve izah edilmiştir.

Bilanço bahsinde görmüşdük ki, bir ticarî işletmenin kuruluşunda dahi bünyesini terkip eyleyen unsurlar, tabiri diğerle, sermayeyi teşkil eyleyen varlık unsurları, muhtelif olabilir. Müteşebbis veya müdürün yeddi idare ve mesuliyetinde bulunan bu unsurların heyeti umumiyesini müteşebbis veya müdür hesabı altında toplayacağımız yerde varlık unsurlarından her birine, hesapların izah ve tasnifi bahsinde anlattığımız nevelerine göre ve bilinen isimleri altında müdür veya müteşebbis ismini de katmadan birer hesap açarız. Bu suretle varlık unsurlarına ait olan hesaplar yazısız olarak yani yan-

larına müdür veya müteşebbis sıfatı ilâve edilmeden Müdür veya müteşebbis hesaplarını teşkil ve irae ederler. Bu suretle tatbikatda müdür veya müteşebbis hesabı parçalanmış; gizli ve kapalı olarak zımnen kayıt ve irae olunmuş demektir. Esasen müteşebbis veya müdür hesabı bir ticarî işletmedeki hesaplara şift (karşılıklı) kaydın kurulması için verilmiş mefruz gurup ismidir. Tatbikatda kullanılmaz muzaaf kayıt faraziye ve nazariyatı bakımından varlık unsurları hesaplarının müteşebbis veya müdür hesaplarını teşkil ve irae ettiği mefruzdur.

Şu halde yukarıki misaldeki üç kişi tarafından konulan 30.000 lira sermayenin,

10.000	lirası Mağaza bedeli
2.500	" Mefruşat
1.500	" Nakit
17.500	" Emtia
3.500	" Müşterilerden alacak
5.000	" Bayilere borç

olmak üzere muhtelif unsurlardan teşekkül eylediğini farz edelim.

Bilanço		Aktif	Pasif
Yevmiye Defteri ve Yazıları			
Muamelelerin İzahı		Borç miktarı	Alacak miktarı
Borçlular Hesabı - Alacaklar Hesabı		Zimmet	Matlup
Binalar.....		10.000	
Demirbaşlar.		2.500	
Kasa.....		1.500	
Emtia.....		17.500	
Müşteriler.....	Sermayedara...	3.500	35000
Sermayedar...	Bayilere.....	5000	5000
ve yahut			
Binalar.....		10.000	
Demirbaşlar.		2.500	
Kasa.....		1.500	
Emtia.....		17.500	
Müşteriler.....		3.500	
	Bayilere.....		5000
	Sermayedarlara.		30000

Müteşebbis veya Müdür sermayedara karşı mesul olan şahıstır. Üçüncü şahıs-

lara karşı mesul olan şahıslardır. Üçüncü şahıslara karşı malî mesuliyeti taşıyan

sermayedar bu hukukî esasa göre aktif varlık unsurları sermayedarın alacağını ve pasif varlık unsurları da sermayedarın borçlarını teşkil eylediğinden bu vakıayı göstermek için birinci şekildeki madde evvela müdürün yeddi idaresinde bulunan iktif unsurlardan sermayedarın alacağını badehu pasif unsurlardan dolayı sermayedarın borcunu yazarak sermaye hesabı iki kalemde teşkil ve irae olunmuş olur. Fakat son maddede ileride göreceğiniz üzere bunu mürekkebe bir madde halinde yazarak tesbit ve irae ediyoruz.

İşletmelerin faaliyetinde muzaaf kaydın yazılmasına ve yürütülmesine ait esas ve kaideler.

Bliyoruz ki işletmelerin bünyesini muhtelif nevi mevcutlar, alacaklar ve borçlar olmak üzere çeşitli elemanlar terkip ve teşkil eder. İşletme çalışmaya başlayınca bu elemanlarda muhasebenin hareket sahasını ve kadrösunu teşkil eyleyen bilanço dahilinde bir hareket ve tahavvül vukua gelir ve çalışdığı müddetce devam ve teselsül eyler şöyleki :

1 — Nakden sermaye vaz ederiz. Ve rasiye bina, demirbaş ve emtia satın alırız. Bunların mukabilinde senetler verimiz hesabın ve seneden olan borçlarımızı öderiz. Bankadan para istikraz eyleriz. Bu parayı öderiz. Bu muamelelerin doğurduğu hareketler ise aktif ve pasif arasında vukua gelir.

2 — Nakit halinde vaz olunan ilk sermaye ile bir Bina, demirbaş ve emtina satın alırız. Satın aldığımız emtiayı verisiye safar, senede bağlarız. Hesabın veya seneden olan alacakları tahsil ederiz. Paramızın bir kısmını bankaya yatırır ve tekrar çekeriz. Veyahut işletmenin faaliyetinde bulunabilmesi için bir takım masraflar yaparız. Bu muamelelerin doğurduğu hareketlerin hepsi Aktif dahilinde vukua gelir.

3 — Bize kredi açan bir bankadan bakiyimize hesabımıza tediyatda bulunulmasını talep ederiz. Bu nevi muamelelerin doğurduğu hareketlerde pasif dahilinde vukua gelir.

Şimdi üç guruba ayırdığımız muamele ve doğurduğu hareketlerin tatbikatını

yaparak defter tutma tekniğine ait neticelerini ve kaidelerini çıkaralım (Bak: şekil — 1))

1 — Birinci gurup muamele ve hareketlere misal olarak beş kalem muamele gösterilmiştir. Bu muameleler ve doğurduğu hareketler aktif veya pasif arasındadır. Tatbikatda görüyoruz ki bu gibi iki tarafı alakadar eyleyen muamelelerde :

İşletme varlığında aktif bir kıymetin doğması veya çoğalması, bilmukabele pasif bir kıymetin (borcun) doğması veya çoğalmasını, aktif bir kıymetin azalması. bilmukabele pasif bir kıymetin (borcun) azalmasını istilzam eylemektedir. Tabiri değerle aktif veya pasifin çoğalması veya azalması bilmukabele aktif veya pasifin aynı miktar çoğalıp azalmasını intaç eylemektedir.

2 — İkinci gurup muamele ve doğurduğu hareketlerden beş kalem muamele gösterilmiştir. Bu muameleler ve doğurduğu hareketler aktif taraf dahilinde vukua gelmiştir. Doğurduğu neticelere göre aktif hesaplardan birinin azalıp çoğalması bilmukabele diğer aktif hesaplarda aynı miktarda çoğalıp azalmayı intaç ve istilzam eylemiştir.

3 — Üçüncü gurup muamele ve doğurduğu hareketlerden bir kalem muamele gösterilmiştir. Bu muamelenin doğurduğu hareket pasif dahilindedir. Doğurduğu neticelere göre pasif hesaplardan birinin azalması veya çoğalması bilmukabele pasif hesaplardan diğer birinin azalıp çoğalmasını intaç ve istilzam eder.

HÜLASASI ŞUDUR :

1 — Aktif veya pasif taraflar arasında vukua gelen muamele ve hareketler, mukabil bir aktif veya pasif hesabın azalıp çoğalmasını ;

2 — Aktif veya pasif taraflar dahilinde vukua gelen muamele ve hareketler taraflar dahilinde mukabil hesapların azalıp çoğalmasını ; ;

İntaç ve istilzam eyler.

Umumî kaide olarak ::

A — BİRİNCİ HAL :

1 — Aktif elemanlardan (hesaplardan) birinin çoğalması, aynı miktarda di-

ğer aktif elemanın (hesabın) azalmasını veya bariz bir kıymetin çoğalmasını ;

2 — Bilmukabele pasif bir elemanın (hesabın) çoğalması aynı miktarda diğeri bir pasif elemanın (hesabın) azalmasını veya aktif bir kıymetin çoğalmasını ;

B — İKİNCİ HAL :

1 — Aktif elemanlardan (hesaplardan) birinin azalması aynı miktarda diğeri bir aktif elemanın (hesabın) çoğalmasını veya pasif bir elemanın (hesabın) azalmasını ;

2 — Bilmukabele pasif bir elemanın (hesabın) azalması aynı miktarda diğeri bir pasif elemanın (hesabın) azalmasını veya aktif bir elemanın (hesabın) azalmasını, istilzam ve intaç eyler.

Yukarıki hal ve kaidelerin yevmiye kayıtlarına aksi ve buna göre kaide neticeleri şöyledir :

Zimmet : Aktifin çoğalması, Pasifin azalması Masraf veya zarar,

Mutlup : Aktifin azalması, Pasifin çoğalması hasılât veya kâr,

Buna göre :

Bütün Aktif Hesaplarda :

- Çoğalan zimmetlendirilir.
- Azalan matluplandırılır.
- Yani :
- Kıymetlerin ve alacakların çoğalmasından zimmetlendirilir.
- Kıymetlerin ve alacakların azalmasından matluplandırılır.

Bütün Pasif hesaplarda :

- Çoğalan matluplandırılır.

— Azalan zimmetlendirilir.

Yani :

- Borçların çoğalmasından matluplandırılır.
- Borçların azalmasından zimmetlendirilir.

Menfi netice hesaplarında Masraf ve zarar

- Çoğalan zimmetlendirilir.
- Azalan matluplandırılır.

Müsbet netice hesaplarında hasılât ve kâr

- Çoğalan matluplandırılır.
- Azalan zimmetlendirilir.

İŞLETME KADROSUNDA :

- Aktifdeki bir kıymetin çoğalmasını pasifte mukabil bir alacağın aynı miktar çoğalması veya aktifdeki mukabil bir kıymetin aynı miktar azalmasını ;
- Aktifdeki bir kıymetin azalması, pasifte mukabil bir alacağın aynı miktar azalmasını veya aktifde mukabil bir kıymetin aynı miktar çoğalmasını ;
- Pasifteki bir alacağın çoğalması, aktifteki bir kıymetin aynı miktar çoğalmasını veya pasifteki diğeri bir alacağın aynı miktar azalmasını ;
- Pasifdeki bir alacağın azalması, aktifteki bir kıymetin aynı miktar azalmasını veya pasifdeki bir alacağın aynı miktar çoğalmasını ;
- Aktifdeki bir borcun çoğalması, aktifteki bir kıymetin veya diğeri bir borcun aynı miktar azalmasını-intaç ve istilzam eyler.

Yc

v)
e apl ri

Az i a 6 1 0

sa
iti
as

n
il
ik

.5

7.

y er

K a z

2.

n

K a

5

7.

1. 4.

22

sa

K a

4.

K a

2.

z ştorlu r

2.

y

7.

22.

3.

3.1

2.0

MİLLÎ PLÂNLAMA

Çeviren : Menteş A. ERTAY

İkinci adım : Mevcut menabîin daha iyi istimal ve istismarı :

Kabul edelim ki mevcut müesseseler hakkında gerekli reformasyonu yapmış bulunuyoruz. Müteakip hedefimiz ne olacaktır?. Atılacak müteakip adım, az gelişmiş memlekette daha çok para yatırımı yapmak olmayacaktır. O kadar ki daha yatırım yapmağa uzunca bir müddet için lüzum dahi yoktur. İkinci adım tamamıyla başka bir istikamette olacaktır. Müesseseler üzerindeki tetkikat ve ıslahatı müteakip kendi kendimize şu suali sormalıyız : «Şimdiki halde memleket dahilinden temin edilebilecek investisyonların kalitesini ıslah etmek (verimini arttırmak) için ne yapabiliriz?». Biliyoruz ki madelimizde bu investisyonlar (mahalli tasarruflarla temini mümkün) beşbin dolardı.

Anlatmak istediğim şeyi bir iki misalle izah edeyim : Bir çok az gelişmiş memleketlerde tasarrufların yani istihlakten artan gelirin bir kısmının istihsalî istihdaf eden yatırım yollarına akmadığı bir vakıdır. Bu gibi memleketlerde tasarruflar altına, başka kıymetli madenler ve döviz iddiharına yatırılmaktadır. Bu tipteki yatırımların az gelişmiş bir memleket için hiç de faydalı olmadığı meydandadır. Az gelişmiş memleketin ehemmiyetle muhtaç olduğu yatırımlar, istihsalî hedef tutan, millî geliri artırıcı projelere talluk edenlerdir. Amerika B. D. nin altun stok etmesini mazur kılan ekonomik sebepler ne olursa olsun -ki bunun Amerika için dahi isabetli bir ekonomik siyaset olmadığını iddia edenler çoktur- az kalkınmış bir memleketin altına, yabancı dövizlere yatırımda bulunmasının arzu edilir bir şey olmadığında şüphe yoktur. Bu şekildeki yatırımların iktisadî inkişaf

fın gelişmesine, millî gelirin daimi bir artış seyri içinde yükselmesine ve millî kalkınmanın evvelce zikrettiğimiz otomatik safhaya erişmesine nafi olmadığı izaha muhtaç değildir' Bu sebeble, elde edilen tasarrufların gayrimüstahtil maksatlara bu şekilde akışının önlenmesi keyfiyeti az gelişmiş memleketler için önemli bir mahiyeti haizdir.

Bu konuda bir misal vereyim, Tam kadrolu bir Birleşmiş Milletler Misiyonu Orta Amerikada bir Cumhuriyet olan Haiti adasına gönderilmişti. Birleşmiş Milletler misiyonu bu memleketin ekonomik durumunu tetkike başladığı zaman Haitide Birleşik Amerika dolarının kanunî tedavülde bulunduğu müşahede edildi. Yani memlekette iki türlü para tedavül ediyordu, birisi Haiti cumhuriyetinin kendi parası diğeri de B.A. Doları. Bu iki para beyninde asgari bir nesilden beri tatbik edilmemiş bulunan bir parite mevcuttu. Haitideki bankaların tamamı Amerikan veya Kanada bankalarının şubeleri idi. Yerli halk tarafından yatırılan mevduat tamamen dolara tahvil ve bu bankaların idare merkezlerine nakledilmekte idi. Tutarı ehemmiyetli yekûnlara baliğ olan resmî ve hususî mevduat, muhafazakâr bir iktisadî siyaset sayesinde Amerikan dolarına inkılap ederek tasarruf sahibi memlekette gayri bir memlekette terakümle istismar ediliyordu. Tahmin edileceği üzere Birleşmiş Millelerin bu memlekete yaptığı başlıca tavsiyeler arasında, bu konuda cari durumun değiştirilmesi, Amerikan dolarının dahildeki tedavülünün önlenmesi, memleketin iktisaden gelişmesine medar olmak üzere bankalardaki mevduatın mahalli para ile ifade edilmesinin sağlanması hususları mevcuttu. Şurası da dikkate şayandı ki, Haitide, enflasyon neticesi mahalli paraya itimadın

münselip olması gibi bir vaziyet de yoktur. Bu hal tamamen muhafazakâr hareket etmenin bir tezahürü idi. Mümasil şartlara bazı müstemlikelerde de raslak kabildir.

Şimdi, az gelişmiş memleketlerde tahsis istikameti isabetli olmayan bir menbadan bahsetmek isterim. Hususile az gelişmiş memleketlerde gayriresmi tasarruflar memleketin iktisadi kalkınmasında önemli bir rol ifa edemeyecek derecede cılızdır. Bu gibi memleketlerde kalkınmaya medar olabilecek kapital başlıca iki menbadan temin olunmaktadır. 1 — Vergi varidatı, yani şahıs veya müesseselerin ihtiyarı tasarrufu değil, cebri vergi tarhiyatından elde edilen mebalığ, 2 — Faaliyet halinde bulunan teşebbüslerin kârları. Türkiye'de olduğu gibi bu teşebbüslerin geniş ölçüde devlete ait olması da mümkündür. Bu teşebbüslerin kârları umumiyetle kalkınmasının finansmanında mühim bir rol oynamakla beraber, bazı ahvalde tehlikeli denebilecek bir vaziyet de hâdis olmaktadır. Tehlike şudur ki, teşebbüsten elde edilen kararlar aynı teşebbüsün genişletilmesine tahsis olunmakta ve iktisadi hayatın başka bir sektörüne tevcih edilememektedir. O kadar ki, bir sektördeki faaliyetin başka bir iktisadi sektör lehine azaltılması umumî kalkınma programının icaplarından olsa bile bu yapılmamaktadır. Diğer bir ifade ile, kalkınmada kullanılacak mebalığın bir kül olarak mütalaa edilmesi ve programla derpiş edilen ihtiyaçlara - ehemmiyet sırasına göre tahsis olunması mümkün olamamaktadır. Kalkınmaya elverişli menabi umumî programın şumullü manasında müsmir olamamakta ve yalnız muayyen teşebbüslerin tevessüsüne yaramaktadır. Buna inzamamen, az gelişmiş memleketler hakkında bu halin daha mühim ikinci bir tehlikesini de kaydetmeliyim. Az gelişmiş memleketlerde mevcut teşebbüslerin rantabilitesinin düşük oluşu bu memleketlerin karşılaştığı büyük meselelerden birisidir. Evvelce söylendiği üzere, rantabilitenin düşüklüğüne amme tesislerinin ademi mevcudiyeti sebep olmaktadır. Fakat bu düşüklüğün diğer bir sebebi de az kalkınmış mem-

leketlerde rekabet müessesesinin yokluğudur. Kalkınmış memleketlerde ekonomik hayatın ilerlemesinde rekabetin mühim bir yeri vardır. Sanayileşmiş memleketlerde bilfarz bir dokunma, bir kâğıt veya bir kibrit fabrikasına malik bulunuyorsanız birçok mümasil fabrikalardan birine sahiptiniz demektir. Faaliyetinizi idame ettirebilmek için maliyeti düşürmeğe ve teşebbüsün rantabilitesini yükseltmeğe mecbursunuz. Az kalkınmış memleketlerde vaziyet tamamen başkadır. Böylece bir memlekette bir dokuma fabrikanız varsa muayyen bir mintakada rakipsiz faaliyettesiniz demektir. İhtiyaç geniş ve istihsal mahdut olacağından imalatınızın alıcı bulamaması bahis mevzuu değildir. Yüksek fiatla satış yapabilir ve satış fiatlarınızın unsurları arasına işçileriniz için yapacağınız içtimai masrafları da ithal edebilirsiniz. Bu takdirde dahi pazarınızı muhafaza edersiniz çünkü başka bir rakibinizin bu pazarda elde etmesine imkân yoktur. Teşebbüsten elde edilen kârların aynı neviden faaliyetlere hasredilmesi rekabetin teessüsüne zemin hazırlayacak bir yol değildir. Aksine, mevcut durumun devamını sağlamak için. Zira, finansmanlara elverişli menabi memlekette mevcut teşebbüslerin kârlarından ibaret bulunmakta ve bu kârlar aynı teşebbüsün genişlemesine yöneltilmektedir. Anlaşılabacağı üzere, bir teşebbüsün büyümesi aynı neviden başka bir teşebbüsün doğmasına teşvik ve teşci edici bir hâdise değildir. Az kalkınmış memleketlerde arzu edilen şey muayyen birkaç teşebbüsün alabildiğine büyümesi değil -şüphesiz mevcut teşebbüslerin mutlaka eski halini muhafaza etmesini istemek doğru olmamakla beraber- yeni yeni teşebbüslerin doğup serpilmesi, rekabet müessesesinin teessüs ve gelişmesidir.

Kârların aynı neviden faaliyet zümresine yatırılmasının yukarıda belirtilen mahzurları iktisaden gelişmiş memleketler için aynı kuvvette değildir. Teşebbüsün genişletilmesini zaruri kılan sebeplerin mevcut olmaması halinde elde edilen kârlar serbest sermaye piyasasına arz edilir. Para ya bankalara yatırılır, ki

bankalar bu paraları tamamen başka mahiyette olabilecek teşebbüslerin finansmanında kullanırlar, veya devlet tahvilatına yatırır ki bu takdirde mevzuu bahis mebalîğ amme hizmetlerinin finansmanında ve umumî projelerin tahakkukuna uğruna kullanılmış olur. Ve nihayet teşebbüs, kârlarını başka teşebbüslerin hisse senetlerine yatırmak suretile başka iktisadî ve sınaî faaliyetlerin finans edilmesine doğrudan doğruya iştirak etmiş olur.

Az gelişmiş memleketlerde bir teşebbüs kârlarını daima kendi faaliyet sahasını geliştirmekte kullanmağı tercih etmektedir. Çünkü hareket tarzı bu gibi memleketlerde en emin yatırım mevzuu telâkki edilmektedir. Fazla kârların bankalara devlet tahvilatına, başka teşebbüslerin hisse senetlerine yatırılması pek makul görülmemektedir. Hisse senetleri esasen mevcut değildir. Mevcut olsa bile bu yatırım yolu sermaye için emniyet bahşedici durumda görülmemektedir. Devlet tahvilleri de ya mevcut değildir veya yine emniyet mülahazaları ile rağbet görmemektedir. Nihayet, enflasyon halinde olduğu gibi, yatırıldan daha aşağı kıymet ifade eden paranın geri alınması endişesi buna mani olmaktadır. Bankalara da para yatırılmamaktadır. Zira, bu gibi memleketlerde bankacılık sistemi inkişaf etmiş ve muhitte itimat telkin edebilmiş bir seviyeye ulaşmış değildir. Bu şartlar altında bir teşebbüs, kârlarını umumiyetle bizatihi kendisi için ya mütedavil sermaye olarak kullanmakta veya geniş malzeme stokları vücuda getirmekde ve nihayet kalkınma ile alakası olmayan mevzulara tefrik eylemeğı tercih etmektedir. İngiltere ile Birleşik Amerikada kârların geniş ölçüde aynı teşebbüslere yatırıldığı ve bu halin iktisadî kalkınmayı hiç bir veçhile aksatmadığı hususundaki iddia kâfi ederecede kuvvetli değildir. Esasen, bu hareketin iki zümre memleket için ifade ettiği mana tamamile başkadır. Filvaki bu iki memlekette kârların geniş ölçüde aynı teşebbüsün gelişmesine yatırıldığı doğrudur. Fakat, sanayileşmiş memleketlerde aynı hareketin az kalkınmış memleketlerdeki mahzurlarını aramak ca-

iz değildir. Bu sebeble ehemmiyetle işaret etmeliyim ki, az gelişmiş bir memleketin kalkınma programını tahlil ettiğiniz zaman, program ne kadar mükemmel olursa olsun, mevcut menabii isabetsiz tahsislerle hakkı ile istismar edilemediğini göreceksiniz. Elinizde program ve programa ayrılan paralar vardır fakat bu paralar tekrar menşelerine avdet etmekte ve umumî kalkınma programının finansmanında kullanılmamaktadır.

Enflasyonun zararlarından korunmak endişesile bir memlekette mevcut menabii geniş ölçüde inşaata, büyük binalara ve araziye yatırılmasının uzun bir devredeki zararları daha evvel münakaşasını yaptığımız altun ve diğer kıymetli madenler iddiaharına nisbetle çok daha büyüktür. Çünkü, halk altun birikdirmişse, her şeye rağmen altun elinde mevcuttur. Bir zaman sonra memleket kalkınmaya doğru gitmiş, insanların hükümete ve birbirlerine itimatları teessüs etmiş ise, altunun paraya tahvil edilerek iktisadî faaliyetlerde kullanılması mümkündür. Bu takdirde dahi zaman kaybı mühimdir. Altun iddiaharına başladığımız andan itibaren, paranızı başka maksatlara yatırmakla elde edeceğiniz istihsalın gelirden mahrum kalmış oluyorsunuz ki bu manada zaman paradan başka bir şey değildir. Fakat, elinizdeki parayı mesela binaya yatırdığımız zaman kaybınız yalnız zamandan ibaret değildir. Bu takdirde bizatihi kaynağı, parayı kaybetmiş olursunuz. Çünkü inşaat için yatırdığımız parayı daha verimli olabilecek iktisadî faaliyetlerde kullanmaktan mahrum kalmış bulunuyorsunuz. Diğer bir ifade ile, az gelişmiş memleketlerde, mevcut menabii istihsale müteveccih olmayan işlere tahsisi, bu menabii muhtelif maddelerin iddiaharına yatırılmasından çok daha mahzurlu bir keyfiyettir.

Mevcut menabi ile karşılanması mümkün olmayan bir kalkınma programının sebep olduğu enflasyon halinde kısa devreli investisyonlarla çok uzun devreli investisyonların yersiz olarak iltizam ve 2 - 10 senede replase edilmesi icabeden orta devreli investisyonların ihmal edilmiş

olması bu devrenin başlıca temayülüdür. Bunun neden böyle olduğunu izah edeyim : Enflasyon halinde, (ki enflasyon tehlikesi kalkınma programının nefsinde mündemictir.) fiatların gün geçtikçe yükselmesi karşısında, halkın, parasını yatırmak isteyeceği iki yatırım yolu vardır. Birinci yol tamamen spekülâtif bir mahiyet taşıyan kısa devreli yatırımlardır. Her gün paranın kıymeti biraz daha düşmekte ise halk eşya istifçiliğine başlar. İnsanlar elinde para tutmağı veya parasını bankaya yatırmayı istemez çünkü bu takdirde zaman geçtikçe kayba uğramış olurlar. Fiatların yükselmekte devam ettiği bir devrede paranızı eşyaya yatırır ve zaman zaman eşyayı satarak yeniden mübayaada bulunursanız altı ay, bir sene zarfında eskisine nazaran daha iyi bir duruma yükselmiş olursunuz.

Spekülâtif mahiyetteki eşya ve malzeme istifçiliğinin az kalkınmış memleketler için zararları büyüük olmasına rağmen, enflasyon devresindeki bu umumi temayüle tahsisat mülahazaları ile bizat devlet dairelerinin de iştirak ettiği müşahede olunmaktadır. (Aksi halde bir dairenin muayyen ihtiyacı için ayrılan tahsisatın sene sonuna kadar kifayet etmeyeceği tabiidir.) Yani, görülüyor ki temayül umumi bir mahiyeti haizdir. Bunun bir neticesi olarak, başka memleketler aynı zamanda aynı derecede bir enflasyon hali içinde bulunmayorlarsa paranızın kıymetli diğer memleketlerinkine nisbetle düşecek, fiatlarımız yükseldikçe yabancı döviz fiyatları yükselecektir.

Türkiye'de enflasyonun cari olduğu 1940 - 1949 yıllarında Türk lirasının memleket içindeki iştirâ kudreti gün geçtikçe azalmakta idi. Bu devre zarfında yabancıların Türk lirasını elde etmek istemeleri onlara Türk mallarını temin etmek imkânını sağladığı içindir. Bir Türk lirasının iştirâ edeceği mallar gün geçtikçe azalmakta ise paranın yabancı dövizlere nisbetle kıymeti de azalmakta demektedir. Yani Türk parasına nazaran, sterling, dolar... ilâ. fiatları yükselmektedir. Dövizlerin fiat artışlarını kambiyo

kontrolü ve fiat tesbiti gibi suni usullerle bir müddet için frenlemek mümkün ise de, bu gibi hallerde umumiyetle bir serbest fiat, karaborsa fiyatı teşekkül etmektedir ki bu fiat iki para arasındaki hakiki pariteyi ifade eylemekte bu durum genel olarak (Türkiyenin 947 de yaptığı gibi) az kalkınmış memleketleri devalliasiyona sevk etmektedir.

Bu şartlar yabancı dövizler üzerine spekülâtif hareketlere yol açmaktadır. Enflasyon dolayısıyla paranızın kıymetinin düşmesine ve yabancı dövizlerin yükselmesine intizar ediyorsanız ihracatçılarımız dışarıya sattıkları mal bedellerinin derhal memleketi girmesini arzu etmeyeceklerdir. Satış hasıllarını dışarıda muhafaza etmeye çalışacaklar ve böylelikle, bilhare celbedecekleri yabancı para mukabilinde daha çok memleket parası elde etmek imkânını bulacaklardır. Kalkınma programı için luzumlu olacak ithalatın yapılmasına engel olması bakımından bu halin mahzurları meydandadır. Diğer taraftan, ithalatçılarınız veya memleketinize mal gönderen yabancı ihracatçılar derhal tediyede bulunmak isteyecekler ve müteammal kısa vadeli ticari kredilere yanaşmayacaklardır. Çünkü, paranızın kıymeti bir sukut seyri takip ediyorsa üç veya altı aylık krediler dahi onların kayıplara uğramasına sebep olacaktır. Görülüyor ki, enflasyon halinde, ihracatçılarınız kalkınma programı için gerekli vasıtaların ithalinde kullanılacak dövizlerin memleketi girmesini istemeyecekler, ithalatçılarınız normal kısa vadeli krediler bulamayacaklardır. Bu gibi kısa devreli spekülâtif hareketlerin kalkınma programı üzerindeki tesirleri hakikaten tahripkârdır. Enflasyon devresinde bir kalkınma programı hazırlamak istiyor ve enflasyonu durdurucu tedbirler bulamıyorsanız hususi bazı çareler aramak zorundasınız. Bu çareleri arayıp bulma keyfiyeti az kalkınmış memleketlerin iktisadî politikada maruz kaldıkları başlıca zorluklardır.

Enflasyon halinde yersiz olarak iltizam edilen yatırım yollarından birisi de her türlü bina inşaatıdır. Bir bina in-

şa ettiğiniz zaman envestismanı 80,100 hatta 150 senede replâse etmek mevkiinde değilsiniz. Çünkü binanın ömrü çok uzundur. Enflasyon halinde bile, insanlar 100,150 sene sonra ne olacağını düşünmemektedirler. Buna rağmen, bir bina inşa etmiş iseniz elinizdeki paranın enflasyona karşı korunmasını tamamen temin etmiş sayılırsınız. Bilhassa hususi teşebbüs sahipleri çok defa verimlilik bakımından düşük de olsa enflasyona karşı müdafaa tedbiri olarak bina inşaatına geniş ölçüde yatırım yapmağı tercih etmektedirler. Birçok az gelişmiş memlekette mahalli tasarrufların hemen yarısının -hatta bazı ahvalde fazlasının- çok defa luzumsuz sayılabilecek ve fakat enflasyona karşı korunma çaresi telakki edilen binalara akdığını istatistikler göstermektedir.

Bu şerait tahtında, istismarı mümkün menabii tazyik etmeğı veya daha fazla para aramağı düşünmeden evvel menabiinizin istimal tarzını tetkik ve müstahsil maksatlara yöneltilmesi için gerekli tetbirlere baş vurulmalıdır. Tekrar edeyim, daha çok para aramadan evvel mevcut kaynaklarımızın sureti istimalini incelemelisiniz.

Kısa devreli spekülâtif yatırımlarla çok uzun devreli yatırımlara karşı tedbirler alınması icabederken hükümetlerin ekseriya bu temayülü destekledikleri görülmektedir. Çok dikkate şayandır ki Türkiyenin de dahil olduğu birçok az gelişmiş memleketin vergileme sistemi, bu gibi binalardan sağlanan gelire vergi muafiyeti tanımakla, apartıman misillü inşaatı teşvik eder mahiyettedir. Bu yola müteveccih yatırımların nisbetini azaltmağı sağlamak maksadıyla bu gibi memleketlerde bu şekildeki envestismanlardan sağlanan gelire bilhassa ağır vergi tarh edilmesi lâzım iken karşımıza çıkan hakikat çok defa vergi sisteminin tamamen aksi istikamette işlediğı merkezindedir. Görülüyor ki yukarıda münakaşası yapılan «Mevzuat» mes'lesi ile karşı karşıyayız. Böyle bir memlekette daha çok yatırım imkânları aramadan, kalkınma programına daha şumullü bir mahiyet

vermeden malî sisteminize bir nazar atfetmek ve bu sistemin, memleketin muhtaç olduğu maksatlara yönelecek yatırımları teşvik ve teşçi edip etmediğini araştırmak zorundasınız.

Yukarıda görüldüğü üzere, enflasyon halinde envestismanlar çok kısa devreli spekülâtif maksatlarla çok uzun devreli inşaat işlerine plâse edilmektedir. Fakat, esefle kaydedelim ki, müstahsil vasfını haiz yatırım yolları umumiyetle orta vadelidir. Yani 5 - 10 sene içinde replâsmana ihtiyaç hissettirecek mahiyettedir. Doğrudan doğruya prodüktif bir veçhe arz eden fabrikalar, münakale tesis ve vasıtaları, zirai makimeler tamamen orta devreli envestismanlar cümlesindedir. Bu maksatlara yatırılan sermaye istihsal ile 5 - 10 senede itfa edilmekte ve bu müddetin hitamında replâsman ihtiyacı belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile, mütedavil sermayesi, makine ve aletleri bir müddet sonra yenilemek mevkiindedesiniz. Ancak, işin bu safhasına varıldığı zaman, enflasyonun sebebiyet vereceğı fiat artışları dolayısıyla, mukaddem senelerdeki kazançların bu replâsmana kifayet etmeyeceğı endişesi teşebbüs sahiplerini bu nevi envestismanlara girişmekten alıkoymaktadır. Yukarıda izah edildiğı üzere, enflasyon sırasında umumi temayül kalkınmağa doğrudan doğruya yardımı olan orta devreli yatırımların ihmal ve iktisadi gelişmeye pek faidesi olamayan kısa ve çok uzun devreli envestismanların rağbet görmesi merkezindedir.

Yukarıdaki tafsilâtın, her türlü inşaatın, mesken ve umumi binalar inşaatının kalkınma programının tatbikinde tamamen lüzumsuz olduğu ve bir kalkınma programının bu gibi inşaatın tamamen mücerret olması icabettiğı neticesinin istihraç edilmesi doğru değildir. mesken ve umumi binalar inşaatında göz önünde tutulması gereken üç mühim nokta vardır. Birinci nokta şudur ki, ekonomik kalkınmanın başlangıç merhalelerinde bulunan az gelişmiş bir memleket inşaat işlerinin mzkûi sayılabilecek çerçeveyi aşmaması icabettmektedir. Ziraatte, sanayide ve umumi hizmet müesseseleri mevzuunda ser-

mayeye şiddetle muhtaç olan fakir bir memleket tasavvur ediniz ki, kaynaklarının % 50 sini batı memleketlerinde ve hatta A. B. Devletlerinde emsaline az raslanan ve muayyen bir kaç büyük şehrini süsleyen büyük binalar inşasına hasretmektedir. Bu hal şüphesiz menabiin hüsnü istimali değildir. Bu daktirde, memleketin içinde bulunduğu hayat seviyesinin çok fevkinde bir harekete şahit oluyorsunuz demektir.

İnşaat işlerinde göz önünde tutulacak ikinci nokta yukarıda münakaşasını yaptığımız «içtimaî sermaye» mes'elesidir ki bunun bir cüz'ü umumi nüfus için daha iyi mesken temini işidir. Bu, iktisadî kalkınmanın ilk neticeleri arasında yer alması gereken lüzumlu bir iştir. iktisadî kalkınmanın hedefi hayat standardını yükseltmek olduğuna ve daha iyi mesken şartları da hayat standardı ile alakalı bulunduğuna göre bu hareket kaynakların yerinde kullanılması mahiyetindedir. Bu taktirde faydeli bir tip inşaatta bulunuyorsunuz demektir. Bu şartla ki bu inşaatta çok erken başlamamalıdır. Bu tipten inşaat, kalkınma neticesinde elde edilen fazla istihisalle finanse edilmelidir. Bir kalkınma programına, bu tipten de olsa bir çok inşaat değişik bir istihlâk hamlesidir.

İnşaat işlerinde göz önünde tutulacak üçüncü mühim nokta çok lüzumlu ve doğrudan doğruya istihisalle yakından alaka-

lı inşaatın ihmal edilmemesidir. Meselâ, yukarıda mikyas - modelimizde gördüğümüz vechile, ziraatten sanayie nüfus transfer ediyorsunuz. Farz ediniz ki muayyen bir sahada bir ihraç maddesi imâl eden bir sanayiiniz vardır. Kalkınma için lüzumlu ithalâta döviz temin edecek olan bu istihsalinizi arttırmak istiyorsunuz. Bu sahada fena sıhhat şartları işçiler arasında bir devamsızlığa sebep olmakta ve bu hâlin gayrimüsait iskân şartlarından neşet ettiğini tesbit etmiş bulunmaktasınız. istihisalle yakinen alakalı olan mesken şartlarının islâhı keyfiyeti burada ilk düşünülmesi gereken işlerdendir. Keza ziraat sahasında da bu şekilde âcil mesken ihtiyaçları karşınıza çıkabilir. Her an çökme tehlikesi arzeden kerpiç evlerde hayvanlarla bir arada yaşayan köylülerin evlere girmek istememesi ve dışarıda yaşamayı tercih etmesi neticesinde malarya salgınlarına maruz kalması ve dolayısıyla istihsalin mütessir olması mümkündür. Bu gibi ahvalde, kalkınma programının ilk merhalelerinde mesken şartlarının islâhı behemehal lüzumludur. Görülüyor ki kalkınma programının tatbikatında inşaat işlerinin tamamen lüzumsuz olduğu yolunda mutlak bir iddiada bulunmuş değilim. Fakat, bir hakikat vardır ki, az gelişmiş memleketlerde enflasyon korkusu, lüzumundan fazla yatırımların inşaata akmasına sebep olmaktadır.

(Devamı var)

Dünyada ve Türkiyede Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen

BEYNELMİEL TEDİYELER BANKASI

Beynelmîel Tediyeler Bankası İdare Meclisi, beher hisseye 16,80 altın frank, yani 24 İsviçre frangı temettü tevzi edilmesini ve bu temettüün 1 Temmuz 1953 tarihinde hissedarlara ödenmesini, 8 Haziran 1953 günü toplanacak olan Bankanın Umumi Hey'etine tektife karar vermiştir.

Geçen hesap yılı için, hisse başına 12,60 altın İsviçre frangı, yani 18 İsviçre frangı, tevzi edilmiş idi.

(Ağefi)

BEYNELMİLEL İMAR ve KALKINMA BANKASI

Beynelmîel İmar ve Kalkınma Bankasının sâfi geliri; 31 Mart tarihinde sona eren 9 aylık devre zarfında 12.947.735 dolar olarak tesbit edilmiştir. Bu gelir, 1952 yılının aynı devresi zarfında 12.507.639 dolardan ibaret idi. Aynı devre zarfındaki gayri sâfi gelir yekûnu, ikrazat komisyonları hariç, 31.682.272 dolara baliğ olmaktadır. 1952 yılının aynı devresi zarfında ise 25.744.163 dolar idi.

Safi gelir, ikrazat ile teminattan tevellüdü melhuz zararları karşılamak üzere müesses, ihtiyatlar hesabına ilâve edilmiş ve böylece mezkûr hesabın yekûnu 70.975.835 dolara yükselmiştir. 6.985.416 dolara varan ikrazat komisyonları ise, bankanın statüsü hükümleri mucibince, hususî ihtiyar akçesi hesabına ilâve edilmiş ve bu hesabın yekûnu da halen 34.670.070 dolara yükselmiştir. İhtiyatların yekûnu 31 Mart 1953 tarihinde 105.645.905 dolara baliğ bulunuyordu.

(Ağefi)

SURİYE CUMHURİYETİ BİR MERKEZ BANKASI KURMAĞA, PARASINI ve BANKACILIK SİSTEMİNİ de TEŞKİLATLANDIRMAĞA KARAR VERDİ

Suriye Hükümeti, düzenlediği iktisadi programı tahakkuk ettirmek, Suriye Cumhuriyeti para sistemine yeni bir şekil vermek ve bir Suriye Merkez Bankası tesis etmek hususundaki tasarının tasdikini mutazammın bir kararname yayınlamıştır.

Bu yeni para nizamı, bir taraftan Suriye'yi ekonomik ve sosyal gelişmeye en uygun olan şartları tahakkuk ettirebilecek bir para sistemiyle teçhiz eylemek, öte yandan da para sahasında memleketin siyasi istiklâlini tamamlamak gibi iki ayrı gaye takip etmektedir.

Suriye'nin yeni para nizamı:

- 1) Bir para ve kredi konseyi tesisi;
- 2) Bankacılık sisteminin emisyon müessesesi kredisinden faydalanma imkânlarının genişletilmesi maksadıyla 1950 tarihli para kanununun yeniden tetkik ve tadili;
- 3) İdarî muhtariyetine sahip amme müessesesi vasfında olmak ve Devletin mürakabe ve garantisi altında çalışmak şartıyla bir Suriye Merkez Bankası tesisi;
- 4) Bankacılık mesleğinin ve kambiyo işlerinin teşkilâtlandırılması, gibi hususları ihtiva etmektedir. (Ağefi)

İNGİLTERE'NİN ALTIN ve DOLAR İHTİYATLARININ ARTIŞI

Hazine Nazırlığının bildirdiğine göre, Nisan ayı zarfında sterlin sahasının altın ve dolar ihtiyatları 107 milyon dolar ar-

tarak 2.273 milyon dolara yükselmiştir. 20 milyon dolar Amerikan yardımından ve 11 milyon dolar da Mart ayı zarfındaki muamelelerin tasfiyesi ile Avrupa Tediye Birliğinden alınmıştır.

Ayrıca, İngiltere, Nisan ayı zarfında Avrupa Tediye Birliği çerçevesi dahilinde 15.2 milyon sterlinlik bir fazlalık kaydetmiştir. Bunun 7,6 milyon sterlini Mayıs ayı zarfında altın veya dolar ile ödenecektir.

Mart ayı zarfında ihtiyatlar 63 milyon dolar artmıştır ve Avrupa Tediye Birliği çerçevesi dahilinde fazlalık 7,5 milyon sterlidir.

(a.f.p.)

MİLLETLERARASI İMAR BANKASININ FAALİYETİ

31 Mart 1953 tarihinde sona eren 9 aylık faaliyeti devresinde, Milletlerarası İmar Bankasının sâfi geliri 12.947.735 doları bulmuştur. 1952 senesinin aynı devresinde gelir yekûnu 12.507.639 dolar idi.

Sâfi gelir, istikraz ve garanti zararları karşılığı olan ek bir ihtiyat hesaba geçirilmiş ve bu faslın yekûnunu 70.975.835 dolara yükseltmiştir. İstikraz komisyonlarından elde olunan 6.985.416 dolar ise, Bankanın statüsü mucibince hususî ihtiyat akçesine ilâve olunarak, bu hesabın yekûnunu 34.670.070 dolara iblağ etmiştir. 31 Mart 1953 tarihinde umumî ihtiyatlar yekûnu 105.645.905 doları bulmakta idi.

Cari malî yılın 31 Martta sona eren üçüncü üç ayı zarfında Banka, Hindistan' a 19.500.000 dolar, Yugoslavya'ya 30 milyon dolar muadili ecnebi döviz ve Rodezya'ya 14 milyon dolar tutarında kredi açarak taahhütleri yekûnunu 1.587.766.464 dolara yükseltmiştir.

Bu üç ay zarfında vâdesi gelen tediyeler, Bankaca tahsil olunmuştur. Yugoslavya'ya açılan kredi için, Bankanın Avrupalı üyeleri 21.670.000 dolar muadili olup sermayeye katılma payları olan ecnebi dövizleri istimâl selâhiyetini Bankaya tanıtmışlardır. Diğer taraftan, İngiltere'de, sterlin bölgesine dahil bulunan com-

wealth memleketlerine yapılacak ikrazat için Bankanın emrine sermayeye katılma payından 168 milyon dolar muadili 60 milyon sterlin tahsisi etmeyi kararlaştırmıştır.

(a. f. p.)

AMERİKAN FEDERAL REZERV BANKALARININ BİLANÇOSU

15 Nisanda Amerikanın 12 Federal Rezerv Bankanın bilançasu aşağıdaki durumu arz ediyordu:

(Milyon Dolar)

	15 Nisan	Farklar	
Altın Sertifika	20.628	Zait	14
Umumî İhtiyatlar	21.386	»	25
Devlet Senedatı	23.821	»	15
Tahviller Üzerine			
Avanslar	24.693	—	24
Umumî Aktif			
Yekûnu	51.392	Zait	988
Tedavüldeki			
Para	25.534	—	25
Bankalar			
İhtiyatı	19.932	Zait	303
Bankalar			
Mevduatı	21.047	»	179

(A. A.)

BİRLEŞİK AMERİKA'nın ALTIN İHRACATI

Birleşik Devletler Ticaret Vekâleti tarafından bildirildiğine göre, Birleşik Amerika'nın altın ihracatı, 18 Martta sona eren hafta içinde 32.380 troy onsa balığ olmuştur. Bu miktarın 5.620 onsu Venezuela'ya 2.190 onsu Uruguay'ya, 1.638 onsu da Filipinler'e sevk edilmiştir.

Aynı hafta içinde altın ithalâtı, tamamı Güney Afrika'dan olmak üzere, 24.213 onsa balığ olmuştur. Federal Rezev Bankalarının yabancı hesaplarında tutulan altın miktarı, aynı hafta içinde 24.244.000 dolar artmak suretiyle 5.892 milyon dolara yükselmiştir.

(Financial Times)

İSVİÇRENİN ALTIN STOKLARI

İsviçre Millî Bankasının altın stokları, 30 Mayıs'ta sona eren hafta içinde, 21.6 milyon İsviçre frangı artmak suretiyle 5.970 .2 milyon franga yükselmiştir. Diğer taraftan, döviz mevcutları, aynı hafta içinde 21.4 milyon frank azalarak 518 milyon franga inmiştir.

Tedavülde bulunan banknot miktarı, yine aynı hafta içinde 92.6 milyon frank artmak suretiyle 4.791 milyon franga yükselmiştir.

(B. I. S.)

ANKARA SİGORTA ŞİRKETİ GENEL KURUL TOPLANTISI

Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi'nin 1952 hesap yılına ait 17 nci adi umumî heyet toplantısı 31/3/1953 tarihinde bütün hissedarların iştirâkiyle Ankara'da yapılmış - gerek iş hacmi ve mal kaynakları ve gerekse teşkilât durumu itibariyle son yıllarda büyük inkişaflar gösteren şirketin bu faaliyet devresi neticeleri memnuniyetle karşılanmıştır.

Filvaki - geniş ve ticarî bir anlayış ile çalışan şirketin yalnız istihsalin artmasına matuf programlarının tatbiki ile kalmayarak mâli plâsmanlarının en verimli şartlarla istismarı hususuna da yeni bir istikamet vermiş olması ve iç bünyesinde mühim islâhat sağlamış bulunması ehemmiyetle göze çarpmaktadır.

İş ve Türk Ticaret Bankaları ile Etibank ve Millî Reasürans Şirketi tarafından kurulan ve mevcut Sigorta teşekkülleri arasında mümtaz bir mevki ihraz eden bu millî müessesemizin mezkûr heyeti umumîye toplantısı münasebetiyle Ankara Palasda bir kokteyl parti vermiş, Banka ve Sigorta şirketleri erkânı ile güzide bir davetli grubunun hazır bulunduğu toplantı Sayın Reisicumhur Celâl Bayar ile birlikte Maliye Vekili Hasan Polatkan İktisat ve Ticaret Vekili Enver Gürelî'de şereflendirmiştir.

Gün geçtikçe iş saha ve imkânları artan Ankara Sigorta Şirketini tebrik eder yeni muvaffakiyetler dileriz.

SÜRATLE GELİŞEN

MİLLÎ BİR BANKAMIZ AKBANK

Akbank Türk Anonim Ortaklığı'nın beşinci hesap yılı âdi umumî heyet toplantısının, 28/3/1953 tarihinde Adana'da Genel Merkez binasında yapıldığı haber alınmıştır.

Beşinci hesap yılı faaliyetine ait İdare Meclisi raporunda açıklandığına göre Bankanın,

Mâlî bünyesinde,
Tevdiat ve plâsman faaliyetinde.
Kâr vaziyetinde ve,
Umumî muamelâtında,

Bir evvelki yıla nazaran kayda değer mühim inkişaflar elde edilmiştir.

Nitekim, faaliyet raporuna göre, bir evvelki yıla nazaran Akbank,ın,

a) Ödenmiş sermaye ve ihtiyatları : 2.403.000 T. liralık bir artış göstererek 3.841.000 T. L. dan. 6.244.000 T. liraya.

b) Tevdiatı : 16.600.000 T.L. lık bir artış göstererek, 19 milyon 969 bin T.L. dan. 36.623.000 T.L. ya.

c) Tasarruf Tevdiatı : 12 milyon 551 bin T. Liralık bir artış göstererek, 11.134.000 T.L. dan, 23.686.000 T. Liraya,

d) Bilânço aktifi : 30.718.000 T. liralık bir artış göstererek, 38.519.000 T.L. dan, 69.233.000 T. Liraya.

e) Ve bütün bunlara ilâveten sâfi kârı : 276.961.36 T. Liralık bir artış göstererek, 885.880.94 T.L. dan, 1.162.842.30 liraya yükselmiş ve bu sâfi kârdan statü gereğince her türlü tefrikler yapıldıktan sonra, beher kuruculuk hisse senedine net 145 lira ve beher hisse senedine de net 107 lira temettü dağıtılması kararlaştırılmıştır ki, bu iki temettü hissesinin, ödenmiş sermaye vasatisine olan nisbeti net yüzde 13.62 olmaktadır.

Faaliyet raporunda,

Eski şubelere ilâveten yeniden, Kayseri, Diyarbakır, İzmir Karşıyaka, İzmir Yenigün, Kırıkkale ve Denizli şube ve ajanslarının hizmete konulduğu, ayrıca 1953 yılında yurdun bellibaşlı birçok iş ve ticaret merkezlerinde yeni şube ve ajans-

Milletlerası Tedieler Bankasının 22 inci Senelik Raporunun Hülâsası

Ceviren : Mitat GÜRSU

Milletlerarası Tedieler Bankasının 22 nci senelik raporu neşredilmiştir. Bu rapor Bankanın kendi faaliyeti ile ajanlığını ifa ettiği Avrupa Tedieler Birliğinin faaliyetleri hakkında hususî fasılları ihtiva ettikten mada, 250 sahifeyi mütecaviz bulunan bu eserin en büyük kısmı, bütün dünyanın ve bilhassa Avrupa'nın iktisadî ve malî umumî durumun izahına tahsis edilmiş bulunmaktadır.

Raporun hülâsa kısmı muhtelif müstacel para meselelerini mevzubahis etmektedir. Bu hülâsayı aşağıya nakletmekte fayda mülâhaza olunmuştur.

«Dünya, 1950 senesi yazında Kore anlaşmazlığının patlak vermesile hasil olan sadmeye maruz kaldığı ve bunun ilk neticesi olarak her tarafta bir «satın alma tehacümü» ile karşılaşıldığı zaman, istisnâî tedbirlerle silâhlanma masrafları da tedricen arttıkça bir aralık —para hacminin enflasyonist bir tarzda genişlemesine

ların, açılacağı ifade edildikten sonra, Banka sermayesinin 15 milyon liraya iblâğı dolayısıyla piyasaya çıkarılan yeni hisse senetlerine karşı ortaklar ve müşteriler tarafından gösterilen takdire değer ve anlayışa teşekkür edilmektedir.

Ak altın diyarı güzel Çukurova'nın yarattığı Akbank'ın elde ettiği bu parlak neticeler umumî heyetçe de takdirle karşılanmıştır.

Yurdun iktisadi kalkınmasında kendisine düşen ödevi lâyıkıyla ifa ettiğine kani bulunduğumuz Akbank'a, önümüzdeki faaliyet senelerinin daha şarlı olmasını temenni ederiz.

ULUS

ve vasıtasız kontrollerin sureti umumiyede tatbikine müsait bulunan— harp metodlarına rücu etmek mi lâzım geleceği, yoksa «mademki silâhlanma demek harp demek değildir», sulh zamanındaki prensipler dahilinde hareket etmek mi icap edeceği suali hatıra gelmişti. Halen, Kore'de harp başlayalıdan beri iki seneye yakın bir zaman geçmiş bulunmaktadır ve artık sulh zamanındaki metodların galabe aldığı katiyetle teyit olunabilir. Filhakika, her memleket silâhlanma zaruretlerine bütçe açığı vermeksizin göğüs germeye ve fiyat meselelerini yalnız şümüllü ve teferruatlı maddî kontroller ile değil de, muvafık bir para politikası ile halletmeye sarfi gayret etmektedir.

«Muazzam menabii ile yalnız Birleşik Amerika değil fakat ekserî garbî Avrupa memleketleri de carî masraflarını normal vâridât ile kapatmaktadırlar. Bu masrafların baliğ olduğu yekûnlar gözönünde tutulunca netice şayanı dikkattir. Bir çok memleketler maliyelerini mucibi memnuniyet bir esasa istinat ettirmek için vergilerini harp zamanındakileri bile tecavüz eden seviyelere yükselmişlerdir. Bundan maada bir çok faydalı investismanların tehiri ve sıkı bir para politikasının tatbiki icap etmiştir. Bu fedakârlıkların geniş mübadeleler ile temin olunabilecek istifade'ler için mevcudiyeti zarurî bulunan serbest bir ekonominin feyizli tesirleri altında fazlasıyla telâfi olunacağı takdir edilmektedir. İşte ancak böyle bir ekonomi nizamı içindedir ki elde mevcut menabiden âzamî istifade elde etmek kabildir. Gittikçe daha fazlalaşan servetler daha müessir tarzda kullanılabileceğinden yeni silâhlanmanın hakiki yüklerini tahfif ve enflasyon endişesini bertaraf etmek mümkün olacaktır.

«Fakat, sağlam bir bütçe politikası her şey demek değildir. Bu politikanın rasyonel bir para politikası ile tamamlanması lâzımdır. Bu hususta son iki senelik gelişmenin en calibi dikkat noktalarından biri, mesul makamlarca bilinmezlikten gelinemeyeceği vehile, para politikasında faiz hadlerinin ayarlanmasının yeniden günün silâhı olarak kabullenilmesidir. Belçika ve İtalya gibi azimkâr fakat sulp bir para politikası takip edenler meyanında bulunanlar memleketlerin, kendilerine inkâr edilemeyecek derecede faydalı olması dolayısıyla, bu politikaya sadık kalmalarının müşahedesi kayde şayan bir keyfiyettir. Diğer cihetten, senelerce sistematik olarak düşük faiz haddi sistemine bağlı kalmış olan memleketlerin biribiri ardınca bu politikadan sarfı nazar ettikleri görülmektedir' Bu hususun en dikkate şayan iki misalinden birincisi 1951 senesinde Birleşik Amerikada para politikasının değişmesi ve ikincisi de İngilterede kısa vadeli senedat faizlerinin artışıdır. Milletlerarası her hangi bir para sisteminin iyi işlemesi için doların istikrarı şartı esasi olduğundan 1951 senesi baharında Birleşik Amerika mevkii tatbiki konulan yeni uysal para politikasının böyle bir muvaffakiyete erişmesi lâzımdır.

«Usuller değişse bilirse de birbirlerine çok muhalif olan ekonomik rejimlerin esaslı ihtiyaçları yekdiğerinin müşabihî kalırlar. Şarkî Avrupa memleketleri diğer muharipler gibi enflasyondan müteessir olmuşlardır. Fakat kendilerine has olan ve bilûmum teşebbüsatin devletce idaresi ve fiyatların onun tarafından tesbiti, bir takım bütçe ve investisman tahdidatı yolu ile enflasyonist finansmanların hudutlandırılması gibi hususlarla mütemayiz ekonomik bir rejim içinde geniş bir istikrara avdete muvaffak oldukları zannedilmektedir. İşte bu usul mezkûr memleketlere ve bilhassa Rusyaya yeni sermayeler biriktirmek ve mütevalî fiyat indirmelerinde bulunmak fırsatını bahşetmiştir.

«Garp tipinde ekonomik bir rejim takip eden memleketler, harp içindeki enflasyonist metodlardan kurtulmaya muvaffak olamadıkları, kendi sistemleri içinde

müessir olan dahili ve harici uysal bir kredi politikası ile uygun bir nizam tesis etmedikleri takdirde, bu mal kendileri için bir zaat sebebi teşkil edecektir.

«Şayanı şükrandır ki son bir kaç sene içinde para sahasında şayanı kayıt terâkiler elde edilmiştir. Avrupa kıtasındaki bir çok memleketler dahili para vaziyetlerine hâkim olabilmişler ve tediye muvazelerini âzım açıklardan kurtarabilmişlerdir. Daha galebe çalacak bir hayli müşkülât mevcuttur. Fakat, gayet Fransa ve İngiltere bu sahada cesurâne bir teşebbüste bulunurlarsa bütün memleketler konversibiliteye doğru her türlü kat'î bir hareket için işbirliği yapmaya hem muktedir hem de şiddetle hahışkerdirlir. İngiltere ve Fransanın vaziyetlerini takviye maksadile girişilen gayretlerin terk edilmemesi ve bunların muvaffakiyeti kendileri için fevkalâde bir emniyet arz etmektedir. Bu, onların menfaati olduğu kadar diğer memleketlerin de menfaatleri cümlesindedir.

«1953 senesinin, yalnız bir kaç memlekete münhasır kalmayarak, harbin sonundan beri filiyatle kapalı bir ekonomi sistemini reddetmiş olan Birleşik Amerika'nın tam ve kâmil iştirâki ile, hakiki bir milletlerarası para sisteminin tesisine matuf yapıcı bir hareket ile temayüz edeceğini ümit etmek lâzımdır.

«O halde bu mevzuda alınması icap eden pratik tedbirler nelerdir? Ve hangi ayarlamalara tevessül olunmalıdır?

«Evvel, her memleketin kendi ekonomisinde kâfi bir muvazene temini ve bunu idame ettirmesi şarttır. Bu keyfiyet, cari fiyatlarla mevcut mallar dahili hesap edilmek şartile, halk ve bankaların hadden fazla hacimde para ve sair likit kıymetlere malik bulunmamaları için lüzumlu tedbirlerin alınmasını istilzam etmektedir. Bir zaman oldu ki dahilde takip edilen politika ile tediye muvazenesi arasında sıkı bir rabtanın mevcut bulunduğu cerh edilmez bir hakikat telâkki edildi. Bir müddet sonra bu rabita garip bir tarzda unutuldu ve bazan da sistematik olarak inkâr edildi. Şayanı şükrandır ki fikir ve düşüncelerde halen bir takım inkışaflar meydana gel-

miştir. Bu husus, belki de her şeyden evvel, memleketlerini nizama koymaya muvaffak olan yerlerde, tediye muvazenelerindeki müşkülattan büyük bir kısmının kendiliğinden ortadan kalkmasındandır.

«Sanıyen, bu memleketlerin milletler-arası bir para etalonu ile geniş bir müda-dele rejimine kabul olunmaları için lüzumlu olan ayarlamalara tevessül etmeği kabul etmeleri cap eder. Bazı adaptosyonlar fena neticeler vermekten hali kalmayabilirler. Fakat bu müşkülât izam edilmelidir. Bir çok memleketler hâlâ, mübadelelerin serbestisini ve tahdidatın kaldırılmasını her şeyden evvel diğer memleketlere bahşedilmiş bir imtiyaz telâkki etmeğe meyyaldirler. Bu düşünce, kontrollerin «döviz tasarrufu» yapmaya vesile oldukları ve bu suretle dahili ekonominin inkişafı için menabihin serbest bırakıldığı iddiasıyla milli bakımdan hakikaten faydalı buldukları fikrine istinat etmektedir. Fakat her gün biraz daha tebarüz etmektedir ki bu faydalar hakiki olmaktan ziyade saridirler, ve her halde, kısa bir görüşün mahsulüdür. Politikalarını kontrol üzerine istinat ettiren memleketler hâlikatte buhrandan buhrana sürüklenmişlerdir. Bu hal, müstahsillerin iptidai maddeler ile sair eşyayı en müsait piyasalardan gayri yerlerde satın almak mecburiyetinde buldukları zaman fark olunmaktadır. Ticari cereyanların bu sun'î iltivai çok zararlı telâkki olunmakta ve maliyet fiyatlarına fazla yük tahmil ettiğinden böyle bir politika, bilhassa gıdalarının büyük bir kısmını hariçten getirmek mecburiyetinde bulunan büyük veya küçük sınaî memleketler için tehlikelidir. Mala karşı mal vermek için yapılan bitmek tükenmek bilmeyen pazarlıklar ve gittikçe daha çetrefil hale gelen ticaret ve tediye anlaşmaları iktisadi menabide hakiki bir israf ve istihsal kabiliyetine karşı bir mânia meydana getirmektedir. Hiç kimse gayri kabili tahvil ve bir takım talimat ve nizamat içine sıkıştırılmış bir parayı, zaruri limitten fazla muhafaza etmeği kabul etmez. Fiilen, artık yapacak bir tercih yoktur: Şimdiki sistem muhtelif memleketlerin karşılaşacakları müşkülli halletmeye muktedir değildir.

«Salisen, «serbest», «gri» veya «kara» borsalarda muhtelif kurslarla ancak vasıtalı olarak transfer edilebilen her türlü hesaplar bertaraf edilmek şartıyla, eğer bir tek serbest kurs üzerinden döviz alınıp satılabilecek hakiki mübadele piyasaları tesis olunmazsa şimdiki sun'î sisteme niha-yetmerkez mümkün olamaz. Ehemmiyeti haiz olan cihet mallarını zararına paraya tahvil edenlerin katlandıkları fedakârlıklar değil, bu muamelelerin her günkü gayri kanunî ve gizli işlerle ticarettaki ahlâki kaidelere iras ettikleri tahribatı da hesaba katmak bile, bir takım nisbetsizliklere ve zayiata sebep olmalarıdır. Dünya çift fiyatlardan, müteaddit kurslardan, hakem kararından ve intibamını kaybetmiş piyasalardan bıkmış usanmıştır; daha sade ve daha namuskâr bir sistemi şiddetle arzu etmektedir. Artık katiyetle tebeyyün etmiştir ki şimdiki şanj kontrolü gayri müessirdir. Her gün bir çok muameleler hükümet makamlarının malûmatı haricinde cereyan etmekte ve bu makamlar bunlara mâni olamamaktalar. Serbest piyasada ise bilâkis tamamile emin müdahale vasıtaları mevcuttur: Altın mikyası rejiminde kontrol altının hareket dereceleriyle otomatik olarak yapılırdı. Resmî müdahaleler ile, bilhassa bidayette, kurslardaki farkların ne dereceye kadar tahdit edebileceğini tahmin etmek kabil değildir. Esasen marj, her defasında vaki ayarlama derecesine nazaran bir memlekettten diğerine göre değişebilir.

«Şimdi, Avrupa memleketlerinde dahililen kifayetli bir muvazene temini maksadile tedbirler alınırken hakiki milletler-arası bir para sisteminin teesüsünü ciddi olarak düşünmek imkân dahiline girmektedir. Bu sistemin sağlamlığı hiç şüphesizdir ki, bir kısmı Birleşik Amerika'nın itti-haz edeceği hattı harekte tâbi bir takım âmillere bağlı bulunacaktır. Tahvil kabiliyeti kâfi miktarda dolara malikiyet müstelzimidir. Buna binaen Avrupa memleketlerinin evvel, rekabet fiyatları ile satabilecekleri eşyaya malik olmaları ve bu eşyalarını, dolar dahil olmak üzere, ihtiyaçları olan dövizleri temin edebilecek şekilde elden çıkarılabilmeleri lâzımdır.

«Avrupa milletleri vaktile üç taraflı bir ticaretin imkânlarından istifade ederek sınıf mamullerini Afrika ve Asyaya satmışlar ve Birleşik Amerikaya iptidai madde vererek dolar temin etmişlerdir. Bu mübadele cereyanları yeniden teessüs ve inkişaf etmez ise bir milletlerarası para sistemi lâynkı ile işleyemez.

«Avrupa milletleri vaktile üç taraflı bir ticaretin imkânlarından istifade ederek sınıf mamullerini Afrika ve Asyaya satmışlar ve Birleşik iptidai madde vererek dolar temin etmişlerdi. Bu mübadele cereyanları yeniden teessüs ve inkişaf etmez ise hiç bir milletlerarası para sistemi lâynkı ile işleyemez.

«Daha az ehemmiyette olmayan diğer bir nokta da Birleşik Amerikanın 20 seneberi bağlanmış olduğu gümrük tarifelerinden bir tenzilât politikasına avdet etmemesidir. Milletlerarası yüksek bir mübadele hacminin icap ettirdiği bilcümle şartların teessüsü ve dünyanın başlıca alacaklısı olan bir millet haysiyetile mesuliyetlerini idrak etmesi için Amerikaya yardımada bulunmak lâzımdır. Nihayet, diğer memleketler için olduğu kadar Birleşik Amerikanın da menfaati dahili ekonomisinin müstakar kalmasıdır.

«Bu muhtelif mülâhazaların ehemmiyet ve sikketleri inkâr edilememektedir. Fakat konversililiteye avdet etmekle iş hacminin tehlikeye ilka edileceği veya silâhlanma gayretlerine halel geleceği endişesinde bulunanlar hâlâ çoktur. Halbuki bu itirazlar hiç bir esasa istinat etmiş değildirler. Bilhassa iş hacmi meselesine gelince: Bunu, bir müddet evvel vâki olduğu gibi, dünya fiyatlarının enflâsyonist bir yükselişine veya gayri muayyen bir hari-ci yardıma tâbi tutmak son derecede tehlikelidir. Bu gibi esaslar üzerinden güya bir gelişme politikası takip edilebilmiştir. Bir gün gelecektir ki bu usule müracaat etmiş

olan muhtelif memleketler, satıcılara ilâni-hâye müsait olmayacak olan bir piyasada tesadüf edecekleri müşkülâta kendi vasıtaları ile karşı koymak mecburiyetinde kalacaklardır. Tecrübe göstermiştir ki parasının hakikî iştirâ kuvvetinden tamamile haberdar bulunan ve en küçük bir tehlike işaretinde asgarî bir miktar nakit alıko-yarak parasını mala yatırmakta isticlal gösteren bir halktan enflâsyonist usullerle «mecburî tasarruf» temini gittikçe imkân-sızlaşmaktadır. Halk, panik zamanında evvelki ihtiyatlarını, önüne çıkan her şeyi satın almaya kullanacağından ihtiyari tasarruflar bu suretle hiçe münceer olacaktır. O halde verimli investisyonların sıhhatli ve devamlı bir cereyanını muhafazaya müsait bulunan hakikî menabi hangileridir? Dünya fiyatlarındaki yükselişe hâkim olursa dahi bir memleketteki dahili enflâsyon tediye muvazenesinde açık husule getirir. Bu şartlar altında dahili işte devamlı bir haddin idamesine lüzumlu iptidai maddeler nasıl ithal olunabilirler?

«Yeniden silâhlanma masraflarına gelince, bu hususta sadece enflâsyonist usuller bir veya altı ayda, veyahut da belki bir senede kapatılabilecek masrafları nazarı dikkate almak kâfi gelmez. Enflâsyonun lâzımı gayri müfariki olan hakikî menabi israfatı hesaba katılmasa bile bu gibi metodların, bilhassa sulh zamanında uzunca sürebilecek enflâsyonist bir devrin mümeyyiz bir para tesis etmek için sarf edilen gayret ve fedakârlıklara hayret etmemek lâzımdır.

«Garp tipinde bir ekonomiye malik bulunan memleketler için erişilecek hedef artık taayyün etmiştir. Bu hedef paralarını geniş dünya piyasasında kullanılmaya elverişli emin bir şanj ve tasarruf vasıtası olarak mazideki vaziyetine avdet ettirmeyi sağlayabilecek bir efektif şanj piyasasını sür'atle tesis etmektedir.»

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Kuruldu

Cumhuriyetin kurulması ile büyük hamleler yaparak inkişaf eden Türk Bankacılığı demokrasi ilerlemelerine uyarak memleketimizde Bankalarımız adedi gün geçtikçe çoğalmakta, bu işletmelerimizi sevk ve idare eden personel miktarı da bu tenpoya uymaktadır. Bankacılığımızın bünyevi inkişafını ve istikbalini sağlam esaslara istinat ettirebilmemiz için iyi hazırlanmış personel ve idarecileri yetiştirmek lüzumu aşikârdır. Cemiyetin aşağıda belirtilen kuruluş gayeleri itibariyle, banka işletmeciliğimiz ve çeşitli personeli için faydalı ve istifadeli olacağı büyük hizmetler göreceği şüphesizdir.

Bugün her çeşit ve en küçük addede bileceğimiz meslek erbabı ve sanatkârların birer teşekkülü bulunurken memleketin iktisadi bünyesinin can damarlarını teşkil eden bankacılık meslek ve sanatı mensuplarının bir teşekkülü bulunması şayanı hayret ve dikkat bir davadır. Halbuki bu dâva diğer yabancı memleketlerde çoktan halledilmiş bulunmaktadır. Misalolarak Almanyayı ele alırsak 1890 yılında (Berlin Banka memurları derneği), 1893 yılında (Alman devleti Bankacılık meslek gurubu), 1894 yılında (Alman Banka memurları birliği) ni kurduklarını ve bunların bankacılığın her bakımdan inkişafına geniş surette hizmet ettiklerini kaydedebiliriz. Böyle bir cemiyetin memleketimizde olmayışı Türkiyemizin iktisadi,

di, içtimai ve hukuki bünyesinde bir boşluk teşkil ettiğini gözününde tutan İstanbul ve Ankara bankacılarından iki gurup, ayrı ayrı bu konuyu ele almıştır. Vazifesi icabı bankalarla; bilhassa Ziraat bankası ile sıkı teması ve iş münasebeti bulunan Başvekâlet Umumi murakebe Heyeti mütehasıs muavinlerinden Kemal Karadenizli Ankarada ki gurubun birikmelerine ve çalışmalarına ön ayak olmuştur.

Bu ilk istişareleri müteakip 13/2/1953 tarihinde Ankarada T. Kızılay Cemiyeti Genel Merkez binasında kurucu zevat saat 19 da toplanarak Kemal Karadenizli nin hazırladığı nizamnameyi müzakere ve kabul ederek gece yarısı saat 1 de toplantıya son vermiştir. Bu suretle Türkiye de ilk defa olarak (Türkiye Bankacılar Cemiyeti) kurulmuştur.

Cemiyetin Gayesi Nizamnamede aşağıdaki şekilde izah edilmiştir :

- a) Bankacılar arasında manevî ve maddî dayanışmayı arttırmak,
- b) Bankacılık mesleğinin memlekette gelişmesine yardım etmek,
- c) Bankacıların meslekî bilgilerini arttırmak,
- d) Bankacılık enstitüsü kurulmasına çalışmak,
- e) Memleket içinde ve dışında Bankacılık hareketlerini takip etmek ve âzalarına bildirmektir.
- f) Cemiyet siyasetle uğraşmaz.

Kurucu âzalar soyadı AlfabeSırasına göre Şöyledir:

Soyadı	Adı	Vazifesi
Akın	Sait	Garanti Bankası Ankara Şubesi Müdürü
Aktan	Fethi	T.C. Merkez Bankası Umum Muhasebe Müdürü
Aktan	H. Cahit	Yapı ve Kredi Bankası Samanpazarı Aj. Müdürü
Aksal	Hakkı	Akbank Ankara Şubesi Müdürü
Babaoğlu	Sungur	Sümerbank Genel Md. Bankacılık Müdürü
Berk	Medeni	T. Emlâk Kredi Bankası Unum Müdürü
Demirer	Azmi	T.C. Ziraat Bankası Ticarî Krediler Müdürü
Dorman	Lütfi	T.C. Ziraat Bankası Merkez Müdür Muavini
Erdi	Necmi	T. İş Bankası Merkez Müdürü
Ergeneli	Nafiz	İller Bankası Umum Müdürü
Eroğlu	Emin	T. Emlâk Kredi Bankası Umum Muhasebe Müdürü
Evliyazade	E. Necip	T.C. Ziraat Bankası Umum Müdür Muavini
Girin	Cevat	Gsmanlı Bankası Ankara Şubesi Müdürü
Gökçen	Cemil	Etibank Umum Müdürü
İşmen	Muvaffak	T. İş Bankası Umum Müdürü

Karadenizli	Kemâl	Başvekâlet Umumî Murakabe Heyeti Mütéhassız Mv.
Keyman	Hikmet	T.C. Ziraat Bankası Teftiş Heyeti Reis Mv.
Korkmaz	Naci	Muhabank U. Müdür (T. Eski Muharipler Bankası)
Kutengin	Mucip	Garanti Bankası Ankara Şubesi Müdür Mv.
Okan	Enis	Türkiye İş Bankası Dışişleri Müdür Muavini
Ömür	Münci	Yapı ve Kredi Bankası Yenışehir Şubesi Müdürü
Öney	Salih	T. İş Bankası Müfettişi
Özgür	Mehmet	Sümerbank Umum Muhasebe Müdürü
Pekcan	Hamit	Sümerbank Umum Müdürü
Şahin	Muhip	Ankara Halk Sandığı Müdür Muavini
Tuğrul	Zeki	T.C. Ziraat Bankası Umum Muhasebe Müdürü
Tulga	Sabahattin	T.C. Ziraat Bankası Mahsulât ve Tohumluk müdürü
Uzğören	Nusret	Halk Bankası Umum Müdürü
Ülgen	M. Dündar	Emniyet Sandığı Ankara Muhasebecisi
Yakar	Kemâl	T. Ticaret Bankası Ankara Şubesi Müdürü
Yerlici	Feridun	Türkiye İş Bankası Müşaviri

Kurucular tarafından seçilen ilk idare heyeti ve mürakıp azalar şunlardır:

Reis	:	Medeni Berk (Emlâk ve Kredi Bankası Umum Müdürü)
Mumunî Kâtip	:	Nusret Uzğören (Halk Bankası Umum Müdürü)
Muhasep aza	:	Lûtfi Dorman (T. C. Ziraat Bankası Merkez Müdür M.)
Vezneci "	:	Sungur Babaoğlu (Sümer Bank Bankacılık Müd.)
Faal "	:	Naci Korkmaz (Muhabank Umum Müdürü)
" "	:	Fethi Aktan (T. C. Merkez Bankası Umum Muhasebe Müd.)
" "	:	Hikmet Keyman (T. C. Ziraat Bankası Teftiş Heyeti Reis Mv.)

İdare Heyeti Yedek faal azalar :

Faal yedek aza	:	Muzaffer Dündar Ülgen (Ankara Emniyet Sandığı Muhasebecisi)
" " "	:	E. Necip Evliyazade (T.C. Ziraat Bankası Umum Müdür M.)

MURAKİPLER

Murakıp	:	Kemal Yakar (Türk Ticaret Bankası Ankara Ş. Müdür)
Murakıp	:	Salih Öney (Türkiye İş Bankası Müfettişi)
Murakıp	:	Hakkı Aksal (Akbank Müdürü)
Yedek murakıp	:	Mucip Kutengin (Garanti Bankası Müdür Mv.)
" "	:	H. Cahit Aktan (Yapı ve Kredi Bankası Ajans Müdürü)

Derhal faaliyete geçen idare heyeti nizamnameden bir nusha İstanbul gurubu müteşebbisleri Prof. İsmet Alkan ve Mithat Tuynun'a göndermiş ve tertipledikleri toplantıda kabul olunarak Cemiyetin İstanbul şubesi de açılmış oldu.

16/3/1953 tarihinde faaliyete geçen İstanbul şubesi İdare Heyeti ve Mürakıpları şunlardır :

Asli İdare Heyeti :

Başkan :	Halis Kaynar
U. Kâtip :	Aziz Tahsin Balkanlı
Mühasip aza :	Mithat Özdeş
Veznedar aza :	Mithat Tuynun
Faal aza :	Cevat Nizami Düzenli,
Raufi Manyas,	İsmet Alkan

Yedek İdare Heyeti :

Hazım Atif Kuyucak
Burhanettin Kunt
Suat Keskinoğlu
Faruk Sayer
Necmi Arkan
Fazıl Özış
Sami Açikel

Murakıplar :

Muammer Epiriden
Leon Semah
Necip Çavuşoğlu

Yedek Murakıplar :

Hasan Tongaloğlu
Cihat Telgeren
Ahmet Onat

**Türkiye Bankacılar Cemiyeti İstanbul
Şubesi Kurucuları**

İsmi	Bulunduğu Banka :
Aziz Tahsin Balkanlı	Tutum Bankası T.A.O.
Ahmet Onat	T.C. Merkez Bankası
Burhanettin Kunt	Banka Komerciyale İtalyana
Cevat Düzenli,	Eski Bankacı
Cihat Telgeren	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Fuat Lostar	Eski Bankacı
Fazıl Öziş	" "
Fikri Anlı	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Ferit Ula	Sümer Bank
Fuat Oranus	T.C. Ziraat Bankası
Faruk Sayar	Selânik Bankası
Halis Kaynar	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Hasan Tongaloğlu	T.C. Merkez Bankası
Hayri Günen	Türk Ticaret Bankası A.Ş.
İsmet Alkan	Eski Bankacı ve Profesör
Leon Semah	Selânik Bankası
Mithat Tuyun	T.C. Merkez Bankası
Muammer Epirden	T.C. Merkez Bankası
Müfit Karabekir	Selânik Bankası
Musavver Epirden	Türkiye Garanti Bankası
Mışon Şeni	Banco Di Roma
Necmi Arıkan	Türk Ticaret Bankası
Necip Çavuşoğlu	T.C. Merkez Bankası
Naci Yenersoy	Yapı ve Kredi Bankası
Nejat Sunar	T.C. Merkez Bankası
Raufi Manyas	Eski Bankacı
Sami Açikel	T.C. Merkez Bankası
Sabahattin Ertürk	Türkiye İş Bankası A.Ş.
Rahmi Bedestenci	T.C. Merkez Bankası
Suat Keskinioğlu	Etibank
Zeki Kâhyaoglu	Sümer Bank

Ankaradan iştirak edenler

Azmi Demirer	Hulki Alisbah	Lütfi Dormon	Saim Aybar
Fethi Aktan	Hikmet Keymen	Orhan Gülen	Y. Saim Atasagun

Medeni Berk'in reisliğinde çalışan idare heyeti kuruluşundan bu güne kadar 9 toplantı yapmış ve şimdilik cemiyet merkezi olarak Yenışehirde Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi mezunlar cemiyeti binası içerisinde yer temin etmiştir. Bu bina salonları, kütüphanesi, lokantası güzel bahçesile bütün bankacılara açık bulundurulması temin edilmiştir. Ayrıca bankalarda mümessillikler ihdas edilerek aza kaydına başlanılmış ve Bankacılar tarafından büyük bir alaka ile karşılanmış-

dır. Üç senedenberi intişar etmekte olan (BANKA) mecmuası cemiyetin neşir organı olarak kabul edilmiştir.

**

Vazifeyle Adanaya giden cemiyetin kurucularından Kemal Karadenizli Bankacılarla temasa geçerek 7 Nisan 1953 tarihinde Adana İş Bankasında bütün bankacılarla bir toplantı yapmış nizamname kabul edilerek cemiyetin Seyhan şubesi açılmıştır.

Seyhan Şubesi İdare Heyeti ve Mürakiplerinin şunlardır :

Emlâk Kredi Bankası Müdürü, Fikret Özişik, Ziraat Bankası Müdürü, Ali Sağ, Osmanlı Bankası Müdürü, Avisaş İsrail, Akbank Müdürü, Talat Gezer, Yapı ve Kredi Bankası Müdürü, Sadı Abaç, Ticaret Bankası Müdürü Cemal Kayalar, Garanti Bankası Müdürü, Muzaffer Yağizer,

Yedek Azalıklara :

İş Bankası İkinci Müdürü Azmi Zallak Ziraat Bankası İkinci Müdürü, Hasan Mirza, Yapı Kredi Bankası Muamelât amiri, Kemal Tezel, Ziraat Bankası Muhasebecisi, Vehbi Görgülü, Emlâk kredi Bankası İkras şefi, Mehmet Süzgen, Emlâk kredi bankası Müdür muavini Cahit Aldanmaz,

Murakipliklere :

İş Bankası Müdürü, Abdurrahman Öge, Akbank Umum Müdürü, F. Nazmi Gürmen, Türk Ticaret Bankası İkinci Müdürü, Selâhattin Altmörs, İş Bankası Muhasebecisi Kenan Sinoplu.

15/4/1953 tarihinde Denizli Şubesi kurulmuştur. İdare Heyeti ve Mürakiplerinin şunlardır :

İdare Heyeti

U. Kâtip : İsmet Sezgin
Muhasip : Davut Yüksel
Veznedar : Enver Gündeş
F. Üye : Reşat Sabboğlu
F. Üye : İhsan Çakır
F. Üye : Behiç Aytekin

Yedekler

Cahit Özgür
Cezmi İrtiş
Mehmet Candoğan
İhsan Koray

Mürakipler

Lütfü Ünal
Seydi Pamir
Cemal Seçkin

Yedekler

Remzi Erca

Sait Sayit

Kadri Karaşüdü

Antalya, İzmir ve Turgutlu şubelerimizin açılması karara bağlanmış olup diğer vilâyetlerde de şubelerin açılması da bunları takip edecektir.

Bu bahse nihayet verirken evvelâ memleket ve mesleğimizin dört gözle beklediği bu mühim boçluk ve ihtiyacı karşılayacak olan bu kıymetli teşebbüs ve başarıyı hararetle tebrik eder ; muvaffakiyetler diler ; memleketimiz, mesleğimizin ve meslekdaşlarımız için her yönden hayırlı ve faydalı olmasını candan temenni ederken ; bu meseleye aid değerli neşriyat ve yazılarıyla bu lüzumu ortaya koyup matbuata intikal ettiren mecmua, gazete ve yazarlarımıza, gerek Ankara'da, gerek İstanbul'da Cemiyetin teşekkülüne önyak olan ve kurucular arasına katılarak teessüsüne çalışan yukarıda isimlerini dolayısıyla meslek namına teşekküllerimizi sunarız.

Eir müessesenin yaşaması muvaffakiyet ve tekâmülü, kurulması kadar daha fazla ehemmiyeti haizdir. Bu sebeble Cemiyetin kuruluşundan sonra muvaffak kılmak için çeşitli vazifeler alan ve büyük bir gayret ve azimle çalışan idare ve mürakabe heyeti azalarını ve bankalar nezdindeki temsilci arkadaşları da bu alâkalarından dolayı ayrı ayrı tebrik eder; bu vazifelerinde muvaffakiyet dilemeği vazife sayarken; ciddî ve dinamik çalışmalarıyla kısa bir zamanda temayüz etmiş olan genç ve değerli bankacımız Cemiyetimiz başkanı Sayın Medeni Berk'in Cemiyetin bir-an evvel taazzuv ve inkişafı hususunda gösterdiği memnuniyetle müşahade edilen yakın alaka ve gayretini övmeyi de vazifemizin esaslarından telâkki etmekte ve muvaffakiyetin nişanesi saymaktayız.

Sözlerimize Türkiye Bankacılar Cemiyeti'nin yaşayıp muvaffak olmasının yakın alâkasına bağlı bulunduğunu belirterek son vereceğiz.

BANKA

SÜMERBANK

SERMAYESİ : 200.000.000 TÜRK LİRASI

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları için 1953 yılında

16 ÇEKİLİŞ

Lüks apartman daireleri, müstakil konforlu evler, lüks otomobiller, deniz motörü, 20.000, 1000, 500, 200, 100 liralık para ikramiyeleri.

Ayrıca vadeli mevduat sahiplerine, yünlü ve pamuklu satışlarında % 10 tenzilât

Her 150 lira için bir kur'a numarası

MERKEZ Ankara, ŞUBESİ : İSTANBUL, ADANA, AJANSLARI :
Bahçekapı, Beyoğlu (İstanbul), BÜROSU : İskenderun

SÜMERBANK'IN MÜESSESELERİ :

- Sümerbank Alım ve Satış Müessesesi — İstanbul
Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
Sümerbank Bursa Merinos ve Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa
Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
Sümerbank Defterdar, Bünyan ve İsparta Yünlü Sanayii Müessesesi — Defterdar / İstanbul
Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi — Beykoz / İstanbul
Sümerbank Ereğli Pamuk Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
Sümerbank Kayseri ve Adana Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
Sümerbank Malatya Pamuk Sanayii Müessesesi — Malatya
Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çırçır Fabrikaları Müessesesi — Adana
Sümerbank Seliöz Sanayii Müessesesi — İzmit
Sümerbank Suni ipek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi — Gemlik

Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

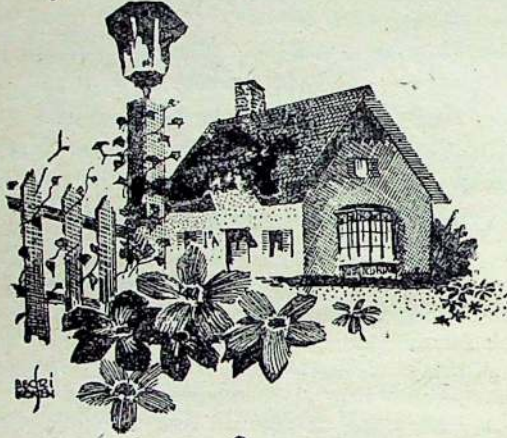
SÜMERBANK'IN TEŞEBBÜSÜ :

Kütahya Keramik Fabrikası

Alım ve Satım Müessesesinin toptan ve perakende mağazaları :

Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İstanbul (Bahçekapı ve Beyoğlu), İzmir, Konya, Kayseri, Malatya, Samsun, Trabzon, Zonguldak.

Küçük ..
fakat benim!

EMLÂK BANKASI

YAPI TASARRUFU 'na
başlamıştır

İNŞAAT MALZEMESİ

ELEKTRİK LEVAZIMI VE ALETLERİ

FORD OTOMOBİL VE KAMYONLARI

TRAKTÖR VE ZİRAİ ALETLERİ

RADYOLAR BUZ DOLAPLARI V.S.

HER İSTEDİĞİNİZ EVVELA

Koç Ticaret T. A. Ş.

MAĞAZALARINDA ARAYINIZ

HEM EN GÜZELİNİ

HEM DE DAYANAKLISINI BULACAKSINIZ

DEUTZ

TRAKTÖRLERİ

Dünyaca tanınmış tam DİZEL
daha üstünü olmayan

Birinci Sınıf Traktördür

15,30,35,42,50,60 beygir

Kuvvetlerinde her araziye
uygun seriye maliktir.

Muntazam servis ve büyük
bir yedek parça stoku
mevcuttur

Türkiye Umumi Müessili
Kemal Gencol
İZMİR

STIER

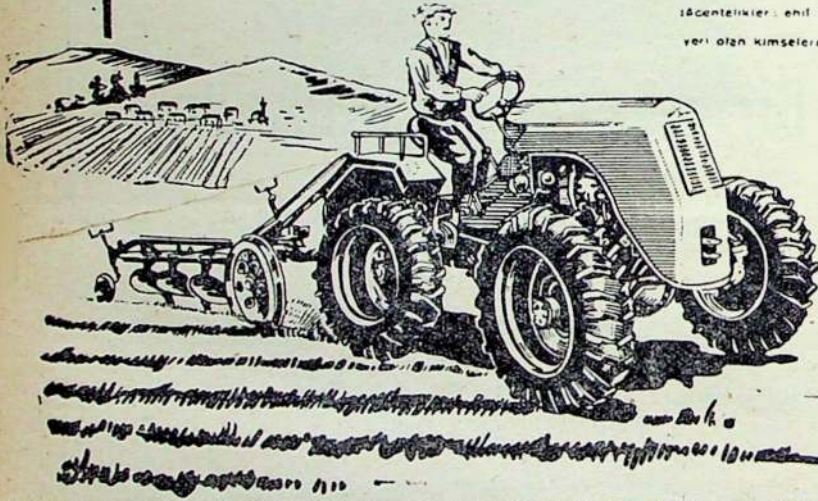
ÇİFT DİFERANSYELLİ TRAKTÖRLERİ

Ön ve arka diferansyelli Olduğu için en bataklık ve kumlu tarlalarda Patinaj yapmaz Tam Dizel.

Mazot sarfiyatı Gayet Cuz'dür. 3 Kulaklı veya 4. Diskli Pulluk Çeker...

SATIŞLAR: T.C. ZİRAAT BANKASININ
5 SENELİK KREDİSİ İLE YAPILIR

İcentelikler: enil ve teşh
veri olan kimselere verilmek

ILMAN

Türkiye Umumi Acentesi:

ABDULLAH KALFAOĞULLARI

Halit Ziya Bulvarı, No 24 - İZMİR - Telgraf: KALFA - İZMİR.

Boğazın mütesna güzellik ve havası içinde en iyi dinlenme yeri

Büyükdere'de

Yatma ve yiyip içme servislerinin temizliği ve mükemmelliği ile tanınmış

OTEL BORA

Emrinizdedir.

Herkes neden «KRİSTAL» ı arar? Çünkü zeyt'nyağlarımız, markası gibi ber-
rak, saf, nefis ve hilesizdir. «KÜP» markalı zeytinyağlarımız da her keseye elve-
rişli, sıhhi, leziz ve temizdir. «OLEO» markalı çamaşır sabunlarımız daima her yer-
de aranmaktadır. Avrupa ve Amerika'yaihraç ettiğimiz «KUŞ» markalı rafine zey-
tinyağlarımız pilav ve makarnalarda sadeyağı aratmamaktadır.

Bu sebeble,

TİCARET ve SANAYİ KONTUVARI T. A. Şti.

mamüllerini emniyetle her yerde ısrarlaarayınız, taklitlerinden sakınınız.

Telefonlar :

Müdüriyet : 4235

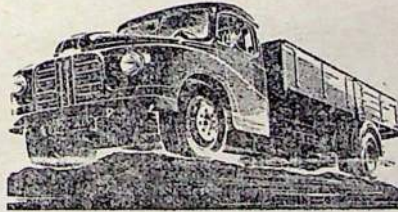
Büro : 2400

Tasfiyehane : 2969

Tel. Adresi : OLEO — İZMİR

Posta Kutusu 387 — İZMİR

AUSTIN

Benzin ve Mazotlu kamyonları rakiplerininin her bakımdan fevkindedir.

AUSTIN ÜSTÜNDÜR AUSTINE GÜVEN

EGE UMUMİ MÜMESSİLİ OTOMOBİLCİLİK TİCARET ŞİRKETİ
GAZİ BULVARI NO : 47/49. İZMİR

Telgraf : ÖZAKAT
Tel. 3737 (Santral.)

TÜRKİYE GENEL SİGORTA A. O.

ÖDENMİŞ SERMAYESİ TL : 1.000.000

Merkezi : İstanbul, Yeni Postahanekarşısı kendi binasıdır.

Yangın

Nakliyat

Kaza

Hayat

Sosyal Grup

BÜTÜN SİGORTALARINIZ İÇİN EMRİNİZDEDİR

UMUMİ AĞENTA : Sabri K O R U R

Telgraf : Gensigorta

Telefon : İ Z M İ R : 4670 — 3306 — 5620

İ S T A N B U L : 28131

Traktör ve Motor İthalât Kol. Ort.

LIVIO TARANTO ve ORTAKLARI

Halit Ziya Bulvarı No. 27

Telefon : 7668

Telefon : 6008

Tel. Ard : MİMİ

İZMİR

POSTA KUTUSU 440

JONSON VE CONDOR MOTOPOMPLARI — GARVENS SU TÜRBİNLERİ
UNIPORN DİZEL MOTORLARI TÜRKİYE UMUM MÜMESSİLLİĞİ

KLEBERS — COLOMBES VE PIRELLİLİ BALATA KAYIŞLARI VE LASTİK
HORTUMLARI UN DEĞİRMENLERİ

Bilimum Ziraat Makina ve aletleri

ALBAYRAK TİCARETEVİ

ALİ HAYDAR ALBAYRAK

İZMİR

TESİS TARİHİ : 1915

Telgraf : ALBAYRAK

İhracat Ruhsatname No. 197

Telefon : Yazıhane Hususi 3237

Ticaret Sicil No. 780

Santral : 6149/6189

Bütün Code lar kullanılır.

Adres : Posta Kutusu No. 172 Şehitler

Caddesi No. 121/123

İZMİR

İHRACAT — İTHALAT

PAMUK — ÜZÜM — İNCİR — FINDIK — ZEYTİNYAĞ — GÜLYAĞI
— BAKLIYAT — YAĞLI TOHURLAR — HALI — VE SAİRE.

Şark Sanayi Kumpanyası T. A. Şirketi

PAMUKTAN MUHTELİF NUMARALARDA İPLİK, HAM, BOYALI
VE FANTAZİ BEZ VE BASMA İMAL EDER.

Adresi : İzmirde Şehitler Caddesi No : 24

Telefon : 2090 satış :6998

Telgraf : Şarksanayi — İzmir

Kuruluş : 1885

İngilis Ruston Dizel Motörleri
Alman Deüliegaw Dizel Traktörleri
Astra Su Sayaçları

TÜRKİYE UMUM ACENTALIĞI

Memleketimizin başlıca illerinde acentalarımız vardır.

AHMET BULDANLIOĞLU
ve Ortakları
Eshamlı Kom. Ort.

İ z m i r

Gazi Bulvarı Buldanhoğlu Han
Müdürlük : 6392
Santral : 3991
Telgraf : EHEM
P.K. No. 1

İ S T A N B U L

Galata, Necatibey Cad. 246 Buidanhoğlu
Han
Telgraf : EHEM — Telefon : 43406

F O R D

EGE BÖLGESİ RESMİ BAYILIĞI

EGE MAKİNA ve TİCARET T. A. Ş.

GAZİ BULVARI NO. 1
İ Z M İ R

Telgraf : EGEMAKİN
OLİVER Ziraat Makineleri

Telefon : (6953 Santrol
: 5053
U. S. ROYAL Lâstikleri

L İ N Y İ T

PIYASADA TAHDİDE TABİ TUTULMADAN SATILAN EN UCUZ EN İKTİSA-
Dİ YAKIT MADDESİDİR.

VATANDAŞ LİNYİT KULLAN

**TÜRKİYE KÖMÜR SATIŞ VE TEVZİ
MÜESSESESİ**

T. C. Merkez Bankası Vaziyeti

AKTİF	25.4.1953	30.5.1953	20.6.-953
Altın	401.822.657	401.822.657	401.822.639
Döviz borçları	212.835.496	215.271.633	187.367.595
Ufaklık Para	4.996.670	4.929.780	4.581.224
Dahildeki Muhabirler	292.613	297.947	283.168
Senetler Cüzdanı	1.626.983.487	1.575.175.296	1.563.332.011
Tahviller Cüzdanı	26.163.837	25.990.362	25.984.097
Avanslar	29.206.590	65.047.540	55.784.294
Hissedarlar	4.500.000	4.500.000	4.500.000
Muhtelif	108.327.106	106.296.190	162.331.427
PASİF			
Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat Akçesi	42.222.491	44.621.460	44.621.460
Tedavüldeki Banknotlar	1.228.534.517	1.239.316.448	1.241.069.873
Mevduat	303.099.936	285.555.720	270.463.599
Altın alacaklıları	153.299.655	153.299.655	153.299.655
Döviz Alacakları	450.626.609	426.193.345	374.593.456
Muhtelif	222.345.248	235.344.777	306.938.412
TOPLAM	2.415.128.456	2.399.331.405	2.405.986.455

26 Şubat 1951 tarihinden itibaren iskonto haddi % 3. altın üzerine avans % 2,5

85 Yıllık Tasarruf Müessesesi Emniyet Sandığı

1953 YILINDA

(Tasarruf Hesapları) İçin Tertipleđiđi

400.000 Liralık

İkramiye Çekilişlerinde :

- 1 Villa (Garajı ve Otomobili ile)
- 5 Ev veya Apartman Dairesi
- 1250 Altın
- 90.000 Para
- 17.000 Lira Tahsil İkramiyesi

Dağıtılacaktır.

AKBANK T.A.O.,

Sermayesi : 15.000.000 T. L.

Merkez : ADANA
Tel. Ad. : AKBANKUM

ŞUBELERİ

ADANA — ANKARA — CEYHAN — DENİZLİ — DİYARBAKIR —
İSTANBUL — İZMİR — KAYSERİ — KIRIKKALE — POLATLI
Tel. Ad. : AKBANK

AJANSLARI :

BEŞİKTAŞ (İstanbul) — CEBECİ (Ankara) — KARŞIYAKA (İzmir)
— YENİGÜN (İzmir) — YEMİŞ (İstanbul) — YENİMAHALLE (Ankara)
Tel. Ad. : AKBANK

1953 yılında hizmete
girecek şubeler :

GALATA — KADIKÖY (İstanbul) — MERSİN
HER NEVİ BANKA MUAMELELERİ

Dünyanın her tarafında

muhabir bankaları vardır

Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

ADANA

TESİS TARİHİ 1940

Kapital	: 3.624.700	Sicilli ticaret	:
Yedek akca	: 947.000	İhracat ruhsat No	:
Ortak adedi	: 6.182	İştigal mevzuu	: Pamuk, Susam yer- fıstığı çeltik (Pirinç)
Telgraf adresi	Çukobirlik — Adana		

Telefon	Umum Müdürlük	: 1740	Birliğe bağlı Kooperatifler :
	Muhasebe Md.	: 1881	ADANA — CEYHAN — TARSUS —
	Santral	: 1837	YENİCE — OSMANİYE — MARAŞ.
Posta kutusu	: 3	Tesisler :	Yenice Sawın Çırçır ve Prese Fabrikası
Kod	: Betley's Completete Phrase Ceyhan Sawgın Çırçır ve Prese Fabrikası.		

Çukobirlik Adana Çırçır ve Prese Fabrikası Mersin Nebati yağ ve sabun
Fabrikası

GÜVEN

TÜRK ANONİM SİGORTA SOSYETESİ
KAZA, HAYAT, YANGIN, NAKLİYAT,
Sigortaları ile
INFILAK, YILDIRIM, SEYLAP, ZELZELE, ELEKTRİK, HASARLARI
SU BASMASI, FIRTINA, KASIRGA, TAYFUN

Fabrikanın işlememesinden mütevellid :
FABRİKANIN ZARARI, İŞÇİLERE VERİLECEK TAZMİNAT,
KÂRDAN MAHRUMİYET
MAKİNA KIRILMALARI, MAKİNA VE VİNÇ MONTAJI,
VİNÇLERİN MALİ MES'ULİYETİ — FERTLERİN MALÜLİYETİ
KREDİ VE KIYMET

NAKİL VASİTALARI SİGORTALARI,
İÇİN

SOSYETEMİZ emrinizdedir.

Galata Bankalar Caddesi Sümerbank binası.

Telefon santrol : 44610 - 44618 - 44619. Telefon Müdürlük : 40630

Telgraf : TÜRGÜVEN İSTANBUL

HER VİLAYETTE ACENTE VE MÜMESSİLLERİMİZ VARDIR

ANADOLU

ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Yangın

Kara ve Deniz Nakliyatı

Kaza

Hayat

Sigortalarını en müsait şartlarla yapmak için SayınMüşterilerinin
emrine amadedir.

Telefon : 44653/2/1

Telgraf adresi : İmtiyaz — İstanbul

ADRES :

(Kendi binası) Anadolu Sigorta Ham Yolcu Salonu karşısı - Galata

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Vadeli, Vadesiz Tasarruf Hesapları için Bu yıl 1.000.000 Liralık bir İkramiye Plânı Hazırlanmıştır. Bu Plânda

15 EV

Muhtelif para ikramiyeleri ve Traktör vardır.
ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

T. C. Ziraat Bankası Şube ve Ajansları

Abana	Borçka	Ermenek	Kaman	Mesudiyo	Sığıt
Acıpayam	Boşabat	Erzincan	Kandıra	Kandıra	Söke
Akdama	Bozdöğün	Erzurum	Kangal	Mihalçıcık	Sungurlu
Adapazarı	Bozcaada	Eskişehir	Karaburun	Milas	Susurluk
Adıyaman	Bozok	Esme	Karabük	Mucur	Susehri
Ağın	Bozüyük	Eyüp	Karacabey	Mudanya	Sürmene
Ağyon	Bucak	Ezine	Karacasu	Mudurnu	Sürç
Ağrı	Bulunsacak	Fatsa	Karaisalı	Muzla	Sütçüler
Anılat	Bulanık	Fethiye	Karakocan	M. Kemalpaşa	S. Karağaç
Akcaabat	Buldan	Finike	Karaman	Muş	S. Karahisar
Akcaadaç	Burdur	Firnik	Karamürsel	Mut	Sabanözü
Akcağoca	Burhanıye	Gaziantep	Karapınar	Nallıhan	Sadırvanaltı
Akcağmadenli	Bursa	Gazipaşa	Karasu	Nazilli	Sancağla
Akhisar	Bilinyan	Gebze	Kargı	Neveşehir	Sarıçığ
Aksaray	Ceyhan	Gediz	Kars	Niğde	Sarıyat
Akşehir	Çide	Gelibolu	Karsiyaka	Niğde	Senkaya
Akyazı	Çihanbeyli	Gemlik	Kastamonu	Nizip	Sri. Kocahisar
Alaca	Çizre	Gerciz	Kaç	Nusaybin	Siran
Alaçam	Çi	Gerede	Kavak		Suhut
Alanya	Camardı	Germencik	Kayseri	Of	Taşköprü
Alaşehir	Çan	Gerze	Keban	Oltu	Tahmis Bürosu
Alucra	Çanakale	Geyve	Keçiburcu	Ordu	Taşova
Amasya	Çankırı	Gökçe	Keleş	Orhaneli	Tarus
Anamur	Çarşamba	Gökşun	Kemah	Orhangazi	Tavas
Andırın	Çatiaca	Gölle	Kemeliya	Osmancık	Tavşanlı
Ankara Ajansı	Çaycuma	Göllüç	Kemalpaşa	Osmaneli	Tefenni
Antalya	Çayeli	Gökioy	Keskin	Osmaniye	Tekirdağ
Antakya	Çayıralan	Gölpazarı	Kesap	(Cebelibereket)	Tercan
Arac	Cekerek	Gönen	Kesap	Ovacık	Termo
Arapkir	Çimşgezcek	Gördes	Kınık	Üzümisi	Tirne
Ardahan	Çirkes	Görece	Kırkkhan	Palu	Tirebolu
Ardanuç	Cermik	Göynük	Kırkkale	Pasinler	Tokat
Arpacay	Çesme	Gülner	Kırkağaç	Patonos	Torbali
Artvin	Çıldır	Gülşehir	Kırklareli	Pazar	Torul
Artova	Çiçekdağı	G. Hacıköy	Kırşehir	Pazarcık	Tortum
Aşkale	Cine	Gümüşhane	Kızılcahamam	Pertek	Tosya
Avanos	Çivril	Gürün	Kiğı	Perşembe	Trabzon
Ayancık	Çorlu	Hacıbektaş	Kilis	Finarbası	Turgutlu
Ayas	Çorum	Hadim	Kiraz	Pohatlı	Turhal
Aydın	Çölemerik	Hafik	Koceli	Posof	Tuzluca
Ayvacık	Çubuk	Hassa	Konya	Ulubörge	Ulubörge
Ayvalık	Çumra	Havza	Korkuteli	Pülümür	Ulukisla
Bahaeşid	aday	Haymana	Kozan	Refahiye	Ulus
Bafra	Datca	Hayrabolu	Köyceğiz	Resadiye	Umranlı
Bahçe	Darende	Hekimhan	Kula	Refahiye	Uria
Bahçekapı	Demirözü	Pendek	Kursunulu	Rize	Uşak
Bala	Denizli	Hilvan	Kurtalan		Uzunköprü
Balıkesir	Derek	Hinıs	Kuşadası	Safranbolu	Ünye
Balya	Develli	Hopa	Kuyuluhisai	Salihli	Ürüp
Bandırma	Devrek	Hozat	Küra	Samsun	Üsküdar
Bartın	Devrekhanı	İğdir	Kütahya	Sandıklı	Vakıfkebir
Baskale	Dikili	İğaz		Saray	Van
Başkil	Dinar	İğn	Lâdik	Sarayköy	Varto
Bayburt	Divriği	İsparta	Lâpeseke	Sarıkamis	Veriköprü
Bayındır	Dişarbakır	İlic	Lice	Savur	Viraneşir
Yırmıc	Doğubayazıt	İmroz	Lüleburgaz	Saimbeyli	Vizö
Bergama	Dörtözü	Incesu		Seben	
Besni	Dur-unbey	İnebolu	Macka	Seferihisar	
Besiri	Düce	İnegöl	Maden	Serik	Yalova
Boşpazarı	Edirne	İskenderun	Malatya	Seydişehir	Yalvac
Boşşehir	Ediremit	İskilip	Malkara	Seyitgazi	Yatağan
Biga	Eğirdir	İshaniye	Manavagat	Sındırgı	Yayladağ
Bigadiç	Elişiz	İstanbul-Galta	Manisa	Silifli	Yenice
Büceik	Eleskurt	İspir	Manyas	Silifli	Yenişehir
Bingöl	Elbistan	İpsala	Maras	Sivri	Yerköy
Birecik	Elmalı	İsmir	Marşin	Silvan	Yenişehir
Bismil	Emet	İzmit	Marmaris	Simev	Yenişehir
Bitlis	Emirdağ	İznik	Mazlırt	Sinop	Yenişehir
Bodrum	Erbaa	Kadınham	Mecidiözü	Sinirli	Yenişehir
Bogazlıyan	Erdek	Kadirli	Menemen	Sivrihisar	Yenişehir
Bolu	Ercis	Kağızman	Mengen	Sivrihisar	Yenişehir
Boşvadin	Ereğli (K.D.)	Kâhita	Merkez Md	Soma	Yenişehir
Bor	Ereğli (Konya)	Kalan	Mersin	Sorgun	Zara
	Ergani	Kalecik	Merzifon		Zile
					Zonguldak